

ROZMAWIAJMY
O UCHODźCACH

Globalnie
– lokalnie
o migracjach

SPIS RZECZY:

- 03   **WSTĘP**
- 06   **MATERIAŁ METODYCZNY NR 1**
PODSTAWA PROGRAMOWA A TEMATYKA MIGRACYJNA
NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM
- 08   **MATERIAŁ METODYCZNY NR 2**
WYBRANE PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA
OGÓLNEGO NA III ETAPIE EDUKACYJNYM (GIMNAZJUM)
- 16   **MATERIAŁ METODYCZNY NR 3**
JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH
PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?
- 27   **MATERIAŁ METODYCZNY NR 4**
DLACZEGO ROZMOWA JEST WAŻNA?
- 28   **MATERIAŁ METODYCZNY NR 5**
10 PORAD – JAK ROZMAWIAĆ O UCHODźCACH
(I WZAJEMNIE SIĘ SŁUCHAĆ)?
- 31   **SCENARIUSZE PRZEDMIOTOWE**
- 133   **POLECANE MATERIAŁY**

Spis scenariuszy
do poszczególnych przedmiotów
wraz z odniesieniami
do podstawy programowej
znajduje się na stronach 6-7.

WSTĘP

Szanowne Nauczycielki, Szanowni Nauczyciele,

podejmując się realizacji projektu pt. „Rozmawiajmy o uchodźcach”, zależało nam na tym, aby młodzi ludzie wraz ze swoimi opiekunami i opiekunkami znaleźli w szkole przestrzeń do wyważonej, prowadzonej w atmosferze szacunku rozmowy na temat, który od ponad roku zyskał szczególne miejsce w debacie publicznej. Kwestia współczesnych migracji i uchodźstwa zagościła w mediach, dyskusjach politycznych, rozmowach prywatnych; nie ominęła też szkoły. Obecność lub potencjalna możliwość obecności uchodźców i uchodźczyń w Polsce budzi w nas różne emocje i postawy – lęk i niepewność, empatię i ciekawość, czasem niechęć lub wręcz nienawiść, a czasem – entuzjazm i chęć angażowania się w działania w tym zakresie. Często te różne emocje funkcjonują w nas równolegle, dlatego tym bardziej warto odkrywać, jakie wartości stoją za naszymi przekonaniami, i w jaki sposób każdy z nas je rozumie.

Odwoływanie się do postaw i wartości ma szczególne znaczenie w edukacji globalnej – pozwala na głębszą analizę relacji władzy, globalnych nierówności, wykluczenia. Refleksja z poziomu indywidualnego osadza nas w szerszym kontekście tych zależności i pozwala na świadome podejmowanie decyzji obywatelskich. Poruszanie tematyki uchodźczej i migracyjnej szczególnie wymaga przyjęcia obu perspektyw – globalnej i lokalnej. Mamy nadzieję, że niniejsza publikacja zawierająca materiały edukacyjne do różnych przedmiotów na III etapie edukacyjnym ułatwi Państwu wyjaśnianie młodzieży globalnych współzależności w tym zakresie.

Scenariusze zajęć zamieszczone w publikacji zostały przygotowane przez nauczycielki i nauczycieli doświadczonych w zakresie edukacji globalnej, poruszających z młodzieżą tematykę migracyjną i uchodźczą podczas zajęć przedmiotowych – nie tylko geografii czy wiedzy o społeczeństwie, ale także etyki, plastyki czy języków obcych. W poruszaniu się po publikacji pomogą Państwu zamieszczone na kolejnych stronach materiały metodyczne. Znajdą Państwo wśród nich między innymi wybór punktów podstawy programowej kształcenia ogólnego tych przedmiotów, do których powstały scenariusze, a także komentarze ich autorek i autora. Serdecznie zachęcamy do podejmowania dalszych samodzielnych poszukiwań i wypracowywania własnych pomysłów na poruszanie tej tematyki podczas zajęć w szkole.

Wierzmy, że niniejsza publikacja zachęci Państwa do podjęcia wyzwania, jakim jest prowadzenie zajęć z edukacji globalnej w obszarze tematyki migracyjnej i uchodźczej. Mamy również nadzieję, że zaproponowane aktywności ułatwią Państwu rozmowę z młodzieżą o wartościach, jakie są jej bliskie w kontekście poznawania wyzwań współczesnego świata.

**Zespół projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”
Centrum Edukacji Obywatelskiej**

MATERIAŁY METODYCZNE

PODSTAWA PROGRAMOWA A TEMATYKA MIGRACYJNA NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM

SPIS SCENARIUSZY

	TYTUŁ SCENARIUSZA	AUTORKA/AUTOR SCENARIUSZA	PRZEDMIOT	PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	NUMER STRONY
1	Dlaczego i dokąd ludzie migrują?	Iwona Kryczka	geografia	I, II, III, IV 5.2); 9.3), 9.7); 10.7)	32
2	Why do people move?/ Dlaczego ludzie się przemieszczają?	Anna Hentel	język angielski	I, II, III, IV 1.14); 2.1); 3.1), 3.3), 3.6); 4.3), 4.5)	39
3	Granice państw – intrygujące ograniczenie czy uspokajający porządek? „Psalm” Wisławy Szymborskiej	Jadwiga Jarosz	język polski	1.2) 1.2); 3.1); 4.1), 4.2), 4.3) 1.5)	44
4	Zrównoważone migracje we współczesnym świecie	Karolina Kryściak	geografia	I, II, III, IV 1.2); 10.7), 10.9), 10.10), 10.11)	50
			WOS	I, II, IV 9.5); 22.1), 22.2); 23.1–23.5)	
5	Zmiany klimatu a migracje ludzi	Michał Szczepanik	biologia	III, IV X.1)	57
			geografia	II, III 10.5), 10.9), 10.13), 10.15)	
6	Jak językiem sztuki mówić o uchodźcach i uchodźczyniach?	Jolanta Minor, Malina Baranowska-Janusz, Julia Godorowska	plastyka	I, II 1.2); 2.1)	61
			zajęcia artystyczne	I, II 1.2); 2.1)	

TYTUŁ SCENARIUSZA	AUTORKA/AUTOR SCENARIUSZA	PRZEDMIOT	PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ	NUMER STRONY
7 Wyjechałem/Wyjechałam ze swojego kraju, ponieważ... Migranci ekonomiczni okiem kamery	Monika Komisarczyk	język polski (edukacja medialna)	1.1)–1.5), 1.7), 1.8); 3.2)–3.4) 1.1), 1.2); 2.2), 2.4), 2.10), 2.11); 3.1), 3.2); 4.1)–4.3) 1.1), 1.2), 1.5), 1.7); 2.1)–2.3), 2.11)	67
8 „Każdy człowiek ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa swej osoby”	Małgorzata Rusiłowicz	WOS (godzina wychowawcza)	I, II, III, IV, V 2.5); 8.3); 9.5); 10.6); 23.2), 23.5)	72
9 Czy jestem odpowiedzialny/ odpowiedzialna za cały świat?	Anna Włodek	etyka	I, II, IV 1; 2; 4–7	80
10 I am a migrant/ Jestem migrantem	Anna Hentel	język angielski	I, II, III 1.14); 2.1); 3.1), 3.3), 3.6); 4.5), 4.6), 4.8); 8.1), 8.3)	86
11 Jakie możliwości dają nam migracje?	Iwona Kryczka	geografia	II, IV 5.2); 9.3), 9.7)	92
		WOS (godzina wychowawcza)	I, II 23.1), 23.2), 23.3), 23.5)	
12 „Jeśli chcesz iść szybko, idź sam. Jeśli chcesz zajść daleko, idź w grupie”	Monika Komisarczyk	język polski	1.1)–1.5), 1.7), 1.8); 2.1)–2.3); 3.2)–3.6), 3.9 1.1), 1.2); 2.2), 2.4), 2.10), 2.11); 3.1), 3.2); 4.1)–4.3) 1.1), 1.2), 1.5), 1.7); 2.1)–2.3), 2.11)	99
13 Opowiem (Opiszę?) Wam, co czuję	Bernadetta Białek	język polski	1.1) 10) 1.2); 2.1–3); 4.1–3) 1.1) 2) 4) 5) 7) 8); 2.2–5) 11)	106
14 Polska kolebką tolerancji? Konfederacja warszawska	Patrycja Kopcińska	historia	II, III 18.1), 18.2); 19.3), 20.2)	114
15 Co Europa zawdzięcza Arabom? Islam jako religia obecna od zawsze w Europie	Anna Paluszek	historia	I, II, III 8.2, 8.3	119
		etyka (religia)	II, III 8	
16 Debatować, radzić, rozmawiać...	Patrycja Kopcińska	historia	II, III 20.1), 20.4)	125

WYBRANE PUNKTY PODSTAWY PROGRAMOWEJ KSZTAŁCENIA OGÓLNEGO NA III ETAPIE EDUKACYJNYM (GIMNAZJUM)

GEOGRAFIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. KORZYSTANIE Z RÓŻNYCH ŹRÓDEŁ INFORMACJI GEOGRAFICZNEJ.

Uczeń dokonuje obserwacji i pomiarów w terenie; potrafi korzystać z planów, map, fotografii i, rysunków, wykresów, danych statystycznych, tekstów źródłowych oraz technologii informacyjno-komunikacyjnych w celu gromadzenia, przetwarzania i prezentowania informacji geograficznych.

II. IDENTYFIKOWANIE ZWIĄZKÓW I ZALEŻNOŚCI ORAZ WYJAŚNIANIE ZJAWISK I PROCESÓW.

Uczeń posługuje się podstawowym słownictwem geograficznym w toku opisywania oraz wyjaśniania zjawisk i procesów zachodzących w środowisku geograficznym; identyfikuje związki i zależności w środowisku przyrodniczym, gospodarce i życiu społecznym w różnych skalach przestrzennych (lokalnej, regionalnej, krajowej, globalnej); rozumie wzajemne relacje przyroda-człowiek; wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne warunków środowiska przyrodniczego oraz działalności człowieka na Ziemi.

III. STOSOWANIE WIEDZY I UMIEJĘTNOŚCI GEOGRAFICZNYCH W PRAKTYCE.

Uczeń wykorzystuje wiedzę i umiejętności geograficzne w celu lepszego rozumienia współczesnego świata i swojego w nim miejsca; stosuje wiadomości i umiejętności geograficzne w życiu codziennym, m.in. w racjonalnym wykorzystaniu zasobów środowiska.

IV. KSZTAŁTOWANIE POSTAW.

Uczeń rozwija w sobie: ciekawość świata poprzez zainteresowanie własnym regionem, Polską, Europą i światem; świadomość wartości i poczucie odpowiedzialności za środowisko przyrodnicze i kulturowe własnego regionu i Polski; patriotyzm i poczucie tożsamości (lokalnej, regionalnej, narodowej) przy jednoczesnym poszanowaniu innych narodów i społeczności – ich systemów wartości i sposobów życia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

1. Mapa – umiejętności czytania, interpretacji i posługiwania się mapą. Uczeń:

2) odczytuje z map informacje przedstawione za pomocą różnych metod kartograficznych.

5. Ludność Polski. Uczeń:

2) odczytuje z różnych źródeł informacji (m.in. rocznika statystycznego oraz piramidy płci i wieku) dane dotyczące: liczby ludności Polski, urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia w Polsce; odczytuje wielkość i główne kierunki migracji z Polski i do Polski.

9. Europa. Relacje przyroda – człowiek – gospodarka. Uczeń:

3) opisuje, na podstawie map tematycznych, zróżnicowanie regionalne, kulturowe, narodowościowe i etniczne współczesnej Europy oraz najważniejsze przyczyny i konsekwencje tego zróżnicowania;

- 7) przedstawia główne cechy położenia, wielkości, układu przestrzennego oraz znaczenie Paryża lub Londynu jako światowej metropolii.

10. Wybrane regiony świata. Relacje: człowiek – przyroda – gospodarka. Uczeń:

- 5) wykazuje związek pomiędzy rytmem upraw i „kulturą ryżu” a cechami klimatu monsunowego w Azji Południowo-Wschodniej;
- 7) charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod kątem cech kulturowych, zasobów ropy naftowej, kierunków i poziomu rozwoju gospodarczego; wskazuje miejsca konfliktów zbrojnych;
- 9) wykazuje, na przykładzie strefy Sahelu, związek pomiędzy formami gospodarowania człowieka a zasobami wodnymi; uzasadnia potrzebę racjonalnego gospodarowania w środowisku charakteryzującym się poważnymi niedoborami słodkiej wody;
- 10) określa związki pomiędzy problemami wyżywienia, występowaniem chorób (np. AIDS) a poziomem życia w krajach Afryki na południe od Sahary;
- 11) wyróżnia główne cechy i przyczyny zróżnicowania kulturowego i etnicznego Ameryki Północnej i Południowej;
- 13) wykazuje związki między gospodarką a warunkami środowiska przyrodniczego w najważniejszych regionach gospodarczych Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej;
- 15) przedstawia cechy położenia i środowiska geograficznego Antarktyki i Arktyki; podaje główne cechy i przyczyny zmian w środowisku przyrodniczym obszarów okołobiegunowych.

HISTORIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. CHRONOLOGIA HISTORYCZNA.

Uczeń sytuuje wydarzenia, zjawiska i procesy historyczne w czasie oraz porządkuje je i ustala związki poprzedzania, równoczesności i następstwa; dostrzega zmiany w życiu społecznym oraz ciągłość w rozwoju kulturowym i cywilizacyjnym.

II. ANALIZA I INTERPRETACJA HISTORYCZNA.

Uczeń wyszukuje oraz porównuje informacje pozyskane z różnych źródeł i formułuje wnioski; dostrzega w narracji historycznej warstwę informacyjną, wyjaśniającą i oceniającą; wyjaśnia związki przyczynowo-skutkowe analizowanych wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych; wyjaśnia znaczenie poznawania przeszłości dla rozumienia świata współczesnego.

III. TWORZENIE NARRACJI HISTORYCZNEJ.

Uczeń tworzy narrację historyczną, integrując informacje pozyskane z różnych źródeł; tworzy krótkie wypowiedzi: plan, notatkę, rozprawkę, prezentację; przedstawia argumenty uzasadniające własne stanowisko.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

8. Arabowie i świat islamski. Uczeń:

- 2) opisuje podstawowe zasady i symbole islamu;
- 3) wyjaśnia rolę Arabów w przekazywaniu dorobku kulturowego pomiędzy Wschodem a Zachodem.

18. Rozłam w Kościele zachodnim. Uczeń:

- 1) wymienia czynniki, które doprowadziły do rozłamu w Kościele zachodnim;
- 2) opisuje cele i charakteryzuje działalność Marcina Lutra i Jana Kalwina oraz przedstawia okoliczności powstania kościoła anglikańskiego.

19. Polska i Litwa w czasach ostatnich Jagiellonów. Uczeń:

- 3) charakteryzuje stosunki wyznaniowe w państwie polsko-litewskim i wyjaśnia ich specyfikę na tle europejskim.

20. Społeczeństwo i ustroj Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Uczeń:

- 1) wymienia instytucje ustrojowe demokracji szlacheckiej i charakteryzuje ich kompetencje;
- 2) wyjaśnia okoliczności uchwalenia oraz główne założenia konfederacji warszawskiej i artykułów henrykowskich;
- 4) ocenia charakter zmian systemu polityczno-ustrojowego Rzeczypospolitej.

BIOLOGIA

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

III. POSZUKIWANIE, WYKORZYSTANIE I TWORZENIE INFORMACJI.

Uczeń wykorzystuje różnorodne źródła i metody pozyskiwania informacji, w tym technologię informacyjno-komunikacyjną, odczytuje, analizuje, interpretuje i przetwarza informacje tekstowe, graficzne, liczbowe, rozumie i interpretuje pojęcia biologiczne, zna podstawową terminologię biologiczną.

IV. ROZUMOWANIE I ARGUMENTACJA.

Uczeń interpretuje informacje i wyjaśnia zależności przyczynowo-skutkowe między faktami, formułuje wnioski, formułuje i przedstawia opinie związane z omawianymi zagadnieniami biologicznymi.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

X. Globalne i lokalne problemy środowiska. Uczeń:

- 1) przedstawia przyczyny i analizuje skutki globalnego ocieplenia klimatu.

JĘZYK POLSKI

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. ODBIÓR WYPOWIEDZI I WYKORZYSTANIE ZAWARTYCH W NICH INFORMACJI.

Uczeń samodzielnie dociera do informacji; rozumie komunikaty o coraz bardziej skomplikowanej organizacji – werbalne i niewerbalne; podejmuje refleksję nad znaczeniami słów i dąży do ich dokładnego rozumienia; krytycznie ocenia zawartość komunikatów.

II. ANALIZA I INTERPRETACJA TEKSTÓW KULTURY.

Uczeń doskonali sprawność analizy i interpretacji tekstów kultury; zyskuje nowe narzędzia, dzięki którym jego lektura jest coraz dojrzsza, bardziej świadoma i samodzielna; poznaje nowe gatunki i konwencje literackie; wykorzystuje poznane pojęcia w refleksji o literaturze i wartościach; czyta teksty kultury odpowiadające charakterystycznej dla tego wieku wrażliwości – z zakresu literatury młodzieżowej i popularnej; stopniowo zaczyna poznawać dzieła klasyczne ważne dla kultury polskiej i światowej.

III. TWORZENIE WYPOWIEDZI.

Uczeń zyskuje coraz wyraźniejszą świadomość funkcji środków językowych, które służą formułowaniu wypowiedzi; zdobywa wiedzę o różnych odmianach polszczyzny i kształci umiejętność poprawnego wykorzystywania ich w różnych sytuacjach, pogłębia znajomość etyki mowy i etykiety języka; poznaje i tworzy nowe, coraz trudniejsze formy wypowiedzi.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

I. ODBIÓR WYPOWIEDZI I WYKORZYSTANIE ZAWARTYCH W NICH INFORMACJI.

1. Czytanie i słuchanie. Uczeń:

- 1) odbiera komunikaty pisane, mówione, w tym nadawane za pomocą środków audiowizualnych – rozróżnia informacje przekazane werbalnie oraz zawarte w dźwięku i obrazie;
- 2) wyszukuje w wypowiedzi potrzebne informacje oraz cytuje odpowiednie fragmenty tekstu;
- 3) porządkuje informacje w zależności od ich funkcji w przekazie;
- 4) odróżnia informacje o faktach od opinii;
- 5) rozpoznaje różnice między fikcją a kłamstwem;
- 7) rozpoznaje intencje wypowiedzi (aprobatę, dezaprobatę, negację, prowokację);

- 8) dostrzega w wypowiedzi ewentualne przejawy agresji i manipulacji;
- 10) rozróżnia gatunki publicystyczne prasowe, radiowe i telewizyjne (artykuł, wywiad, reportaż).

2. Samokształcenie i docieranie do informacji. Uczeń:

- 1) samodzielnie dociera do informacji – w książkach, prasie, mediach elektronicznych oraz w wypowiedziach ustnych;
- 2) stosuje zasady korzystania z zasobów bibliotecznych, wyszukuje w bibliotece źródła potrzebnych mu informacji;
- 3) korzysta ze słownika: języka polskiego, poprawnej polszczyzny, frazeologicznego, wyrazów obcych, synonimów i antonimów oraz szkolnego słownika terminów literackich – w formie książkowej i elektronicznej.

3. Świadomość językowa. Uczeń:

- 2) rozpoznaje wyrazy wieloznaczne i rozumie ich znaczenia w tekście;
- 3) dostrzega zróżnicowanie słownictwa – rozpoznaje słownictwo ogólnonarodowe i słownictwo o ograniczonym zasięgu (wyrazy gwarowe, terminy naukowe, archaizmy i neologizmy, eufemizmy i wulgaryzmy; dostrzega negatywne konsekwencje używania wulgaryzmów); rozpoznaje wyrazy rodzime i zapożyczone (obce) – rozumie ich funkcję w tekście;
- 4) rozpoznaje cechy kultury i języka swojego regionu;
- 5) rozpoznaje w zdaniach i w równoważnikach zdań różne rodzaje podmiotów, orzeczeń, dopełnień, okoliczników oraz przydawkę – rozumie ich funkcje;
- 6) rozróżnia rodzaje zdań złożonych podrzędnie i współrzędnie, imiesłowowe równoważniki zdań, zdania bezpodmiotowe oraz rozumie ich funkcje w wypowiedzi;
- 9) rozpoznaje temat słowotwórczy i formant w wyrazach pochodnych i wskazuje funkcje formantów w nadawaniu znaczenia wyrazom pochodnym.

II. ANALIZA I INTERPRETACJA TEKSTÓW KULTURY.

1. Wstępne rozpoznanie. Uczeń:

- 1) opisuje odczucia, które budzi w nim dzieło;
- 2) rozpoznaje problematykę utworu.

2. Analiza. Uczeń:

- 1) przedstawia najistotniejsze treści wypowiedzi w takim porządku, w jakim występują one w tekście;
- 2) charakteryzuje postać mówiącą w utworze;
- 3) rozróżnia narrację pierwszoosobową i trzecioosobową oraz potrafi określić ich funkcje w utworze;
- 4) wskazuje funkcje użytych w utworze środków stylistycznych z zakresu słownictwa (neologizmów, archaizmów, zdrobnień, zgrubień, metafor), składni (powtórzeń, pytań retorycznych, różnego typu zdań i równoważników), fonetyki (rymu, rytmu, wyrazów dźwiękonaśladowczych);
- 10) znajduje w tekstach współczesnej kultury popularnej (np. w filmach, komiksach, piosenkach) nawiązania do tradycyjnych wątków literackich i kulturowych; wskazuje przykłady mieszania gatunków;
- 11) uwzględnia w analizie specyfikę tekstów kultury przynależnych do następujących rodzajów sztuki: literatura, teatr, film, muzyka, sztuki plastyczne, sztuki audiowizualne.

3. Interpretacja. Uczeń:

- 1) przedstawia propozycję odczytania konkretnego tekstu kultury i uzasadnia ją;
- 2) uwzględnia w interpretacji potrzebne konteksty, np. biograficzny, historyczny.

4. Wartości i wartościowanie. Uczeń:

- 1) ze zrozumieniem posługuje się pojęciami dotyczącymi wartości pozytywnych i ich przeciwieństw oraz określa postawy z nimi związane, np. patriotyzm–nacjonalizm, tolerancja–nietolerancja, piękno–brzydota, a także rozpoznaje ich obecność w życiu oraz w literaturze i innych sztukach;
- 2) omawia na podstawie poznanych dzieł literackich i innych tekstów kultury podstawowe, ponadczasowe zagadnienia egzystencjalne, np. miłość, przyjaźń, śmierć, cierpienie, lęk, nadzieja, wiara religijna, samotność, inność, poczucie wspólnoty, solidarność, sprawiedliwość; dostrzega i poddaje refleksji uniwersalne wartości humanistyczne;
- 3) dostrzega zróżnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość.

III. TWORZENIE WYPOWIEDZI.

1. Mówienie i pisanie. Uczeń:

- 1) tworzy spójne wypowiedzi ustne (monologowe i dialogowe) oraz pisemne w następujących formach gatunkowych: urozmaicone kompozycyjnie i fabularnie opowiadanie, opis sytuacji i przeżyć, zróżnicowany stylistycznie i funkcjonalnie opis zwykłych przedmiotów lub dzieł sztuki, charakterystyka postaci literackiej, filmowej lub rzeczywistej, sprawozdanie z lektury, filmu, spektaklu i ze zdarzenia z życia, rozprawka, podanie, życiorys i CV, list motywacyjny, dedykacja; dostosowuje odmianę i styl języka do gatunku, w którym się wypowiada;
- 2) stosuje zasady organizacji tekstu zgodne z wymogami gatunku, tworząc spójną pod względem logicznym i składniowym wypowiedź na zadany temat;
- 4) dokonuje starannej redakcji tekstu napisanego ręcznie i na komputerze (umiejętnie formatuje tekst, dobiera rodzaj czcionki według rozmiaru i kształtu, stosuje właściwe odstępy, wyznacza marginesy i justuje tekst, dokonuje jego korekty, jednocześnie kontrolując autokorektę), poprawia ewentualne błędy językowe, ortograficzne oraz interpunkcyjne;
- 5) uczestniczy w dyskusji, uzasadnia własne zdanie, przyjmuje poglądy innych lub polemizuje z nimi;
- 7) stosuje zasady etykiety językowej – wie, w jaki sposób zwracać się do rozmówcy w zależności od sytuacji i relacji, łączącej go z osobą, do której mówi (dorosły, rówieśnik, obcy, bliski), zna formuły grzecznościowe, zna konwencje językowe zależne od środowiska (np. sposób zwracania się do nauczyciela, lekarza, profesora wyższej uczelni), ma świadomość konsekwencji używania formuł niestosownych i obraźliwych;
- 8) świadomie, odpowiedzialnie, selektywnie korzysta (jako odbiorca i nadawca) z elektronicznych środków przekazywania informacji, w tym z Internetu.

2. Świadomość językowa. Uczeń:

- 1) rozróżnia normę językową wzorcową oraz użytkową i stosuje się do nich;
- 2) sprawnie posługuje się oficjalną i nieoficjalną odmianą polszczyzny; zna granice stosowania slangu młodzieżowego;
- 3) tworząc wypowiedzi, dąży do precyzyjnego wystawiania się; świadomie dobiera synonimy i antonimy dla wyrażenia zamierzonych treści;
- 4) stosuje związki frazeologiczne, rozumiejąc ich znaczenie;
- 5) stosuje różne rodzaje zdań we własnych tekstach; dostosowuje szyk wyrazów i zdań składowych do wagi, jaką nadaje przekazywanym informacjom;
- 11) operuje słownictwem z określonych kręgów tematycznych (na tym etapie rozwijanym i koncentrującym się przede wszystkim wokół tematów: rozwój psychiczny, moralny i fizyczny człowieka; społeczeństwo i kultura; region i Polska).

JĘZYK ANGIELSKI

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. ZNAJOMOŚĆ ŚRODKÓW JĘZYKOWYCH.

Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie tematów wskazanych w wymaganiach szczegółowych.

II. ROZUMIENIE WYPOWIEDZI.

Uczeń rozumie proste, krótkie wypowiedzi ustne artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka, a także proste wypowiedzi pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

III. TWORZENIE WYPOWIEDZI.

Uczeń samodzielnie formułuje krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi ustne i pisemne, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

IV. REAGOWANIE NA WYPOWIEDZI.

Uczeń uczestniczy w rozmowie i w typowych sytuacjach reaguje w sposób zrozumiały, adekwatnie do sytuacji komunikacyjnej, ustnie lub w formie prostego tekstu, w zakresie opisanym w wymaganiach szczegółowych.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

1. Uczeń posługuje się podstawowym zasobem środków językowych (leksykalnych, gramatycznych, ortograficznych oraz fonetycznych), **umożliwiającym realizację pozostałych wymagań ogólnych w zakresie następujących tematów:**

14) życie społeczne (np. konflikty i problemy społeczne, przestępczość).

2. Uczeń rozumie ze słuchu proste, krótkie, typowe wypowiedzi (np. instrukcje, komunikaty, ogłoszenia, rozmowy) **artykułowane wyraźnie, w standardowej odmianie języka:**

1) reaguje na polecenia.

3. Uczeń rozumie proste wypowiedzi pisemne (np. napisy informacyjne, listy, broszury, ulotki reklamowe, jadalospisy, ogłoszenia, rozkłady jazdy instrukcje obsługi, proste artykuły prasowe i teksty narracyjne):

1) określa główną myśl tekstu;

3) znajduje w tekście określone informacje;

6) rozpoznaje związki pomiędzy poszczególnymi częściami tekstu.

4. Uczeń tworzy krótkie, proste i zrozumiałe wypowiedzi ustne:

3) przedstawia fakty z przeszłości i teraźniejszości;

5) wyraża i uzasadnia swoje opinie, poglądy i uczucia;

6) przedstawia opinie innych osób;

8) opisuje doświadczenia swoje i innych osób.

8. Uczeń przetwarza tekst ustnie lub pisemnie:

1) przekazuje w języku obcym informacje zawarte w materiałach wizualnych (np. wykresach, mapach, symbolach, piktogramach), audiowizualnych (np. filmach, reklamach) oraz tekstach obcojęzycznych;

3) przekazuje w języku obcym informacje sformułowane w języku polskim.

ETYKA

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. KSZTAŁTOWANIE REFLEKSYJNEJ POSTAWY WOBEC CZŁOWIEKA, JEGO NATURY, POWINNOŚCI MORALNYCH ORAZ WOBEC RÓŻNYCH SYTUACJI ŻYCIOWYCH.

II. ROZPOZNAWANIE PODSTAWOWYCH WARTOŚCI I DOKONYWANIE WŁAŚCIWEJ ICH HIERARCHIZACJI; DOKONYWANIE WYBORU WARTOŚCI I TWORZENIE ICH HIERARCHII.

IV. PODJĘCIE ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA SIEBIE I INNYCH ORAZ ZA DOKONYWANE WYBORY MORALNE; ROZSTRZYGANIE WĄTPLIWOŚCI I PROBLEMÓW MORALNYCH ZGODNIE Z PRZYJĘTĄ HIERARCHIĄ WARTOŚCI I DOBREM WSPÓLNYM.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

1. Człowiek jako osoba; natura i godność człowieka.

2. Rola i znaczenie sumienia w ocenie moralnej i dla wewnętrznego rozwoju człowieka.

4. Główne problemy współczesnej etyki.

5. Człowiek wobec wartości; człowiek wobec cierpienia i śmierci.

6. Moralność a religia, wiedza i polityka.

7. Wskazania moralne w religii chrześcijańskiej. Normy społeczne wynikające z nauki społecznej Kościoła.

WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. WYKORZYSTANIE I TWORZENIE INFORMACJI.

Uczeń znajduje i wykorzystuje informacje na temat życia publicznego; wyraża własne zdanie w wybranych sprawach publicznych i uzasadnia je; jest otwarty na odmienne poglądy.

II. ROZPOZNAWANIE I ROZWIĄZYWANIE PROBLEMÓW.

Uczeń rozpoznaje problemy najbliższego otoczenia i szuka ich rozwiązań.

III. WSPÓŁDZIAŁANIE W SPRAWACH PUBLICZNYCH.

Uczeń współpracuje z innymi – planuje, dzieli się zadaniami i wywiązuje się z nich.

IV. ZNAJOMOŚĆ ZASAD I PROCEDUR DEMOKRACJI.

Uczeń rozumie demokratyczne zasady i procedury i stosuje je w życiu szkoły oraz innych społeczności; rozpoznaje przypadki łamania norm demokratycznych i ocenia ich konsekwencje; wyjaśnia znaczenie indywidualnej i zbiorowej aktywności obywateli.

V. ZNAJOMOŚĆ PODSTAW USTROJU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ.

Uczeń opisuje sposób działania władz publicznych i innych instytucji; wykorzystuje swoją wiedzę o zasadach demokracji i ustroju Polski do rozumienia i oceny wydarzeń życia publicznego.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

2. Życie społeczne. Uczeń:

- 5) wyjaśnia, jak tworzą się podziały w grupie i w społeczeństwie (np. na „swoich” i „obcych”), i podaje możliwe sposoby przeciwstawiania się przejawom nietolerancji.

8. Naród i mniejszości narodowe. Uczeń:

- 3) wymienia mniejszości narodowe i etniczne oraz grupy migrantów (w tym uchodźców) żyjące obecnie w Polsce i przedstawia przysługujące im prawa; na podstawie samodzielnie zebranych materiałów charakteryzuje jedną z tych grup (jej historię, kulturę, obecną sytuację).

9. Patriotyzm dzisiaj. Uczeń:

- 5) rozważa, odwołując się do historycznych i współczesnych przykładów, w jaki sposób stereotypy i uprzedzenia utrudniają dziś relacje między narodami.

10. Państwo i władza demokratyczna. Uczeń:

- 6) wyjaśnia, czym są prawa człowieka i uzasadnia ich znaczenie we współczesnej demokracji.

22. Współpraca i konflikty międzynarodowe. Uczeń:

- 1) wyjaśnia, czym zajmuje się ONZ, jej najważniejsze organy (Zgromadzenie Ogólne, Rada Bezpieczeństwa, Sekretarz Generalny) i wybrane organizacje między narodowe;
- 2) wskazuje na mapie miejsca najpoważniejszych konfliktów międzynarodowych; omawia przebieg i próby rozwiązania jednego z nich.

23. Problemy współczesnego świata. Uczeń:

- 1) porównuje sytuację w państwach globalnego Południa i globalnej Północy i wyjaśnia na przykładach, na czym polega ich współzależność;
- 2) uzasadnia potrzebę pomocy humanitarnej i angażuje się (w miarę swoich możliwości) w działania instytucji (także pozarządowych), które ją prowadzą;
- 3) wyjaśnia, odwołując się do przykładów, na czym polega globalizacja w sferze kultury, gospodarki i polityki; ocenia jej skutki;
- 4) rozważa, jak jego zachowania mogą wpływać na życie innych ludzi na świecie (np. oszczędzanie wody i energii, przemyślane zakupy);
- 5) ocenia sytuację imigrantów i uchodźców we współczesnym świecie.

PLASTYKA

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. ODBIÓR WYPOWIEDZI I WYKORZYSTANIE ZAWARTYCH W NICH INFORMACJI – PERCEPCJA SZTUKI.

II. TWORZENIE WYPOWIEDZI – EKSPRESJA PRZEZ SZTUKĘ.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki. Uczeń:

2) korzysta z przekazów medialnych oraz stosuje ich wytwory w swojej działalności (przestrzegając podstawowych zasad prawa autorskiego dotyczących ochrony własności intelektualnej).

2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę. Uczeń:

1) podejmuje działalność twórczą, posługując się środkami wyrazu sztuk plastycznych, innych dziedzin sztuki (fotografika, film) i elementami formy przekazów medialnych, w kompozycji na płaszczyźnie oraz w przestrzeni rzeczywistej i wirtualnej (stosując określone materiały, narzędzia i techniki właściwe dla tych dziedzin sztuki i przekazów medialnych).

ZAJĘCIA ARTYSTYCZNE

Cele kształcenia – wymagania ogólne:

I. ODBIÓR WYPOWIEDZI I WYKORZYSTANIE ZAWARTYCH W NICH INFORMACJI – PERCEPCJA SZTUKI.

II. TWORZENIE WYPOWIEDZI – EKSPRESJA PRZEZ SZTUKĘ.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe:

1. Odbiór wypowiedzi i wykorzystanie zawartych w nich informacji – percepcja sztuki. Uczeń:

2) korzysta z przekazów medialnych dotyczących wiedzy o sztuce i zjawiskach artystycznych, stosuje ich wytwory w swojej działalności twórczej (przestrzegając podstawowych zasad prawa autorskiego dotyczących ochrony własności intelektualnej).

2. Tworzenie wypowiedzi – ekspresja przez sztukę. Uczeń:

1) podejmuje działalność twórczą, posługując się środkami wyrazu plastycznego, innych dziedzin sztuki i elementami formy przekazów medialnych, projektując publikacje prasowe albo programy telewizyjne (w zakresie ich redakcji, edycji, przy gotowania do druku i wizualizacji wypowiedzi, reklamy i kształtowania wizerunku w kontakcie z otoczeniem).

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

GEOGRAFIA, Iwona Kryczka

Uczyć o migracjach i uchodźstwie to uczyć o ludziach. Od kiedy pojawiliśmy się na Ziemi, migrowaliśmy w poszukiwaniu lepszych warunków życia. Treści dotyczące migracji i uchodźstwa wpisane są w podstawę programową nauczania geografii III etapu edukacyjnego, zarówno tę dla gimnazjum, jak i nową – dla 8-letniej szkoły podstawowej. W nowej podstawie programowej zawarte są trzy cele ogólne – w zakresie wiedzy, umiejętności i stosowania wiedzy w praktyce oraz w zakresie postaw. Zwraca się uwagę na „lepsze rozumienie współczesnego świata”, na krytyczne myślenie, kształtowanie postaw szacunku, zrozumienia, tolerancji i poszanowania innych kultur, przełamywania stereotypów. W treściach nauczania i wymaganiach szczegółowych odnajdujemy tę tematykę w działach: VII Geografia Europy (9), X Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy – migracje Polaków na tle współczesnych ruchów migracyjnych w Europie (6), XIV Geografia regionalna Azji (10) oraz XVI Geografia regionalna Ameryki Północnej i Południowej (5).

Przed przeprowadzeniem zajęć z zakresu tematyki migracyjnej i uchodźczej ważne jest zarówno przygotowanie merytoryczne, jak i ustalenie z młodzieżą zasad dobrej rozmowy. Warto odwoływać się także do Celów Zrównoważonego Rozwoju, przyjętych na lata 2015–2030, a w szczególności do celów: 8, 10, 16 i 17 bezpośrednio odnoszących się do migracji. Pamiętać warto również o zasadach zawartych w Kodeksie w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa.

Umiejętność rozmowy i wzajemnego słuchania się z szacunkiem wydają się kluczowe. Temat migracji i uchodźstwa otwiera przestrzeń do rozmowy i wyrażania poglądów. Warto zadbać o to, by w dyskusji pojawiły się różne perspektywy, w tym osób, których dana kwestia dotyczy, a także o stworzenie wszystkim możliwości wypowiedzi. Jakimi metodami pracować? Mnie szczególnie zależy na aktywizowaniu młodzieży – prowadzeniu z nią debat, seminariów – metody te wymagają wcześniejszego przygotowania (uczenie wyprzedzające), ale świetnie wspierają doskonalenie umiejętności miękkich. Przy tym temacie można pracować także metodą projektu lub modnymi obecnie metodami dyskusji takimi jak: *world cafe*, *case study* czy *storytelling*. Warto też oddawać głos osobom z doświadczeniem migracyjnym lub uchodźczym z naszego otoczenia, np. zapraszając je na lekcję (alternatywą może być wyświetlenie filmu prezentującego sylwetkę wybranej osoby; możesz sięgnąć po kilkunastominutowe filmy CEO: <https://migracje.ceo.org.pl/content/filmy>). Ja ostatnio jestem także fanką metody dociekań filozoficznych, która pozwala odwoływać się do bliskich nam wartości.

Poruszanie tematu uchodźstwa na zajęciach wiąże się również z pewnymi wyzwaniem. Jednym z nich jest analiza przekazów medialnych i umiejętność korzystania z rzetelnych źródeł informacji. Kolejny dotyczy silnych emocji pojawiających się podczas rozmowy na ten temat – także wśród społeczności lokalnej, w tym rodziców. Kwestia emocji to wciąż nieodrobiona lekcja w polskiej szkole. Ja w trudnych sytuacjach staram się przekierować uwagę młodych ludzi, wyciszyć emocje i dopiero po jakimś czasie powrócić do dyskusji.

Młodzież naprawdę jest ciekawa świata i chce rozmawiać o tym, co się dzieje wokół niej. Dlatego na lekcjach rozmawialiśmy o uchodźcach w najbardziej „gorących momentach” kryzysu, a także w czasie Tygodnia Edukacji Globalnej. Wiem, że warto poświęcić czas na lekcjach na tematy aktualne, ważne, interesujące młodzież. Warto też tak przygotować zajęcia, by można było czegoś doświadczyć i coś przeżyć.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

JĘZYK OBCY, Anna Hentel, Katarzyna Siwiec

W nauczaniu języków obcych nietrudno znaleźć przestrzeń na podejmowanie różnorodnych zagadnień istotnych z punktu widzenia życia społecznego. Wynika to przede wszystkim z podstawy programowej składającej się z wielu obszarów tematycznych i gramatycznych oraz wykazu kompetencji językowych, które należy doskonalić. Warto zatem zdawać sobie sprawę, że tak ważna w ostatnich miesiącach tematyka, jaką jest współczesna migracja, to nie tylko objaw dobrej woli nauczyciela czy nauczycielki, ale również obowiązek wynikający z realizowania określonych treści nauczania. W wymaganiach szczegółowych podstawy programowej dla gimnazjum każdy z punktów pozwala na wprowadzanie szeroko rozumianej edukacji globalnej, dzięki której młodzi ludzie mają szansę poznać i zrozumieć otaczający świat wykraczający poza cywilizację europejską. Dodatkowo, tematyka migracyjna czy uchodźcza wpisuje się w temat: Życie społeczne, dzięki czemu możemy przeprowadzić z młodzieżą szereg lekcji dotyczących problemów i konfliktów związanych z obecną sytuacją społeczno-polityczną na świecie. Co więcej, pozostałe punkty podstawy programowej pozwalają włączać różnego rodzaju materiały w celu kształtowania określonych kompetencji językowych takich jak: rozumienie tekstu pisanego i słuchanego, tworzenie wypowiedzi ustnych i pisemnych, reagowanie na konkretne sytuacje oraz motywowanie do pracy w grupie.

Ze względu na to, że tematyka migracyjna jest obecnie kontrowersyjna, wielu nauczycieli i wiele nauczycielek czuje dyskomfort na myśl o poruszaniu jej na swoich lekcjach. Często towarzyszy nam lęk, napięcie czy uczucie niepewności, jak młodzi ludzie zareagują, jakie słowa padną, czy próba rozmowy nie przerodzi się w konflikt. Ponadto, niejednokrotnie obawa wynika z niewystarczającej wiedzy merytorycznej. Nauczyciel, który zazwyczaj występuje w roli eksperta, zdaje sobie sprawę, że w tej sytuacji nie tylko może nie znać odpowiedzi na wszystkie pytania, ale również trudno mu będzie zachować obiektywizm, a jednocześnie transparentność. Z pewnością lekcje dotyczące tego typu tematyki wymagają rzetelnego przygotowania merytorycznego i metodycznego. Poza przeanalizowaniem materiałów źródłowych, wybraniem metod oraz form pracy, warto również przemyśleć reakcje zarówno młodzieży, jak i nasze własne. Pozwoli nam to poczuć się pewniej oraz sprawniej odpowiadać na zadawane pytania. Rola moderatora może być zarówno dla nauczyciela/nauczycielki, jak i ucznia/uczennicy nową, a jednocześnie ciekawą alternatywą na lekcji języka obcego. Pozwala ona poruszać temat racjonalnie, a tym samym kształcić w młodych ludziach określone postawy i umiejętności, chociażby takie jak: szacunek, akceptacja czy sprawne prowadzenie rozmowy polegające na wzajemnym słuchaniu. Lekcje, na których uczniowie i uczennice są nie tylko oceniani, ale przede wszystkim wysłuchani, dają wiele satysfakcji obu stronom, a w konsekwencji przekładają się na większe zaangażowanie oraz efekty pracy.

Mimo że tematyka dotycząca migracji może stanowić wyzwanie, warto się z nią zmierzyć – to odskocznia od utartych schematów zarówno dla młodzieży, jak i nauczycieli oraz nauczycielek. Takie zajęcia pozwalają nam spojrzeć na grupę klasową z innej perspektywy, odkrywając w poszczególnych jednostkach nieznaną możliwość i ukryte potencjały, a jednocześnie stawiają nas w nowym świetle, dzięki czemu młodzież zyskuje motywację do pracy. Mamy również szansę stać się inspiracją dla młodych ludzi. Wszystkie te elementy wpisują się w realizowanie podstawy programowej nauczania języka obcego oraz programu wychowawczego szkoły.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

JĘZYK POLSKI, Jadwiga Jarosz

Obowiązująca w gimnazjum podstawa programowa z języka polskiego zachęca do podejmowania tematyki uchodźczej. Zgodnie z nią uczeń/uczennica, poznając teksty kultury, *dostrzega różnicowanie postaw społecznych, obyczajowych, narodowych, religijnych, etycznych, kulturowych i w ich kontekście kształtuje swoją tożsamość*. Nie wartościuje, a *dostrzega*. Tożsamość kształtuje w kontekście, a nie w opozycji. Rozumiem to jako zachętę do tego, aby poprzez kontakt z tekstami literackimi wychowywać ludzi, którzy w dojrzały sposób będą rozmawiać o otaczającym ich świecie oraz otwarcie i świadomie odbierać (a może tworzyć?) kulturę.

Kolejny ważny obszar kształtowanych kompetencji to tworzenie wypowiedzi. Ćwiczymy pisanie rozprawki, listu, ogłoszenia. Tworzenie wypowiedzi to jednak także umiejętność rozmawiania. Organizuję więc dyskusje, starając się uważnie formułować temat. Warto proponować tematy otwarte (np. „W jaki sposób obecność w naszym kraju uchodźców/uchodźczyń wpływa na społeczeństwo polskie?”), a nie zamknięte (np. „Czy jesteś za przyjmowaniem uchodźców/uchodźczyń do Polski?”). Innymi słowy, staram się unikać prowokowania wyrażania radykalnych poglądów lub konieczności jednoznacznego opowiadania się po jednej ze stron. Cenniejsze dla mnie są te momenty podczas lekcji, kiedy dyskusja stanowi okazję do zauważenia złożoności pewnych zjawisk, kiedy okazuje się, że nie zawsze trzeba być „za” albo „przeciw”. Budowanie wypowiedzi to także udzielanie się na forach internetowych lub w mediach społecznościowych. Sytuacja komunikacyjna występująca w Internecie stwarza zagrożenie manipulacji powodowanych poczuciem anonimowości. Myślę, że pożądane na lekcjach języka polskiego są ćwiczenia uczące młodych ludzi wyważonego zabierania głosu w Internecie, ale także właściwego selekcionowania i reagowania (bądź niereagowania) na treści, z którymi się stykają.

Lekcje języka polskiego mogą być znakomitą okazją do mówienia o współczesnym świecie. Planując zajęcia poświęcone tematyce uchodźczej, wyszukuję teksty literackie, które zawierają kontekst migracyjny. Twórczość Wisławy Szymborskiej stwarza wyjątkowe okazje do rozmów na ten temat. W wierszu pt. „Jacyś ludzie” poetka uchwyciła dramat uchodźstwa, tułaczki i braku porozumienia. Z kolei w utworze pt. „Psalm” można znaleźć ironiczną refleksję nad ludzkimi próbami opanowania migracji przyrody.

Ciekawym punktem wyjścia do rozmowy na temat uchodźstwa jest sięgnięcie do wątków biograficznych. Oczywiście przykład stanowią polscy romantycy z Adamem Mickiewiczem na czele. Proponuję zestawić nostalgiczne opisy litewskiego krajobrazu z „Pana Tadeusza” ze wspomnieniami dotyczącymi Doliny Swat, które można znaleźć w autobiografii laureatki Pokojowej Nagrody Nobla – Malali Yousafzai („To ja, Malala”). Gdy wykorzystałam na lekcji takie połączenie tekstów w kontekście analizy opisów przyrody w dwóch dziełach, zauważyłam u młodzieży ożywienie i większe zaangażowanie. Kolejną moją propozycją jest nawiązanie do biografii Stanisława Barańczaka przy omawianiu wiersza pt. „Garden party”. Opisane w tym utworze wyobcowanie kulturowe jest młodzieży znane. Sporo gimnazjalistów i gimnazjalistek zna życie na emigracji z rodzinnych opowieści. Na mojej lekcji tekst Barańczaka stał się okazją do zauważenia etnocentrycznej postawy wielu Polaków i Polek. Stąd tylko krok do refleksji nad stosunkiem polskiego społeczeństwa do kwestii uchodźczej.

Proza także jest bogatym źródłem inspiracji. Na zajęciach sięgam po reportaże, np. „Strach” Tomka Michniewicza i opowiadania, np. „NieObcy. 21 opowieści, żeby się nie bać. Polscy pisarze dla uchodźców”. Z mojego doświadczenia wynika, że młodzież ceni lekcje, na których pojawiają się wątki współczesne. Obserwuję wtedy duże zaangażowanie w dyskusję na tematy trudne i złożone. To również dla mnie cenne doświadczenie.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

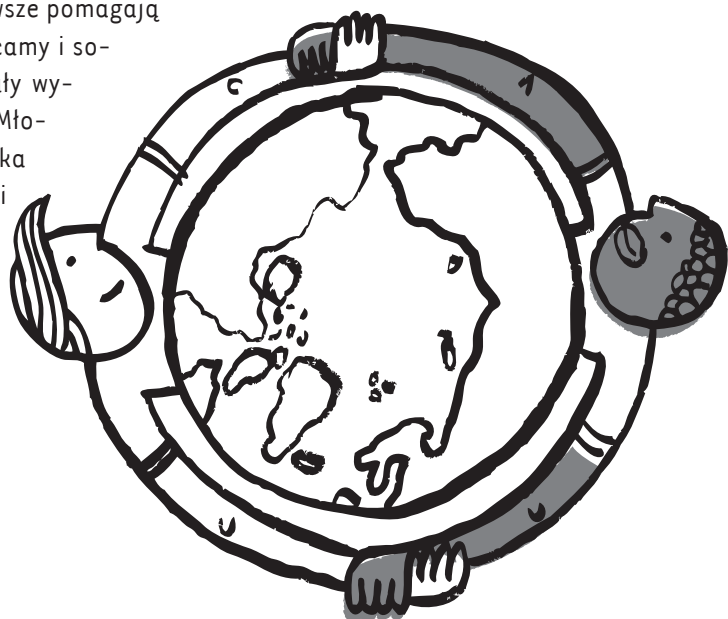
WIEDZA O SPOŁECZEŃSTWIE, Bernadetta Białek

W jaki sposób podejmować na lekcjach WOS-u trudną tematykę, jaką stanowi kwestia uchodźstwa i migracji? Odpowiedź brzmi: po prostu rozmawiać. Ale jak, skoro temat wywołuje często skrajne emocje wśród młodzieży? Media nie ułatwiają sprawy: zewsząd straszą tytuły artykułów: „Fala uchodźców napływa”, „Islamiści-terrorysty” itp. A przecież na każdą grupę ludzi uciekających ze swojego kraju z powodu prześladowań czy zagrożenia życia składają się poszczególne osoby, jednostki. Każda ma swoje emocje, uczucia, historię. Tak można zacząć: rozmawiając o konkretnych osobach. Warto sięgnąć po scenariusz bazowy CEO z projektu „Rozmawiamy o uchodźcach” (<https://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy>). Z własnej praktyki oraz relacji innych nauczycieli oraz nauczycielek z całej Polski wiem, że się sprawdza. Oczywiście każda klasa jest inna, więc lekcje przebiegają w różny sposób, ale szczególną wartość scenariusza stanowi wypracowanie zasad rozmowy przez młodzież, zapisanie ich, a następnie umieszczenie w widocznym miejscu w sali, by się do nich odwoływać – także przy omawianiu innych tematów.

A jak ma się kwestia uchodźstwa i migracji do realizacji podstawy programowej nauczania wiedzy o społeczeństwie? Zaczniemy od wymagań ogólnych. Kwestię migracji i uchodźstwa można podejmować, realizując aż 5 z 6 wymagań ogólnych (I, II, III, IV, V). Odnoszą się one w skrócie m.in. do znajdowania i wykorzystywania informacji na temat życia publicznego, wyrażania i uzasadniania własnego zdania w wybranych sprawach publicznych, otwartości na inne poglądy, rozpoznawania problemów najbliższego otoczenia i szukania rozwiązań, planowania i podejmowania wspólnych działań, rozpoznawania przypadków łamania norm demokratycznych i oceny ich konsekwencji, oceny wydarzeń życia publicznego. Są na tyle wszechstronne, że kwestię uchodźstwa czy migracji można realizować w różnym ujęciu i perspektywach.

W poruszaniu kwestii uchodźstwa na zajęciach WOS-u pomaga aktualność tematu. Do zajęć przygotowuję się, korzystając z materiałów wypracowanych na potrzeby projektu „Rozmawiamy o uchodźcach”. Oprócz tego na bieżąco śledzę przekazy medialne i wybieram z nich ciekawe i najbardziej aktualne materiały. Na wszystkich lekcjach staram się jak najwięcej pracować metodami aktywnymi i w różnych konfiguracjach: w losowych grupach, parach. Młodzież za każdym razem pracuje z innymi osobami. Preferuję układ stolików w kształcie podkowy, co sprzyja kontaktowi wzorkowemu z rozmówcami. Wyzwanie stanowią pojawiające się podczas rozmowy uogólnienia, które wymagają pogłębionej pracy nad stereotypowymi opiniami. Jednak dobre merytoryczne przygotowanie do lekcji powoduje, że młodzież z czasem sama zaczyna odróżniać wiadomość propagandową, sensacyjną od prawdziwej, a opinię od faktu.

Niełatwe jest radzenie sobie z emocjami, choć tu zawsze pomagają zasady dobrej rozmowy, do których nieustannie wracamy i sobie przypominamy. Są tym bardziej cenne, bo zostały wypracowane samodzielnie przez uczennice i uczniów. Młodzież z chęcią uczestniczy w zajęciach. Moja praktyka pokazała, że warto tematyce uchodźstwa i migracji poświęcać dużo czasu, gdyż nikt nie pozostaje wobec niej obojętny, a jak pojawiają się skrajne emocje – warto z nimi pracować. Dla mnie bezcenne jest, że podczas zajęć otwierają się najbardziej nieśmiali lub na co dzień mniej aktywni uczniowie i uczennice. To napawa optymizmem i dodaje sił do dalszego działania. Szczerze polecam!

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

BIOLOGIA, Michał Szczepanik

Tematykę migracyjną i uchodźczą w ramach edukacji globalnej można z powodzeniem realizować na lekcjach biologii. W podstawie programowej znajdują się punkty, które bezpośrednio się do niej odnoszą. Procesy ewolucyjne człowieka, zagadnienia genetyki, ale także globalne i lokalne problemy środowiska, to przykłady szczegółowych wymagań podstawy programowej. Realizując na lekcjach zagadnienia ekologiczne warto wspomnieć, jakie czynniki powodują migracje ludzi; jak populacje, mieszając się, wzbogacają swoją pulę genetyczną. Do prowadzenia takich zajęć nie wystarczy bazować na podręczniku szkolnym; każdy z nich dotyka tematyki migracyjnej i uchodźczej tylko w ograniczonym stopniu. Nauczyciele i nauczycielki, chcąc osiągnąć zamierzony cel, czyli włączyć zagadnienie uchodźcze i migracyjne do nauczania przedmiotowego, powinni poszukać dodatkowych materiałów do prowadzenia zajęć. Mogą to być animacje lub grafiki przedstawiające migracje gatunku *Homo sapiens* (wpisując to hasło w wyszukiwarkę internetową, można znaleźć sporo materiałów do wykorzystania na lekcji). Dzięki temu uczenie o procesach ewolucyjnych, a także wskazywanie, jak genetyka pozwala nam określić miejsce człowieka na Ziemi, staje się czymś łatwiejszym.

Uczenie biologii można zrealizować w oparciu o problemy, z jakimi mierzą się, czy też będą mierzyć się ludzie, zagrożeni zmianą klimatu. Tego dotyczy wymaganie X.1 „uczeń przedstawia przyczyny i analizuje skutki globalnego ocieplenia klimatu”. Zrozumienie, czym jest globalne ocieplenie, jakie są jego przyczyny i ogólne konsekwencje wyjaśnia podręcznik do biologii. Brakuje odniesienia do tego, jak te zmiany wpływają na migracje ludzi, czyniąc z nich uchodźców. Zajęcia takie najlepiej jest prowadzić w oparciu o metody aktywne, w których nauczyciel pełni rolę moderatora lekcji, zaś uczniowie i uczennice uczą się od siebie.

Według mnie najbardziej skuteczną formą jest praca w grupach, podczas której młodzież dyskutuje ze sobą. Warto poświęcić część lekcji na określenie zasad dobrej dyskusji, które będą obowiązywały wszystkich w klasie, pozwolą one na poczucie bezpieczeństwa zwłaszcza wtedy, gdy zagadnienie może być trudne i budzić emocje. Młodzież pracując samodzielnie generuje pomysły, dzieli się nimi, poddaje je ocenie. Przez takie działanie wzrasta też samoocena uczestniczek i uczestników lekcji. Przykładem zajęć może być realizacja scenariusza „Zmiany klimatu a migracje ludzi”, w którym uczenie się uczniów i uczennic opiera się na tym, co już sami wiedzą o efekcie cieplarnianym ze szkoły podstawowej, ale także z informacji, jakie docierają do nich z mediów. Uzupełniona przez nauczyciela lub nauczycielkę wiedza o efekcie cieplarnianym pozwala grupom zastanawiać się, jak dany skutek będzie wpływał na migrację ludzi. W przypadku tego ćwiczenia trudno przewidzieć, jaki będzie tok myślenia podopiecznych, dlatego dla zapewnienia bezpieczeństwa dobrze jest odwołać się do zasad dobrej rozmowy i szacunku względem każdego człowieka. Scenariusz nie narzuca konkretnej formy pracy uczennic i uczniów, przez co pozwala bardziej kreatywnie przedstawić rozwiązanie problemu (np. drama, drzewko decyzyjne, mapa myśli). Taka forma pracy ma też ukryty cel, jakim jest nauczenie współpracy i rozmowy, w temacie, w którym nie ma jednego gotowego rozwiązania. Dzięki temu młodzież, rozmawiając ze sobą, przedstawia swoje argumenty i próbuje przekonać do nich pozostałe osoby.

Taki sposób prowadzenia lekcji wymaga od nauczyciela zaufania, że uczennice i uczniowie sobie poradzą, i że istotą uczenia się w tym przypadku jest dobra i bezpieczna rozmowa. Może zdarzyć się tak, że zarówno w czasie pracy, jak i prezentacji jej wyników, pojawią się negatywne emocje lub określenia, które mogą oceniać ludzi. W takich sytuacjach warto odwoływać się do cech dobrej rozmowy. Realizacja scenariusza uświadamia uczennicom i uczniom, że rozwiązywanie istotnych problemów świata nie jest tylko domeną osób dorosłych – oni też mają wpływ, a być może w przyszłości wybiorą zawód, który pozwoli takie problemy rozwiązywać.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

PLASTYKA, ZAJĘCIA ARTYSTYCZNE,

Jolanta Minor, Malina Baranowska-Janusz

Lubimy myśleć, że nauczyciele i nauczycielki są niczym przewodnicy w ciemnym lesie. Oświetlają latarką ścieżkę i pokazują młodzieży drogę; dzięki temu ścieżka staje się widoczna i zachęca do zagłębiania się w nieznane, przełamywania swoich lęków, podążania za tym, co ciekawe, a także rozpoznawania swoich emocji związanych z tą drogą. Ta metafora idealnie pasuje do poruszania tematyki migracyjnej i uchodźczej, do czego zachęcamy Was na lekcjach plastyki i zajęciach artystycznych. To tematyka nie tyle trudna, co być może nie do końca „oświetlona”.

Dotarcie do młodych ludzi z rzetelnymi i dostosowanymi do ich potrzeb informacjami na temat uchodźstwa i migracji jest ważne, ale ponad wszystko – podejmowanie rozmów o uchodźcach i uchodźczyniach w szkole na różnych zajęciach przedmiotowych. Pozwala to młodzieży lepiej rozumieć współczesne wyzwania globalne. Zajęcia artystyczne i plastyka dają możliwość nie tylko wyrażania się poprzez sztukę, ale także rozmowy o wartościach i postawach, tematach ważnych dla młodzieży, na które często nie ma czasu i przestrzeni w szkole.

Temat migracji wiąże się dzisiaj z wieloma emocjami, stereotypowym myśleniem, a nawet z mową nienawiści. Dlatego też warto w trakcie lekcji dać uczniom i uczennicom możliwość wypowiedzenia się, wzajemnego wysłuchania – porozmawiania o tym, co wiedzą, co ich ciekawi, czego się boją. Jedną z metod otwierającą na ten temat jest właśnie rozmowa. Łączymy uczniów i uczennice w pary, zachęcamy, aby każda osoba podzieliła się swoimi refleksjami wokół tematu zajęć (2-3 minuty na osobę), a następnie na forum omawiamy wnioski. Ćwiczymy w ten sposób również aktywne słuchanie, co ma szczególne znaczenie w komunikacji i próbie zrozumienia różnych stanowisk. Kluczowe w tej metodzie jest to, by przed rozpoczęciem rozmowy i dyskusji wspólnie ustalić zasady pracy (np. kiedy jedna osoba mówi, reszta klasy słucha). Bez oceniania, krytykowania poznajemy sposób myślenia rozmówcy lub rozmówczynie. Warto zaznaczyć, że to ma być dobra rozmowa¹ dwóch osób, a nie kłótnia, monolog czy próba przekonania do swoich racji.

Sztuka to komunikacja, sposób mówienia – kolorem, formą, bryłą, przestrzenią, napisem. Czasem wprost, a niekiedy symbolem, znakiem. Działania plastyczne, artystyczne mogą wyrażać złożoność i różnorodność świata. Mogą informować, stawiać pytania, wyrażać sprzeciw, empatię; mogą inspirować i zachęcać młodego człowieka do zastanowienia się nad zagadnieniami globalnymi – w tym nad tematyką współczesnych migracji i uchodźstwa.

Zachęcamy do poszukiwania z młodzieżą tematów, które okażą się pomocne w budowaniu postawy otwartości i akceptacji różnorodności. Przykładowe scenariusze, które można wykorzystać w poruszaniu tematyki uchodźczej, znajdują Państwo także w publikacji CEO z serii „W świat z klasą” pt. „Edukacja globalna na plastyce i zajęciach artystycznych w gimnazjum”²:

➔ **„Guernica” Pabla Picassa. O roli sztuki w budzeniu świadomości na temat zagadnień globalnych”**

➔ **„O poczuciu wyobcowania. Ekspresja”**

Za każdym razem ogromną satysfakcję sprawia nam zaangażowanie młodzieży w twórcze działanie; cieszy jej pomysłowość i sposób interpretacji tematu. Przygotowując się do takich zajęć, przede wszystkim odpowiedzmy sobie na pytania: co chcemy przekazać swoim uczniom i uczennicom? Co chcemy przez to osiągnąć? Dla nas szczególne znaczenie ma świadomość młodych ludzi. Świadomość tego, co się wokół nich dzieje; tego, na co mają wpływ. Warto sięgać po różnorodne materiały, korzystać z nowych metod pracy, zaskakiwać młodzież. Pozwalać jej na szukanie wspólnych rozwiązań, inspiracji. W ten sposób młodzi ludzie wzajemnie się „nakręcają”; czasem sami prowadzą część lekcji.

Przy poruszaniu tematyki migracyjnej i uchodźczej ważne jest, by korzystać ze sprawdzonych informacji, rzetelnych źródeł, ale także pamiętać o wartościach edukacji globalnej takich jak: godność, sprawiedliwość, równość, wolność, różnorodność, pokój, równowaga środowiska. Młodzież często o nich rozmawia, a sztuka i działania artystyczne dają jej możliwość wyrażenia ich w kreatywny sposób, dzięki któremu wzmocniony zostanie ich przekaz.

¹ <https://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy>

² <https://globalna.ceo.org.pl/plastyka/publikacje/edukacja-globalna-na-plastyce>

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

EDUKACJA MEDIALNA, Monika Komisarczyk

Jednym ze sposobów docierania z zagadnieniami edukacji globalnej do wrażliwości dzieci i młodzieży, pogłębiania ich wiedzy oraz zapraszania do aktywnego włączania się w różnego rodzaju działania, jest edukacja medialna. Obraz i dźwięk to sprawdzone kanały komunikacyjne generacji Z i według specjalistki od wykorzystywania nowych technologii medialnych, Natalii Hatałskiej, dla nich jak najbardziej naturalne. Połączenie edukacji medialnej z globalną, zwłaszcza o tematyce migracyjnej, ma głęboki humanistyczny sens. Jako ilustrację moich słów przywołam wypowiedź nigeryjskiej pisarki Chimamandy Ngozi Adichie: „*Jedna opowieść rodzi stereotypy. A problem nie polega na tym, że są nieprawdziwe, ale na tym, że są niekompletne. Sprawiają, że jedna historia staje się jedyną. Konsekwencją jednej historii jest odarcie ludzi z godności*”.

Na podstawie własnego doświadczenia uważam, że należy proponować młodzieży inspirujące materiały filmowe o różnym charakterze. W zależności od poruszanych zagadnień, wieku młodzieży, kompetencji odbiorczych sięgnąć można m.in. do fabuł, dokumentów, wywiadów, wystąpień w ramach TED, animacji, gier terenowo-multi-medialnych. Powinno się także zachęcać młodzież do samodzielnego korzystania z narzędzi medialnych, by rozumiała, jak działają i w jaki sposób wpływają na przedstawianie rzeczywistości. Polecam także Wirtualne Festiwale Antydyskryminacyjne i Wielokulturowe CEO (<http://festiwal.ceo.org.pl/>).

Tematyka migracyjna wywołuje duże zainteresowanie wśród młodych, stąd ich naturalna potrzeba, by rozmawiać o aktualnej sytuacji na świecie i wymieniać się poglądami. Zanim rozpoczniemy w klasie ten temat, powinniśmy zgodnie z zasadami dobrej rozmowy zadbać o przyjazną, bezpieczną przestrzeń oraz życzliwą atmosferę wolną od oceniania, za to otwartą na wymianę różnych argumentów. Inicjując zajęcia, należy unikać filmów czy zdjęć epatujących okrucieństwem, grających na prostych emocjach, fałszujących obraz rzeczywistości. Sprawdzają się osobiste relacje świadków wydarzeń, burzące stereotypy. Autentyczne historie zachęcają do weryfikacji poglądów, skłaniają do refleksji nad istotą uprzedzeń. Według mnie najważniejsze jest obudzenie w młodzieży wrażliwości, a w dalszej kolejności chęci działania, np. zorganizowania kampanii PAH, Maratonu Pisania Listów, zgłoszenia się do wolontariatu itp. Dobrym pomysłem jest zaproszenie na spotkanie osoby z zewnątrz; może to być podróżniczka, fotograf czy misjonarz. Młodzież zadaje pytania, jeśli widzi naszą chęć słuchania i ma zielone światło na werbalizowanie lęków. W moim odczuciu nie wolno jednak pozwalać na mowę nienawiści. Można wówczas powiedzieć: „razi mnie nazywanie przez Ciebie innych ludzi w ten sposób”, „nie zgadzam się na używanie terminów umniejszających godność drugiej osoby”, „język, jakiego używasz, obraża nie tylko mnie, oznacza brak szacunku dla wielu ludzi”. Spisanie zasad dobrej rozmowy znacząco ułatwia moderowanie dyskusji w klasie. Nauczyciel powinien pamiętać o tym, że celem zajęć z edukacji medialnej jest również oswojenie lęku u osób z małym zasobem wiedzy z zakresu edukacji globalnej, zdystansowanych do zagadnień migracyjnych. To na nie należy głównie patrzeć i do nich się zwracać, odwołując się w rozmowie do wartości i postaw. Rozmawiając z młodzieżą po sesansie, warto odwoływać się do faktów i cytować słowa osób, którym młodzież ufa, czyli np. wypowiedzi papieża, Dalajlamy, reporterów i reporterek wojennych, wybitnych pisarek czy cenionych aktorów.

Oto źródła, z których korzystam od lat: ceo.org.pl, migracje.ceo.org.pl, pah.org.pl, amnesty.org.pl, tea.org.pl, jedenswiat.org.pl, unicef.pl, unesco.org.pl/strefa-edukacji/.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

GODZINA WYCHOWAWCZA, Małgorzata Rusiłowicz

Od momentu przybywania do Europy uchodźców i uchodźczyń z Syrii i Erytrei coraz częściej dostrzegam wśród swoich uczniów i uczennic ogromną potrzebę rozmowy na ten temat. Godzina wychowawcza stwarza idealne warunki do przeprowadzenia takich zajęć – rozmowy o sytuacji uchodźców i uchodźczyń, o własnych emocjach, obawach, a często lękach. Staram się tłumaczyć, że emocje są jak burza na morzu. Pojawiają się niespodziewanie i jeśli nie będziemy potrafili nad nimi zapanować, pochłoną nas. Dlatego zawsze zaczynam od lekcji, na której wspólnie ustalamy zasady tzw. dobrej rozmowy. Niezwykle ważne jest, aby młodzież dostrzegła, że na umiejętność skutecznego komunikowania się składa się kilka nierozzerwalnie ze sobą powiązanych czynników: wymiana opinii w atmosferze wzajemnego szacunku, rozumienie innych i okazywanie im tego, aktywne słuchanie, dbanie nawzajem o własne potrzeby w trakcie rozmowy. Dobra rozmowa to także umiejętność zadawania otwartych pytań oraz gotowość odpowiadania na nie.

W związku z tym, że młodzież często już „na starcie” wykazuje negatywną, utożsamianą z obcością i zagrożeniem, postawę wobec innych osób – na kolejnej lekcji wychowawczej prowadzę zajęcia antydyskryminacyjne. Do ich przygotowania często wykorzystuję gotowe pomysły z publikacji „Antydyskryminacja. Pakiet edukacyjny” (CODN 2005)¹. Każdej osobie rozdaję cztery karteczki samoprzylepne. W widocznym miejscu w sali zawieszam arkusze szarego papieru z wypisanymi wcześniej pytaniami: Co wiem o uchodźcach/uchodźczyniach? Skąd czerpię wiedzę na ich temat? Czego się obawiam? Czego chcę się dowiedzieć? Proszę, aby uczniowie i uczennice odpowiedzieli na każde z tych pytań na oddzielnych kartkach. Po zakończeniu pracy młodzież odczytuje odpowiedzi, a następnie przykleja pod odpowiednimi pytaniami. Kolejnym etapem jest dyskusja na temat zapisanych wniosków i stwierdzeń. W razie potrzeby zadaję dodatkowe pytania: z jakich źródeł informacji korzystamy? Jaki wpływ na postrzeganie uchodźców i uchodźczyń ma język, którym posługują się media? Podkreślam, że ludzie często posługują się stereotypami, powtarzają zasłyszane w mediach opinie, sądy i oceny, nie starając się dokonać ich weryfikacji.

Na zajęciach wykorzystuję również bazę materiałów dostępnych na stronie projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach”: scenariusze lekcji, materiały merytoryczne i metodyczne. W pracy z młodzieżą niezastąpione są także znajdujące się tam filmy. Ostatnio zaproponowałam młodzieży lekturę wybranych opowiadań z książki „NieObcy. 21 opowieści, żeby się nie bać. Polscy pisarze dla uchodźców”. Zaczęliśmy od dyskusji na temat tekstu Małgorzaty Rejmer pt. „Každy ma w brzuchu niebo, przez które przelatuje jaskółka”. Wywołał on burzliwą dyskusję. W czasie lekcji zastanawialiśmy się: co w zasadzie oznacza bycie Obcym lub Swoim? Kiedy jesteśmy Swoi, a kiedy stajemy się Obcymi? Co lub kto o tym decyduje?

Godzina wychowawcza umożliwi mi nie tylko „wyposażenie” uczniów i uczennic w wiedzę, ale przede wszystkim otwiera drogę do tzw. dobrej rozmowy na temat różnych obliczy migracji. Pozwala to młodzieży na spojrzenie na uchodźstwo z szerszej perspektywy i zrozumienie wielu kwestii z nim związanych. Rozmowa o uchodźcach nie jest prosta, ale z perspektywy czasu wiem, że kropla drążąca skałę jest naprawdę skuteczną metodą na zmianę postaw, weryfikację sądów i opinii, a często uprzedzeń młodych ludzi. Karol Čapek powiedział, że „*Możemy szanować człowieka, dlatego, że jest od nas odmienny, i możemy go rozumieć, ponieważ jest nam równy*” – tego staram się uczyć młodzież.

¹ <https://www.mazowieckie.pl/download/1/28503/Antydyskryminacja-pakietedukacyjny.pdf>.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

ETYKA, Anna Włodek

Etyka ponowoczesna musi przywrócić Innemu jego prawa sąsiedzkie, przyznać mu miejsce w zasięgu wzroku i dłoni jaźni moralnej (...) [Dziś] nasze poczucie moralne jest zaspokojone, gdy podejmujemy odpowiedzialność za ludzi bliskich i spełniamy wynikającą z niej powinność (...) Ta moralność, która zawsze kierowała naszymi czynami, sprawuje nad nimi nadzór i dzisiaj. Ma silne dłonie, ale krótkie ramiona. Dziś dla odmiany potrzebuje ramion bardzo długich; czy jest szansa, że jej wyrosną?

Zygmunt Bauman, *Etyka ponowoczesna*

Zajęcia z etyki na wszystkich etapach edukacyjnych mają charakter wychowawczy. Jak mówi podstawa programowa dla III etapu edukacyjnego, w ramach tych zajęć nauczyciele i nauczycielki powinni prowadzić z młodzieżą „pogłębiony dialog wychowawczy na temat moralnego wymiaru ludzkiego działania, odnoszony do otaczającej uczniów rzeczywistości”. Wszystkie cele edukacyjne wyznaczone w podstawie programowej nauczania etyki, dają się realizować podczas rozmowy na temat sytuacji uchodźców we współczesnym świecie oraz postawy tzw. „świata” wobec nich. Temat ten może stać się zarówno punktem dojścia, jak i punktem wyjścia rozmów z uczniami i uczennicami w ramach tego przedmiotu. Można wyprowadzić z niego ścieżki, które poprowadzą nas do dyskusji na temat dążenia do szczęścia, wolności i jej ograniczeń, obowiązków wobec wspólnoty/wspólnot, ludzkiej godności, autonomii moralnej, konfliktów wartości, relacji między jednostką a społeczeństwem, wyzwań życia gospodarczego i politycznego, globalnych współzależności, równości, odpowiedzialności i wreszcie sensu życia. Najważniejsze wydaje się jednak to, że odważne zmierzenie się z problemem kryzysu postaw obywatelskich wobec sytuacji uchodźców oraz dojrzała refleksja na ten temat mogą dawać nadzieję na „przedłużenie ramion” moralności współczesnego człowieka tak, by objęły one także przybyszów z geograficznie odległych części świata. W kulturze, która wymuszając konsumpcyjny model życia, narzuca postawy zamknięcia na Innego i skupienia się na realizacji własnych, wciąż rosnących potrzeb, trudno o bardziej aktualny i palący „cel wychowawczy” niż rzeczywiste, nie tylko deklarowane rozszerzenie wspólnoty tych, wobec których posiadamy moralne obowiązki.

Jak przygotować się do rozmowy o tych obowiązkach? Najczęstsze trudności przy poruszaniu tego tematu na zajęciach przedmiotowych wynikają z faktu, że budzi on wiele emocji. Wpływ na ten stan rzeczy ma także sposób prowadzenia dyskursu medialnego na temat uchodźców. Dlatego warto, zanim rozpoczniemy właściwą pracę z tematem, wyposażyć uczniów i uczennice w narzędzia krytycznego odbioru tekstów medialnych. Dzięki lekcji poświęconej analizie wizerunków uchodźców budowanych przez różne media uczniowie i uczennice dostrzegą po pierwsze różnorodność medialnych reprezentacji tematu, a po drugie zrozumieją, jakimi środkami wpłynąć można na postawę odbiorców wiadomości. Najprostszym, ale jednocześnie efektywnym sposobem na takie zajęcia jest przyniesienie na lekcje kilku różnych tygodników, zaproponowanie uczniom i uczennicom porównanie zamieszczonych w nich fotografii, samych tytułów i tematów artykułów oraz w rezultacie zbudowanie tylko na ich podstawie „medialnego obrazu uchodźców”. Ważne też, by młodzież знаła i rozumiała znaczenie roli stereotypizacji i uprzedzeń.

Zaproponowane powyżej działania oczywiście nie sprawią, że całkowicie unikniemy emocji w późniejszej dyskusji. Ich ujawnienie często jest niezbędne do tego, by w ogóle rozpocząć uczciwy dialog. Na zajęciach etyki uczniowie i uczennice muszą mieć zatem przestrzeń do wyrażania siebie, ale jednocześnie i pewność, że nauczyciel lub nauczycielka „stoi na straży” reguł kulturalnej rozmowy oraz poczucia bezpieczeństwa. Sposobem na radzenie sobie z trudnymi sytuacjami wynikającymi z zewnętrznego przez rozmówców silnych emocji, może być zatrzymanie się w dyskusji i skupienie się na osobie reagującej emocjonalnie. W takiej sytuacji sprawdzają się pytania w rodzaju: „Jak się czujesz, gdy tak mówisz”, „Co dokładnie masz na myśli”? „Co ci to daje, gdy tak mówisz”? „Co cię w tym niepokoi?”. Przeformułowanie problemu w ten sposób nie doprowadzi ucznia lub uczennicy do natychmiastowych wniosków, ale otworzy możliwość podjęcia refleksji nad wypowiedzianymi słowami. Dobrze jest też dać młodzieży prawo do posiadania wątpliwości, zachęcać do tego, by nie obawiała się powiedzieć „nie mam pewności”, „nie wiem wszystkiego”. Taka postawa sprawia, że pozostałe osoby biorące udział w dyskusji „odprężają się”, przestają postrzegać inne niż ich własne poglądy i postawy jako personalny atak na nich samych i w rezultacie zaczynają naprawdę słuchać siebie nawzajem. Dopiero wtedy zaczynamy prawdziwą rozmowę.

JAK PORUSZAĆ TEMATYKĘ MIGRACYJNĄ NA ZAJĘCIACH PRZEDMIOTOWYCH W GIMNAZJUM?

HISTORIA, Patrycja Kopcińska

Czy znajdzie się przestrzeń na tematykę migracyjną i uchodźczą na lekcji historii na III etapie edukacyjnym? Czy istnieje potrzeba jej poruszania? W jaki sposób można to zrobić? To tylko niektóre z pytań, jakie zadałam sobie, pochylając się nad tematyką uchodźczą i migracyjną. Wnioski prezentuję poniżej.

W podstawie programowej znajduje się sporo zagadnień pokazujących wyżej wymienioną tematykę na przestrzeni lat. Poczynając od starożytności i przemieszczeń ludności barbarzyńskiej na tereny Cesarstwa Zachodniorzymskiego, poprzez średniowieczne osadnictwo, a na historii XX wieku kończąc. Problematykę taką znajdziemy również przy tematach związanych m.in. z reformacją, konfederacją warszawską, polskimi powstaniem narodowymi, migracjami politycznymi oraz ekonomicznymi wieku XIX.

Realizując na lekcjach wspomniane tematy, warto pokazywać współczesne odniesienia. Podchodzić do wydarzeń, zjawisk i procesów historycznych w taki sposób, aby umożliwiły młodym ludziom zrozumienie otaczającego ich świata. Do tego obliguje nas też podstawa programowa, która pośród wielu istotnych celów kształcenia wskazuje, że młodzież powinna poznawać przeszłość, aby przez jej pryzmat uczyć się rozumienia świata współczesnego. Jak to robię? Pokazuję, jak było i jak jest obecnie. Wspólnie z młodzieżą porównujemy, szukamy analogii, pokrewnych źródeł danych zjawisk, czasem też w przeszłości odnajdujemy propozycje rozwiązania bieżących problemów.

Uważam, że młodzi ludzie wynoszą dużo więcej z zajęć, w trakcie których sami coś wypracują, doświadczą, przeżyją, dlatego wybieram aktywne metody nauczania. Wciąż poszukuję czegoś nowego, atrakcyjnego, co skłoni uczniów i uczennice do działania. Miałam więc spory problem z przekonaniem samej siebie do realizacji lekcji, których podstawą byłaby zwyczajna rozmowa. Efekt całkowicie mnie zaskoczył. Młodzież pracowała z zainteresowaniem. Pojawiły się emocje i myślę, że są one bezspornie dowodem zaangażowania. Rozmowy często były kontynuowane na szkolnych korytarzach. Miało to swoje bardzo dobre strony, gdyż oddziaływanie dydaktyczne nadal trwało poza szkolną klasą, a czasem nawet przenosiło się do rodzinnych domów uczniów i uczennic. Pojawiły się też trudności, gdyż zdarzało się, że rozmowa przybierała bardzo ostre formy. Widoczne były braki w umiejętnościach komunikacyjnych. Nastoletnia młodzież miała spore problemy z prowadzeniem rozmowy, nie znała jej zasad. Jakże zatem wyciągnęłam wnioski z tego doświadczenia? Rozmowa, postrzegana jako mało atrakcyjna, często marginalizowana przez dydaktyków i metodyków, okazała się potrzebna i skuteczna. Projektując swoje lekcje, nie zrezygnowałam też z ulubionych metod i połączyłam je m.in. z pogadankami, dyskusjami, wymianą opinii. Czy było warto? W moim przekonaniu odpowiedź jest jednoznacznie twierdząca, ponieważ wywiązując się z obowiązku realizacji wymagań ogólnych podstawy programowej, kształtujemy kluczowe, życiowe umiejętności komunikacyjne młodzieży.

Stosowanie na lekcjach historii rozmowy jako metody nauczania nie jest popularne, a przy realizacji tematyki uchodźczej i migracyjnej nie należy również do zadań łatwych. Podejmując jednak takie wyzwanie zbierzemy nowe doświadczenia, podniesiemy poziom własnej wiedzy (jak w moim przypadku na temat obecnego kryzysu migracyjnego) i na pewno rozwiniemy się zawodowo, co w dalszej perspektywie przyniesie wymierne korzyści nam i naszym podopiecznym.

DLACZEGO ROZMOWA JEST WAŻNA?

ZANIM ROZPOCZNIECIE DZIAŁANIA, POROZMAWIAJCIE – O TYM, CO DLA WAS WAŻNE W TYM TEMACIE.

Doświadczenia debaty dotyczącej migracji, jaka toczy się w Polsce, pokazały, że brakuje w szkole, ale i w społeczeństwie, dobrych wzorców rzetelnej dyskusji, której celem byłoby wzajemne zrozumienie różnorodnych stanowisk. Brakuje przestrzeni, w której bezpiecznie można rozmawiać o wartościach, które są dla nas ważne. Edukacja globalna to właśnie ta dziedzina, w której kluczowe stają się tematy dotyczące współczesnego świata i wyzwania globalnych. Działania edukacyjne mają prowadzić do zmiany postaw w kierunku większej otwartości i zrozumienia różnorodności współzależnego świata. Pierwszym krokiem działań w tematyce edukacji globalnej, szczególnie jeśli mowa o wyzwaniach migracyjnych i pokoju na świecie, jest właśnie rozmowa.

Jak poprowadzić rozmowę, która będzie wartościowa dla wszystkich jej uczestników? Rozmowę, która pomoże wysłuchać innych i być wysłuchanym?

Wspólnie zastanówcie się, jakie zasady pomogłyby Wam w prowadzeniu takich rozmów w Waszej szkole lub klasie.

Zasady dobrej rozmowy i wzajemnego słuchania

Poniższe zasady pomagają rozmawiać w atmosferze bezpieczeństwa i ułatwiają poznanie swoich punktów widzenia. Jest to szczególnie istotne, gdy poruszane są tematy osobiste, trudne lub kontrowersyjne. Przyjęcie tych reguł pomaga w dzieleniu się ważnymi dla nas wartościami, ujawnianiu potrzeb oraz ułatwia wzajemne zrozumienie. Jeśli uczniowie ich nie wymienili, możesz zaproponować dodanie ich do listy. Zachęcaj młodzież do formułowania zasad w sposób pozytywny, np. zamiast „Nie przerywamy sobie” – „Słuchamy się nawzajem”.

- ➔ *Odnosimy się do siebie z szacunkiem – nawet wtedy, gdy mamy inne poglądy i nie zgadzamy się ze sobą.*
- ➔ *Patrzemy na osobę, która mówi.*
- ➔ *Słuchamy się nawzajem.*
- ➔ *Dbamy o to, żeby każdy miał tyle samo czasu na wypowiedź.*
- ➔ *Z szacunkiem odnosimy się do poglądów innych osób, nawet jeśli są w zupełnej sprzeczności z naszymi.*
- ➔ *Kiedy nie zgadzamy się z rozmówcą/rozmówczynią, staramy się zrozumieć jego/jej punkt widzenia, ale tego nie komentujemy.*

Uczestniczyłeś lub uczestniczyłaś kiedyś w rozmowie, podczas której strony nie słuchały siebie nawzajem? Albo w takiej, podczas której wciąż powtarzano te same argumenty, które nikogo nie przekonywały? Debata publiczna na temat przyjęcia przez Polskę uchodźców i uchodźczyń z Syrii często tak właśnie wygląda. Zarówno zwolennicy, jak przeciwnicy ich przyjęcia, kierują swoje argumenty do osób już przekonanych. Wypowiedzi często mają na celu zademonstrowanie własnych stanowisk i podkreślenie jak bardzo różnią się one od tych „drugiej strony”. Zamiast szukać punktów wspólnych, uczestnicy dyskusji obrażają się nawzajem. Jak rozmawiać, aby dyskusja zbliżała, a nie oddalała od siebie rozmówców? Przeczytaj 10 porad, które znajdziesz na kolejnych stronach.

10 PORAD – JAK ROZMAWIAĆ O UCHODźCACH? (i wzajemnie się słuchać)*

1. MÓW DO WIĘKSZOŚCI, A NIE TYLKO DO PRZEKONANYCH

Jeżeli nie chcesz być słuchany jedynie przez osoby już przekonane, staraj się mówić do większości. Używaj języka, który nie zaostża podziałów, szukaj argumentów odwołujących się do wspólnych wartości. Próbuj zrozumieć stanowisko drugiej strony, a nie przekreślaj go z góry. Uwierz w dobrą wolę wszystkich uczestniczek i uczestników debaty i nie stawiaj sprawy „na ostrzu noża”, sprowadzając rozmowę do pytania „tak czy nie dla przyjęcia uchodźców i uchodźczyń”. Bardziej zaangażujesz rozmówców i rozmówczynie, jeżeli wspólnie zastanowicie się, jakie powinny być warunki takiego przyjęcia, jak powinna przebiegać integracja, jak przeciwdziałać zagrożeniom.

2. SZANUJ OSOBY, Z KTÓRYMI ROZMAWIASZ I O KTÓRYCH MÓWISZ

Pokaż swoim rozmówcom i rozmówczynie, że masz do nich szacunek. Uśmiechaj się, pokazuj, że ich słuchasz, staraj się zdobyć sympatię, nie przerywaj – pozwól innym wypowiedzieć swoje zdanie, a wtedy i oni pozwolą na to tobie. Doceń argumenty przedstawione przez inne osoby – rzadko zdarza się, że ktoś całkowicie nie ma racji. Postaraj się znaleźć w wypowiedzi rozmówcy czy rozmówczynie coś, z czym się zgadzasz. Jest wiele rozsądnych argumentów za przyjmowaniem uciekających przed wojną, jak i uzasadnionych obaw. Rozumiejąc argumenty i emocje innych ludzi sprawisz, że będą bardziej skłonni wysłuchać twojego zdania.

Pamiętaj, aby zawsze wypowiadać się z szacunkiem także o osobach nieobecnych podczas rozmowy. Niezależnie od tego, czy zgadzasz się na przyjęcie przez Polskę uchodźców i uchodźczyń z Syrii, rozmowa na ten temat to rozmowa o ludziach. Zawsze wypowiadaj się o nich bez użycia obraźliwych sformułowań.

3. BĄDŹ UCZCIWY/UCZCIWA

Nie lubisz, gdy inni narzucają ci swoje zdanie? Nie rób tego, kiedy przedstawiasz swój punkt widzenia. Nie przedstawiaj tylko informacji popierających twoje stanowisko, a szukając danych, staraj się znaleźć najbardziej rzetelne źródło. Jeśli dane różnią się w zależności od źródła, powiedz o tym. Nie ukrywaj też swojego braku wiedzy na dany temat – nie musisz być ekspertem czy ekspertką w każdej dziedzinie. Uczciwie prezentując fakty, zdobędziesz zaufanie słuchaczy i słuchaczek, którzy zobaczą, że nie próbujesz ich oszukać. Pozostaw ocenę faktów odbiorcom i odbiorczynie, nie narzucając swojej interpretacji. Przedstawiając swoje zdanie, używaj sformułowań „uważam, że”, „moim zdaniem”. Masz prawo wypowiedzieć swoje zdanie, a inni nie muszą go podzielać.

4. ODWOŁUJ SIĘ DO WARTOŚCI

Przedstawiając swoje stanowisko, odwołuj się do wartości, które za nim stoją. Pokaż, że są one dla ciebie ważniejsze niż liczby czy konkretne rozwiązania. Zastanów się, dlaczego zależy ci na tym, aby Polska lub Europa przyjęła konkretne rozwiązanie w danej kwestii. Odejmiesz rozmówcom powody do ataków personalnych i pokażesz, że twoje stanowisko nie jest sztywne, lecz odwołuje się do bliskich ci wartości. Szukaj też rozwiązań, które uwzględnią w jak największym stopniu wartości twoich rozmówczyń i rozmówców. Może się okazać, że jest więcej rozwiązań sytuacji, niż ci się wydaje.

* Na podstawie tekstu Antoniego Strzemiecznego: www.migracje.ceo.org.pl.

5. MÓW O KONKRETNYCH ROZWIĄZANIACH

Nie ma rozwiązań, które sprawdzają się zawsze i wszędzie, ani argumentów, które przekonają wszystkich. Kiedy rozmawiasz o rozwiązaniach, doprecyzowuj, co konkretnie masz na myśli. Modele integracji, które sprawdzają się w Niemczech, mogą nie sprawdzić się w Polsce i odwrotnie. Z drugiej strony, problemy społeczne, które dotyczą państwa zachodnie, nie muszą mieć przełożenia na polską rzeczywistość. Warto przywoływać rozwiązania sprawdzone w innych państwach, nie należy jednak z góry zakładać, że uda się je zastosować w Polsce.

6. NIE TYLKO FAKTY

Masz czasem wrażenie, że twój rozmówca lub rozmówczynie nie przyjmuje do siebie argumentów opartych na faktach? Uważasz, że dane, które przedstawiasz udowadniają, że masz rację, ale inni tego nie rozumieją? Pamiętaj, że każdy z nas interpretuje fakty inaczej. Nie zaczynaj rozmowy od udowadniania innym, że są niedoinformowani lub „ogłupieni przez ideologię”. W ten sposób sprawisz, że od razu przestaną cię słuchać. Jeżeli się z kimś nie zgadzasz, tym bardziej zachęcaj go do wyrażania swojego stanowiska i staraj się zrozumieć, jakie wartości za nim stoją.

7. PRYZNAJ, ŻE MOGĄ ISTNIEĆ OBAWY DOTYCZĄCE MIGRACJI

Nawet jeżeli widzisz głównie pozytywne skutki poruszanego przez ciebie tematu, wsłuchaj się w argumenty osób o innych poglądach, i zastanów się, które z nich są sensowne, i uczciwie to przyznaj. Uznając argumenty drugiej strony pokażesz, że nie krytykujesz wszystkiego, co mówi, a jej będzie łatwiej wysłuchać twój zdania.

8. NAZYWAJ KONKRETNE ZACHOWANIA, NIE LUDZI

Jeżeli twoje stanowisko wynika z wyznawanych przez ciebie wartości i podparte jest argumentami, nie musisz korzystać w swojej wypowiedzi ze stereotypów i generalizacji. Czy zdarzyło ci się powiedzieć: „muzułmanie nie szanują kobiet”, „uchodźcy i uchodźczynie są roszczeniowi”? Wszystkie te sformułowania są nieprawdziwe. Traktuj one całą grupę tak jakby była jednolita. Aby unikać w swoich wypowiedziach stereotypów, warto wyrażać się w sposób precyzyjny. Mów o konkretnych zachowaniach bądź zjawiskach (np. zamiast „Polacy i Polki są nietolerancyjni” możesz powiedzieć „w ostatnich tygodniach doszło w Polsce do aktów motywowanych nietolerancją”).

9. BĄDŹ UWAŻNY/UWAŻNA NA MOWĘ NIENAWIŚCI

Reaguj – według Rady Europy mowa nienawiści oznacza wypowiedzi „które szerzą, propagują czy usprawiedliwiają nienawiść rasową, ksenofobię, antysemityzm oraz inne formy nienawiści bazujące na nietolerancji”¹. Kiedy słyszysz tego typu wypowiedzi, zareaguj. Wyraź swój sprzeciw – powiedz, że nie zgadzasz się na taki język i treści. Reaguj szczególnie, jeżeli w ten sposób wypowiadają się osoby z twojego środowiska. To, że podzielacie wspólne poglądy lub zainteresowania nie oznacza, że musisz przytakiwać im, kiedy wypowiadają treści rasistowskie. Pokazuj swoim przykładem, że można wypowiadać się z szacunkiem także o osobach, z którymi się nie zgadzasz.

10. NIE TRAKTUJ WSZYSTKICH OSÓB, KTÓRE SIĘ Z TOBĄ NIE ZGADZAJĄ, JAK RASISTÓW/RASISTKI

Jeżeli nie rozumiesz argumentów drugiej strony na temat sytuacji migracyjnej, nie zakładaj z góry, że muszą się one brać z przekonań rasistowskich. W Polsce niewiele mówi się o mniejszościach narodowych i wielu ludzi nie ma doświadczenia w takim wyrażaniu się o różnorodności kulturowej, które nikogo nie obraża. Jeżeli widzisz, że ktoś nie umie ubrać w słowa swoich argumentów, lub w sposób nieświadomy używa określeń uważanych za rasistowskie, zareaguj. Powiedz, że jest ci przykro, gdy słyszysz takie określenia. Daj tej osobie do zrozumienia, że może wyrażać swoje zdanie bez używania nienawistnego języka.

SCENARIUSZE PRZEDMIOTOWE

DLACZEGO I DOKĄD LUDZIE MIGRUJĄ?

Autorka scenariusza: Iwona Kryczka

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Na zajęciach uczniowie i uczennice zapoznają się z podstawowymi informacjami dotyczącymi procesów migracyjnych. Do ich interpretacji wykorzystują wiedzę nabytą z własnych obserwacji i innych źródeł. Przekonają się, że sami oraz ich najbliżsi również podlegają migracjom, np. wahadłowym czy turystycznym. Nauczą się, czym migracja różni się od uchodźstwa, a także kim jest uchodźca klimatyczny.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Jak migracje wpływają na procesy demograficzne?

Cele lekcji:

- ➔ zdefiniujesz pojęcia związane z migracjami
- ➔ poznasz przyczyny i skutki migracji oraz ich rodzaje
- ➔ zrozumiesz, w jaki sposób migracje wpływają na procesy demograficzne
- ➔ będziesz rozwijać umiejętności czytania mapy i interpretacji informacji wyrażonych za pomocą danych statystycznych lub wykresów.

Kryteria oceny:

- ➔ zdefiniujesz pojęcia: migracja, emigrant, imigrant, repatriant, uchodźca
- ➔ wymienisz przyczyny i skutki migracji oraz ich rodzaje według kryterium czasu, miejsca i przyczyny
- ➔ wskażesz na mapie kierunki migracji (w tym z Polski) i miejsca większych skupisk Polek i Polaków.

Związek z podstawą programową (Geografia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III, IV

Wymagania szczegółowe: 5.2); 9.3); 9.7); 10.7)

Metody: burza pomysłów, ćwiczeniowa – praca z tekstem i mapą, poster.

Środki dydaktyczne i materiały: mapa świata ścienna, karty pracy, materiały źródłowe.

Formy pracy: indywidualna, grupowa i zbiorowa.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Poproś uczniów i uczennice, aby wskazali, co łączy wymienione poniżej osoby: Sting, Alicja Bachleđa-Curuś, Izabela Miko, Robert Lewandowski, Catherine Zeta-Jones, Joanna Krupa, Pierce Brosnan, Roman Polański, Celine Dion, Charlie Chaplin, Max Faktor, Malala Yousafzai... Gdyby mieli problem, naprowadź, że wszyscy są imigrantami. Zapytaj: co skłoniło te osoby do opuszczenia ojczyzny? (3 minuty)
2. Zapytaj uczniów i uczennice, czy wśród ich rodzin są osoby, które mieszkają za granicą; jaki był powód ich wyjazdu i gdzie obecnie mieszkają. (3 minuty)
3. Zadaj pytanie: czy Twoi rodzice mieszkają w tym samym miejscu (miejscowości), co ich rodzice i dziadkowie? Policzcie, ile osób z najbliższej rodziny (uczniã lub uczennicy) przez ostatnie trzy pokolenia, czyli od pradziadków, nie zmieniło miejsca zamieszkania. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

4. Przedstaw uczniom i uczennicom temat, cele i kryteria oceny dzisiejszej lekcji; zapisz na tablicy pytanie kluczowe. Sprawdź czy rozumieją te zapisy – wybierz dwie osoby z klasy i poproś o interpretację. (2 minuty)
5. Zapytaj, czy w najbliższym otoczeniu Twoich uczniów i uczennic przebywają ludzie, którzy przybyli do Polski z innego kraju? Skąd przybyli? A może są wśród nich uchodźcy i uchodźczynie, czyli takie osoby, które opuściły swój kraj w sytuacji zagrożenia życia np. wojną? (3 minuty)
6. Podziel klasę na grupy. Każdej z nich rozdaj materiały pomocnicze nr 1 i 2, karty pracy. Poproś o zapoznanie się z tekstami oraz wykonanie zadania nr 1 z karty pracy, a następnie wspólnie sprawdźcie wyniki pracy. (10 minut)
7. Zaproś uczniów i uczennice do zapoznania się z mapą z załącznika nr 3 dotyczącą kierunków migracji. Poproś, by korzystając z mapy, określili kierunki popularnych migracji (zadanie nr 2 w karcie pracy). W ramach podsumowania tej części zaproś wyznaczoną osobę do wskazania tych kierunków na ściennej mapie świata. (6 minut)
Kierunki migracji:
  - a) z Europy
  - b) z Afryki (w okresie odkryć kolonialnych – migracja przymusowa oraz współcześnie)
  - c) z Azji
  - d) z Ameryki Łacińskiej (kraje od Meksyku aż do południowych krańców Ameryki Południowej)
  - e) z Polski (wykorzystajcie również posiadaną wiedzę, także z lekcji historii) – dawniej i obecnie.
8. Zaproponuj dyskusję w grupach na temat skutków migracji – z dwóch perspektyw:
  - a) kraju/regionu, z którego wyjeżdżają ludzie,
  - b) kraju/ regionu, który przyjmuje migrantów.

Które z tych skutków będą miały wpływ na procesy demograficzne, tj. związane z ludnością, np. liczba ludności, przyrost naturalny, liczba pracujących (wiek produkcyjny), liczba uczniów w szkołach itp.? (5 minut)

Po upływie czasu zapytaj o wynik pracy. Wskaż lub zapytaj chętną osobę, która zbierze informacje w postaci odpowiedzi na pytanie kluczowe lekcji: Jak migracje wpływają na procesy demograficzne? (3 minuty)

9. Praca w grupach: Omówiliście do tej pory większość przyczyn migracji – pozostały jeszcze te, którym podlegamy najczęściej. Migracje są często naszym sposobem na codzienne życie – dotyczy to nomadów, ale również nas samych – migracje wahałowe. Rozdaj uczniom i uczennicom materiał pomocniczy nr 4, poproś o przeczytanie go i wykonanie zadania nr 5 z karty pracy. Podsumujcie wyniki na forum: ile czasu przeznaczamy codziennie na dotarcie do szkoły lub miejsca pracy? Jakie są – zdaniem młodzieży – plusy i minusy koczowniczego trybu życia? (3 minuty)

PODSUMOWANIE:

10. Podsumuj lekcję, odpowiadając na pytanie zawarte w temacie lekcji: Dokąd i dlaczego ludzie migrują?, a następnie zaprosz młodzież do ewaluacji: (3 minuty)
- ➔ Które treści wydały Ci się najbardziej interesujące?
  - ➔ Czego jeszcze chciał(a)byś dowiedzieć się o migracjach?
  - ➔ Zaskoczyło mnie...
11. Wyjaśnij, na czym będzie polegała praca domowa. (2 minuty)

Praca domowa:

Spróbujcie sobie wyobrazić taką sytuację, w której każdy z Was może sobie wybrać kierunek migracji i macie na to zapewnione środki finansowe. Które dowolne miejsce ze świata lub z Polski wybrałabyś/wybrałbyś w celu:

- a) migracji turystycznej (na wypoczynek wakacyjny)
- b) migracji religijnej – odwiedzenie miejsca kultu religijnego (dowolnej religii)
- c) migracji rekreacyjnej o charakterze leczenia sanatoryjnego.

Praca domowa dla chętnych:

Na podstawie informacji z lekcji przygotuj mapę pamięci dotyczącą migracji (może być w formie plakatu lub infografiki).

Źródła:

- ➔ Kinga Białek „Migracje na świecie”, http://www.ceo.org.pl/sites/default/files/news-files/m3_migracje_na_swiecie.pdf
- ➔ Mikołaj Latuch, Demografia społeczno-ekonomiczna, PWE, Warszawa 1985
- ➔ Radosław Bul, „Migracje wahadłowe ludności aglomeracji poznańskiej”, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydawnictwo Naukowe Poznań 2014
- ➔ „Encyklopedia Szkolna Geografia”, Wydawnictwo Zielona Sowa Kraków 2004
- ➔ Skomra Dorota, „Ucieczka przed klimatem”, PAH 2012
- ➔ Stasiak Janusz, Zaniewicz Zbigniew „Vademecum. Matura 2015. Geografia”, Operon 2015

Załącznik nr 1: Materiał pomocniczy nr 1 – Kilka słów o migracjach

Ludzie migrują od początku istnienia ludzkości. Nie byłoby nas, Europejczyków, nie byłoby Amerykanów, gdyby nie migracje. Kolebką ludzkości jest Afryka. Początkowo (a właściwie może zawsze) wędrowaliśmy w poszukiwaniu jedzenia i wody oraz lepszych warunków do życia, zdani na to, co oferuje nam środowisko przyrodnicze. Wraz z rozwojem cywilizacyjnym przyczyny naszych migracji zmieniały się – poszukiwaliśmy surowców, wytwarzanych produktów, w tym – rolnych, podbijaliśmy nowe tereny. Epoka odkryć geograficznych spowodowała falę nowych migracji ku nieznanym dotąd lądom. Cel – chęć zagospodarowania (patrz: podporządkowania sobie) nowych terenów, w nadziei na lepsze życie, szybsze wzbogacenie się, czy też – jak w przypadku kolonii karnych – na miejsce odbycia wyroku przez skazanych. Jak widać, część migracji miała charakter dobrowolny, ale też były i takie o charakterze przymusowym, np. gdy Polacy wyjeżdżali z ojczyzny po upadku powstań. Rozwój środków transportu w XIX wieku spowodował większą mobilność ludzi. Już w drugiej połowie XIX wieku nastąpił wzrost liczby ludności na Ziemi. Zaczynało brakować wolnych terenów z powodu przeludnienia w Europie, a nadzieję na pracę i lepsze życie budził Nowy Świat. Tu mamy do czynienia z migracjami ekonomicznymi (także Polacy emigrowali na przełomie XIX i XX wieku, m.in. do Stanów Zjednoczonych Ameryki czy do Brazylii). W następnym stuleciu przez świat przetoczyły się obie wojny i wiele konfliktów na wszystkich kontynentach. To był czas powstawania nowych państw, rozpadu starych lub odzyskiwania niepodległości przez obszary skolonizowane. Polska odzyskała niepodległość po 123 latach niewoli, ale jej obszar zmienił się po II wojnie. Straciliśmy dużo ludności w ramach działań wojennych, ale także podczas deportacji, repatriacji po wyzwoleniu ludności z Kresów Wschodnich, przemieszczania się mieszkańców z Polski Centralnej na ziemie odzyskane (obecnie to zachodnie województwa naszego kraju) czy wyjazdu ludności pochodzenia niemieckiego do Niemiec w ramach tzw. łączenia rodzin. II połowa XX wieku to z kolei dynamiczny rozwój gospodarczy, postęp medycyny i higieny. W państwach o niskim lub ujemnym przyroście naturalnym (np. Niemcy) zaczyna brakować siły roboczej, więc chętnie przyjmowano imigrantów z Turcji, Jugosławii, Włoch czy Polski (tzw. gastarbeiterzy). Niektóre z wysoko rozwiniętych gospodarczo państw, jak USA, prowadzą politykę „drenażu mózgów”, oferując lepsze warunki materialne i zawodowe ludziom dobrze wykształconym, o nieprzeciętnych zdolnościach. Powoduje to z jednej strony wyjazd dobrych specjalistów z ich krajów pochodzenia, a z drugiej – napływ tychże do kraju imigracyjnego, a więc wzmocnienie jego myśli technicznej i rozwoju gospodarczego. Dla samych zainteresowanych – dużo większe szanse na rozwój osobisty.

Przyjrzyjmy się teraz kryteriom klasyfikacyjnym migracji:

1. Czas:

- ➔ migracje stałe – trwała zmiana miejsca zamieszkania
- ➔ migracje czasowe: sezonowe – np. do pracy przy zbiorze szparagów; okresowe – np. staże pracy na okres 3 lat w innym kraju, mieście
- ➔ migracje codzienne, tzw. wahadłowe – dojazdy do szkół, do pracy

2. Odległość

- ➔ w ramach kraju – wewnątrzregionalne, międzyregionalne
- ➔ obszar państwa – wewnętrzne (na terenie kraju), zewnętrzne (opuszczenie kraju, przekraczanie granicy)
- ➔ w ramach świata – kontynentalne, międzykontynentalne

3. Organizacja:

- ➔ legalne i nielegalne
- ➔ dobrowolne i przymusowe
- ➔ żywiołowe i planowe

4. Przyczyna:

- ➔ migracje zarobkowe (ekonomiczne)
- ➔ migracje polityczne
- ➔ migracje religijne
- ➔ migracje społeczne (rodzinne) – np. na skutek zawarcia związku małżeńskiego

5. Charakter przemieszczeń:

- ➔ ze wsi na wieś
- ➔ ze wsi do miasta
- ➔ z miasta do miasta
- ➔ z miasta na wieś

Załącznik nr 2: Materiał pomocniczy nr 2 – Ci, którzy muszą migrować.

O uchodźcach

Uchodźstwo to migracja o charakterze przymusowym. Uchodźcy opuszczają swoje miejsce zamieszkania z powodu zagrożenia zdrowia lub życia, ale także zagrożenia wolności. Przyczyną tego mogą być konflikty zbrojne, wojny, prześladowania oraz czynniki naturalne – klęski żywiołowe, powódzie, susze, cyklony, burze tropikalne, osunięcia ziemi czy też podnoszenie się poziomu oceanu. Tę ostatnią grupę uchodźców nazywa się uchodźcami klimatycznymi.

Kwestie związane z uchodźcami regulują Konwencja Genewska (1951) oraz protokół Nowojorski (1967).

„Uchodźcą jest osoba, która przebywa poza krajem swojego pochodzenia i posiada uzasadnioną obawę przed prześladowaniami w tym kraju ze względu na rasę, religię, narodowość, poglądy polityczne lub przynależność do określonej grupy społecznej”.

Przykłady obszarów zagrożonych klęskami żywiołowymi:

- podniesienie się poziomu morza – wyspy Kiribati (Ocean Spokojny), Malediwy (Ocean Indyjski)
- tajfuny, cyklony i powódzie – Bangladesz
- susze – Afryka Subsaharyjska – Niger, Czad, Sudan, Sudan Południowy.

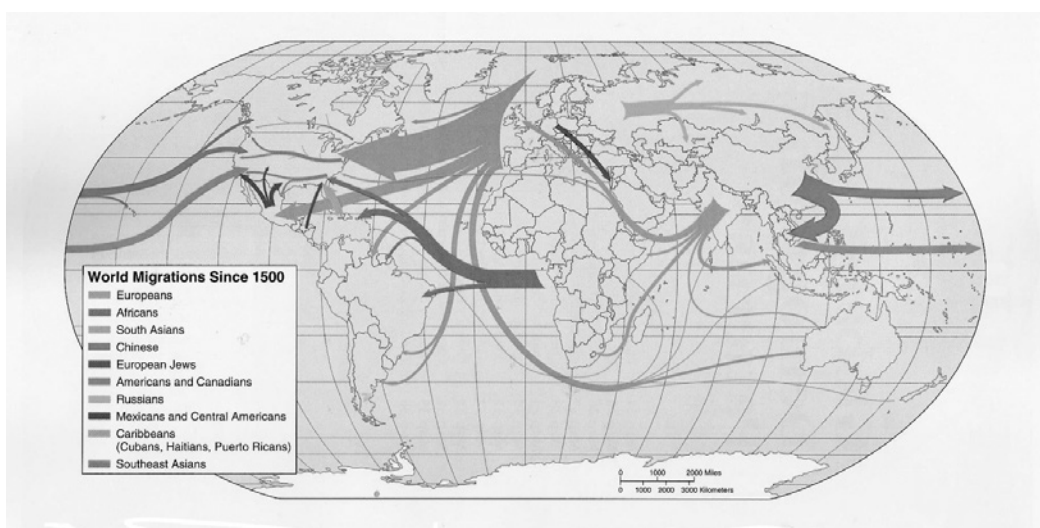
Prognozy demograficzne podają, że do 2050 roku może być około 200 do 250 milionów uchodźców klimatycznych. Wśród tej grupy są trzy możliwe typy migracji (1):

- migranci tymczasowi – którzy opuszczają miejsce zamieszkania uciekając przed powodzią, huraganem, ale po przejściu danego zjawiska powracają na dawne miejsce zamieszkania
- przymusowi – pod wpływem długotrwałych zmian na skutek suszy, erozji wybrzeża, które to negatywnie wpływają na ich życie, zmieniają na stałe miejsce zamieszkania
- zmotywowani ekonomicznie – aby uniknąć problemów w przyszłości wywołanych na przykład pustynnieniem terenu, przenoszą się w nowe miejsce.

Źródło: Skomra Dorota, „Ucieczka przed klimatem”, PAH 2012

Załącznik nr 3: Materiał pomocniczy nr 3 – Kierunki migracji na świecie

Mapa przedstawiająca migracje ludności naszego globu od epoki odkryć geograficznych

Źródło: itsallaboutculture.com

Załącznik nr 4: Materiał pomocniczy nr 4 – Wszyscy codziennie gdzieś podróżujemy

Migracje są sposobem na nasze codzienne życie. W klasyfikacji migracji mieliście podaną informację o **migracjach wahadłowych**, którym podlegamy codziennie w drodze do pracy, szkoły, do miejsca, gdzie robimy zakupy. Tutaj można się również odnieść do 5. kryterium – charakteru przemieszczeń – ze wsi na wieś lub do miasta; z miasta do miasta lub z miasta na wieś. Najczęściej oczywiście podróżujemy do obszarów zurbanizowanych. Takie migracje stały się tematem badań naukowych. Są też wnioski z tychże badań, a mianowicie – migracje wahadłowe przyczyniają się do rozwoju komunikacji, np. miejskiej, podmiejskiej. Powodują wzrost częstotliwości i różnorodności kontaktów społecznych. Mają również negatywne skutki – to przede wszystkim osłabienie więzi rodzinnych i towarzyskich w przestrzeni sąsiedzkiej.

Migracje mogą być też sposobem na życie codzienne, tj. w przypadku znanego Wam od czasów najdawniejszych, koczowniczego trybu życia. Polega on na ciągłym przemieszczaniu się z miejsca na miejsce w poszukiwaniu nowych pastwisk dla zwierząt, żywności, wody czy opału. Często jest to powiązane ze zmianami pogody (pora deszczowa i pora sucha). Przedstawiciele takiej migracji nazywamy **nomadami, koczownikami**. Gdyby wyjaśnić etymologię słowa „nomada”, to oznacza ono „wędrujący w poszukiwaniu pastwisk”.

Gdzie żyją współcześni nomadzi? Na różnych kontynentach – w Afryce (Beduini, Tuaregowie, Pigmeje, Buszmeni), w Azji (Inuici, Czuczeci), w Australii (Aborygeni). Gdybyśmy mieli podać przykład koczowników z Europy – to należałoby wspomnieć o Lapończykach czy Romach (dawniej).

Załącznik nr 5: Karta pracy:

1. Przeczytaj materiał pomocniczy nr 1 i na jego podstawie zaklasyfikuj podane niżej grupy lub osoby według kryteriów 1 – 4 (w przypadku migracji na obszarze naszego kraju – również 5), np.:

Żydzi w diasporze, mieszkający w USA

czas – migracje stałe

odległość – w ramach świata – migracja międzykontynentalna

organizacja – migracja legalna, przymusowa (ich przodkowie uciekali przed prześladowaniami)

przyczyna – migracja religijna

- A. Robert Lewandowski
- B. Polacy – zesłańcy mieszkający w Kazachstanie
- C. Ktoś z Twojej rodziny, przebywający za granicą (jeśli nie masz takiej osoby, to skorzystaj z przykładu rodziny koleżanki lub kolegi)
- D. Ktoś z Twojej rodziny migrujący na terenie Polski
- E. Europejscy aktorzy pracujący w Hollywood
- F. Gastarbeiterzy z Turcji pracujący w Niemczech
- G. Ahmed z Aleppo (Syria) mieszkający z rodziną od dwóch lat w Polsce po opuszczeniu zbombardowanego miasta

2. Korzystając z mapy przedstawiającej kierunki migracji na świecie (materiał pomocniczy nr 3), określcie kierunki popularnych migracji:
  - a) z Europy
  - b) z Afryki (w okresie odkryć kolonialnych – migracja przymusowa oraz współcześnie)
  - c) z Azji
  - d) z Ameryki Łacińskiej (kraje od Meksyku aż do południowych krańców Ameryki Południowej)
  - e) z Polski (wykorzystajcie również posiadaną wiedzę z lekcji historii i życia)
3. Przeprowadźcie dyskusję w Waszej grupie na temat skutków migracji – z dwóch perspektyw:
  - a) kraju/regionu, z którego wyjeżdżają ludzie
  - b) kraju/regionu przyjmującego migrantów.

ZAPISZCIE WNIOSKI Z DYSKUSJI:

Perspektywa kraju/regionu, z którego wyjeżdżają ludzie	
--	--

Perspektywa kraju/regionu, który przyjmuje migrantów	
--	--

4. Które z tych skutków będą miały wpływ na procesy demograficzne, tj. związane z ludnością, np. liczba ludności, przyrost naturalny, liczba pracujących (wiek produkcyjny), liczba uczniów w szkołach itp.?

Skutki dla procesów demograficznych	
-------------------------------------	--

WHY DO PEOPLE MOVE? / DLACZEGO LUDZIE SIĘ PRZEMIESZCZAJĄ?

Autorka scenariusza: Anna Hentel

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Podczas zajęć uczniowie i uczennice dowiedzą się, czym jest migracja oraz poznają fakty na jej temat. Zrozumieją jej przyczyny oraz wpływ na przyszłe życie migrantów i migrantek.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Dlaczego ludzie przemieszczają się po całym świecie?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, czym jest migracja
- ➔ wymienisz fakty dotyczące migracji
- ➔ zrozumiesz przyczyny, dla których ludzie na całym świecie migrują oraz jaki to może wywierać wpływ na przyszłe życie.

Kryteria oceny:

- ➔ wyjaśnisz pojęcie migracji, odwołując się do przykładu oraz stosując nowo poznane wyrazy
- ➔ przeanalizujesz tekst oraz znajdziesz w nim szczegółowe informacje
- ➔ wymienisz przyczyny i konsekwencje migracji.

Związek z podstawą programową (Język angielski, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III, V

Wymagania szczegółowe: 1.14); 2.1); 3.1), 3.3), 3.6); 4.3), 4.5)

Metody: gra słowna, dyskusja, praca z tekstem, analiza.

Środki dydaktyczne i materiały: karty pracy, czerwone i zielone kartki.

Formy pracy: praca indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Poproś uczniów i uczennice o odgadnięcie hasła (MIGRATION), grając z nimi w „Wisielca“. Gdy młodzież znajdzie rozwiązanie, powiedz, że jest to hasło przewodnie dzisiejszych zajęć. Porozmawiaj krótko z uczniami i uczennicami na temat znaczenia tego słowa. (5 minut)

PRACA WŁAŚCIWA:

2. Poproś uczniów i uczennice, aby porozmawiali w parach, odpowiadając na poniższe pytania (załącznik nr 1). (5 minut)
  - ➔ Have you ever lived in a different place? Why did you move? How did you feel?
  - ➔ Do you know anybody who has moved to a different city or country? Where did they move? Why did they move? How did they feel? How do they feel now?
3. Rozdaj uczniom i uczennicom rozcięte paski karty pracy (załącznik nr 2) i poproś o połączenie słów z definicjami. (5 minut)
4. Poproś uczniów i uczennice o przeczytanie tekstu dotyczącego migracji (załącznik nr 3), a następnie uzupełnienie czterech pierwszych zdań w karcie pracy (załącznik nr 4) o informacje w nim zawarte. (10 minut)
5. Poproś młodzież, aby znalazła w tekście przyczyny przemieszczania się i wypisała je w zeszytach pod odpowiednimi hasłami: ekonomiczne, środowiskowe, polityczne oraz inne (zgodnie z propozycją zawartą w załączniku nr 5). Zastanówcie się wspólnie, jaki ma to wpływ na ludzkie życie i wypiszcie wszystkie pomysły (w karcie pracy podane zostały przykładowe pomysły). (10 minut)

PODSUMOWANIE:

6. Rozdaj każdemu uczniowi i uczennicy po jednej zielonej i jednej czerwonej kartce. Przeczytaj uczniom i uczennicom opinie i poproś ich o podniesienie zielonej kartki, jeśli zgadzają się z daną opinią, lub czerwonej, jeśli są przeciwnego zdania. Porozmawiaj na temat ich wątpliwości, odróżnij fakty od mitów (załącznik nr 6). (10 minut)

Aby przygotować się do zajęć, możesz skorzystać z materiałów zamieszczonych na stronie CEO: www.migracje.ceo.org.pl, w tym z tekstu: [Fakty i mity o uchodźcach](#).

Źródła:

- ➔ http://www.bbc.co.uk/schools/gcsebitesize/geography/migration/migration_trends_rev3.shtml (zarys, czym jest migracja oraz jakie są czynniki “wypychające” oraz “przyciągające”, wpływające na przemieszczanie się ludzi)
- ➔ <https://www.youtube.com/watch?v=IOZmqlwqr4> (film prezentujący podstawowe informacje dotyczące migracji)

Załącznik nr 1: Pytania do rozmowy

Have you ever lived in a different place?

- ➔ Why did you move?
- ➔ How did you feel?

Do you know anybody who has moved to a different city or country?

- ➔ Why did they move?
- ➔ How did they feel?
- ➔ How do they feel now?

Załącznik nr 2: Karta pracy – Rozsypanka

a descendant	proceeding from an ancestor
permanent	not temporary; lasting e.g. forever
temporary	not permanent; lasting for a limited time
to affect	to have an impact on
poverty	being poor
unemployment	not having a job
a boundary	something (such as a river, a fence etc) that shows where an area ends and another area begins
to persecute	to treat (someone) cruelly or unfairly especially because of race, religious or political beliefs
to set off	to start a journey
to benefit (from)	to provide an advantage for others

Załącznik nr 3 – Tekst dotyczący migracji

Many thousands years ago the first human left Africa to begin colonizing the world. Believe it or not, but it is the fact that we are the descendants of people who, in search of 'a better life', set off from the beautiful hot continent to discover the land we know today. Since then the human history has been a history of migration, which affected people's development.

According to the definition, migration is a permanent or temporary movement to a new place of living across the boundaries, which can take place between continents, countries or from rural to urban regions. As we can see today, many people of various cultural backgrounds live in different parts of the world which means that since the ancient times people have been migrating outward in all directions. In the ancient times, for example, Greeks settled colonies on small islands as well as in the far west, in Sicily or Marseille. During the Age of Discovery Europeans, especially the Portuguese and the Spanish expended their influences in many parts of the world – Brazil, Peru, Chile, Guinea, Angola, Morocco, Canary Islands, islands of Central America which resulted in settling down in unknown for Europeans regions of the world. Bear in mind that there are countries which would not be launched without the wave of migration, such as: the USA, Australia, where people Europeans, Africans and Asians have still come to find a better-paid job to start working and living in more friendly conditions.

People migrate for many different reasons because of war, armed conflicts, poverty, high crime, unemployment, high prices of food, launching a new country, being persecuted, natural disasters such as: flooding, earthquakes or drought, joining their family members, getting educated or getting married. It is said that around 216 million people are living away from their place of birth, which is 3% of the world's population. However, there are countries such as Saudi Arabia and Oman where migrants constitute over 50% of the population, whereas in Poland there are not more than 0,3%.

Since migration is as old as our world, it is impossible to stop people moving around the world.

Załącznik nr 4 – Karta pracy: Migration

1. The first man comes from.....
2. .... people which is ..... of the population do not live where they were born.
3. In ..... and ..... there are many immigrants, over 50% of the population.
4. In ..... there is very few migrants, around 0,3% of the population.

Załącznik nr 5 – Karta pracy: Reasons of migration

Complete the table:

REASONS	
<p>Economic</p> <p><u>Poverty</u></p> <p><u>Unemployment</u></p> <p><u>High prices of food</u></p> <p><i>No opportunity to live a normal life</i></p> <p><i>No opportunity to develop oneself</i></p>	<p>Environmental</p> <p><u>Natural disasters</u></p> <p><u>Flooding</u></p> <p><u>Earthquakes</u></p> <p><u>Drought</u></p> <p><i>No opportunity to grow crops</i></p> <p><i>Lack of clean drinking water</i></p> <p><i>Starving</i></p> <p><i>Death</i></p>
<p>Political</p> <p><u>War</u></p> <p><u>Being persecuted</u></p> <p><u>High crime</u></p> <p><u>Armed conflicts</u></p> <p><u>Launching a new country</u></p> <p><i>No opportunity to live a normal life</i></p> <p><i>No opportunity to develop oneself</i></p> <p><i>Death</i></p>	<p>Others</p> <p><u>Getting educated</u></p> <p><u>Joining family members</u></p> <p><u>Getting married</u></p> <p><i>Missing family</i></p> <p><i>Getting new experiences</i></p> <p><i>Meeting new people</i></p>

Załącznik nr 6 – Opinions

1. All immigrants come from Africa and the Middle East.
2. There are people who flee from their countries because they want to save their lives.
3. Many people are afraid of immigrants because they don't know the problem well.
4. People of different religions and cultures are dangerous.
5. The immigrants from Syria are rich because they have smartphones.
6. Migration affects the development of human beings.
7. Europe is the only continent which immigrants choose.
8. In Poland there are very few immigrants, about 0,3% of the population.
9. Immigrants want to come to Europe only because they can get money and live for free.
10. Immigrants bring plague and diseases.

GRANICE PAŃSTW – IRYTUJĄCE OGRANICZENIE CZY USPOKAJAJĄCY PORZĄDEK? „PSALM” WISŁAWY SZYMBORSKIEJ

Autorka scenariusza: Jadwiga Jarosz

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Na lekcji przeprowadzona zostanie analiza i interpretacja „Psalmu” Wisławy Szymborskiej. Będzie to okazja do tego, aby porozmawiać z uczniami i uczennicami na temat istoty granicy państwowej oraz migracji, również w kontekście kryzysu postaw obywatelskich wobec sytuacji uchodźców i uchodźczyń. Aby móc swobodnie odwołać się do kwestii uchodźczej, zaleca się, aby klasa poznała wcześniej podstawowe informacje na temat warunków, jakie należy spełnić, aby otrzymać status uchodźcy¹. Dobrym rozwiązaniem jest współpraca np. z nauczycielem/nauczycielką WOS-u.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Na czym polega nieuporządkowanie świata w wierszu „Psalm” Wisławy Szymborskiej?

Cele lekcji:

- ➔ dokonasz analizy wiersza Wisławy Szymborskiej pt. „Psalm”
- ➔ wskażesz funkcje granic państwa
- ➔ wyjaśnisz, jaka jest zależność pomiędzy granicami a migracjami ludności.

Kryteria oceny:

- ➔ podasz definicję psalmu i wskażesz cechy gatunkowe w omawianym wierszu
- ➔ dokonasz analizy i interpretacji wiersza „Psalm”
- ➔ wymienisz powody, dla których istnieją granice
- ➔ scharakteryzujesz różne poglądy na temat swobodnej migracji ludności.

Związek z podstawą programową (Język polski, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne i szczegółowe:

I. 1. 2); II. 1.2); 3.1); 4.1), 4.2), 4.3); III. 1.5); Teksty kultury: wybrane wiersze następujących poetów XX w.: (...) Wisława Szymborska

Metody: kalambury, burza pomysłów, praca z tekstem, pogadanka, dyskusja.

Środki dydaktyczne i materiały: tekst wiersza Wisławy Szymborskiej „Psalm”, karty pracy.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w parach.

¹ <http://udsc.gov.pl/uchodzczy-2/>

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Zaproponuj klasie zabawę w kalambury. Chętna grupa uczniów/uczennic powinna zaprezentować scenkę przedstawiającą hasło „granica państwa”. Zadaniem pozostałych uczniów i uczennic jest odgadnięcie hasła.

Po zakończonym ćwiczeniu, omów je z klasą. W zależności od tego, na które elementy istnienia państwowej granicy młodzież zwróciła uwagę, uzupełnij wiedzę uczniów i uczennic na temat przekraczania granicy państwowej. Zwróć uwagę na różnice kontroli przygranicznej w Europie przed i po zawarciu układu w Schengen. Przypomnij, że Polska weszła do układu z Schengen w 2007 r. Możesz też wyjaśnić, czym jest tzw. zielona granica. (10 minut)

➔ **Zapytaj klasę, czemu służą granice państwa.**

Powinna paść między innymi odpowiedź, że wyznaczają terytorium państwa. Postaraj się naprowadzić klasę na tę odpowiedź.

➔ **Zastanówcie się wspólnie, jaką funkcję pełni Straż Graniczna.**

Przykładowe odpowiedzi: kontrola migracji ludności, uniemożliwienie przemytu, przewożenia gatunków zagrożonych, wywożenia dzieł sztuki, przekraczania granic przestępcom, przeciwdziałanie terroryzmowi, itd.

➔ **Zapytaj, dlaczego ludzie przekraczają ustalone granice państw.**

Przykładowe odpowiedzi: chcą poznawać inne kultury, przyrodę, chcą się nauczyć innego języka, chcą handlować, szukają lepszej pracy, chcą kogoś odwiedzić, chcą odpocząć w innym klimacie, uciekają przez wojnę, itp.

PRACA WŁAŚCIWA:

2. Wyjaśnij młodzieży, że podczas lekcji zanalizujecie i zinterpretujecie wiersz Wisławy Szymborskiej pt. „Psalm”. Utwór ten będzie punktem wyjścia do rozmowy na temat swobodnej migracji ludności. Upewnij się, że klasa rozumie wyrażenie „migracja ludności” (wędrówka ludności mająca na celu zmianę miejsca pobytu).

Podaj klasie temat lekcji: Granice państw – irytujące ograniczenie czy uspokajający porządek? („Psalm” Wisławy Szymborskiej).

Poproś chętnego ucznia/chętną uczennicę o przeczytanie wiersza Wisławy Szymborskiej pt. „Psalm”. (3 minuty)

3. Rozdaj klasie karty pracy (załącznik nr 1), które młodzież będzie uzupełniała w trakcie lekcji. Poproś o przeczytanie definicji psalmu.

Zapytaj uczniów i uczennice, czy utwór Szymborskiej jest typowym psalmem. Młodzież powinna zauważyć, że ten wiersz nie jest wierną realizacją gatunku. Podmiot liryczny wypowiada się w lekkim stylu, uwagę poświęca sprawom błahym. Ton wypowiedzi raczej nie jest pochwalny. Bardziej przypomina skargę (donos?). (3 minuty)

4. Poproś uczniów i uczennice, żeby wypisali z wiersza wszystkie zwroty kojarzące się z granicą państwa (np. granice państw, szlaban, strażnik, przemyca, strefa wód terytorialnych).

Zapisz na tablicy pierwszy wers: „0, jakże są nieszczelne granice ludzkich państw!”. Zapytaj, jaka postawa kryje się za tym stwierdzeniem. Powinny pojawić się różne interpretacje, np. zachwyt, pochwała, zarzut.

Zwróć uwagę, że granica kojarzy się z bezruchem i ciszą. Każda aktywność przy granicy państwa wzmaga czujność człowieka. Podmiot liryczny wiersza, opisując przyrodę, używa wielu czasowników. Poproś klasę o wypisanie tych czasowników (przykładowe odpowiedzi: „przepływa”, „przesypuje się”, „stacza się”, „leci”, „przysiada”, „się wierci”, „nie poczuwa się”, „przemyca”, „narusza”, „świeci”).

Zapytaj, jak wobec granic wyznaczonych przez człowieka zachowuje się przyroda. Uczniowie i uczennice powinni zauważyć, że natura lekceważy ustalenia ludzi.

Zapytaj, które zwroty zwracają uwagę na łamanie ludzkiego porządku. Prawdopodobne odpowiedzi: „nieszczelne granice”, „bezkarnie przepływa”, „stacza się w cudze włości”, „nie poczuwa się do odpowiedzi”, „przemyca”, „naganne rozpościeranie”.

Zapytaj, jak do braku podporządkowania wobec obowiązujących reguł odnosi się podmiot liryczny. Możliwe różne interpretacje: jest zaniepokojony, skarży się, podziwia naturę. (8 minut)

5. Zapytaj uczniów i uczennice, do których słów nawiązuje wers: „Tylko co ludzkie potrafi być prawdziwie obce”. (Odpowiedź: Do słów Terencjusza „Człowiekiem jestem i nic, co ludzkie, nie jest mi obce”).

Porozmawiaj z klasą o tym, jak można rozumieć ten fragment wiersza.

Przykładowe interpretacje:

➔ Człowiek ma potrzebę zaznaczenia i kontrolowania swojego terytorium. Sprzyja to postrzeganiu świata za granicą jako obcego, zagrażającego bezpieczeństwu grupy znajdującej się wewnątrz granic.

➔ Człowiek jest jednym z elementów przyrody. Wprowadzając podziały i ograniczenia, staje się jej obcy.

Poproś o zinterpretowanie ostatniego wersu („Reszta to lasy mieszane, krecia robota i wiatr”). Przykładowa odpowiedź:

➔ „Lasy mieszane” to powszechnie znany termin biologiczny. W kontekście wiersza nabiera jednak dodatkowego znaczenia – świadczy o niebezpiecznym pomieszaniu, poplątaniu, pomyleniu.

➔ „Krecia robota” to frazeologizm oznaczający knucie, podstęp.

➔ „Wiatr” natomiast jest nieuchwytny, niewidzialny.

Zachowanie przyrody budzi zastrzeżenia, a może nawet strach podmiotu lirycznego, prowokuje do donosu. W wierszu zastosowana została ironia. (8 minut)

6. Rozdaj klasie tabelki (załącznik nr 2). Poproś uczniów i uczennice, aby w parach uzupełnili tabelkę argumentami do dwóch różnych tez. (5 minut)

Poproś młodzież, żeby przeczytała zapisane argumenty. Zastanówcie się, w której kolumnie należałoby zapisać argument „kontrola swobodnego przemieszczania się ludzi”. Uczniowie i uczennice powinni zwrócić uwagę na złożoność zjawiska migracji, szczególnie w kontekście kryzysu postaw obywatelskich wobec sytuacji uchodźców i uchodźczyń. Wiele zależy od przyjętej perspektywy. Jeśli uznasz, że jest to potrzebne, krótko przypomnij klasie, jakie warunki należy spełnić, aby otrzymać status uchodźcy². Poproś klasę o udzielenie odpowiedzi na pytanie postawione w temacie lekcji. (5 minut)

PODSUMOWANIE:

7. Zachęć, aby każdy zapisał w zeszycie zdanie podsumowujące lekcję:

Na dzisiejszej lekcji dowiedziałem/dowiedziałam się...

Poproś chętną osobę o odpowiedź na pytanie kluczowe: Na czym polega nieuporządkowanie świata w wierszu „Psalm” Wisławy Szymborskiej? (3 minuty)

Źródła:

- ➔ <http://www.bieszczadzki.strazgraniczna.pl/bie/oddzial/zadania-sg/14384,Zadania-Strazy-Granicznej.html> (zadania Straży Granicznej)
- ➔ <http://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/> (procedura udzielania ochrony międzynarodowej)
- ➔ Nyczek Tadeusz, *22 x Szymborska*, Poznań: Wydaw. a5, 1997. *Po raz piętnasty*, s. 103–110.

² <http://udsc.gov.pl/uchodzcy-2/>

Załącznik nr 1: Karta pracy – „Psalm“ Wisławy Szymborskiej

Definicja psalmu	Psalm – liryczny utwór modlitewny o podniosłym charakterze. Adresatem jest Bóg. Najczęściej spotykane rodzaje psalmów: błagalne, dziękczynne, pochwalne, żałobne.
Czy utwór Szymborskiej jest typowym psalmem? Uzasadnij swoją odpowiedź.	
Wypisz z wiersza wszystkie zwroty kojarzące się z granicą państwa.	
Jaka postawa podmiotu lirycznego kryje się za stwierdzeniem: „O, jakże są nieszczelne granice ludzkich państw!”?	
Wypisz czasowniki opisujące przyrodę.	

Jak wobec granic wyznaczonych przez człowieka zachowuje się przyroda?

Wypisz zwroty, które zwracają uwagę na łamanie ludzkiego porządku.

Jak do braku podporządkowania wobec obowiązujących reguł odnosi się podmiot liryczny?

Jak rozumiesz wers: „Tylko co ludzkie potrafi być prawdziwie obce”?

Zaproponuj interpretację wersu: „Reszta to lasy mieszane, krecia robota i wiatr”.

ZRÓWNOWAŻONE MIGRACJE WE WSPÓŁCZESNYM ŚWIECIE

Autorka scenariusza: Karolina Kryściak

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Scenariusz dotyczy globalnych migracji w kontekście Celów Zrównoważonego Rozwoju. Podczas lekcji uczennice i uczniowie wskażą powiązanie rozwoju współczesnego świata ze zjawiskiem migracji. Na podstawie mapy wskażą tereny objęte konfliktami zbrojnymi oraz przyczynę uchodźstwa.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Jakie znaczenie dla zrównoważonego rozwoju świata mają migracje?

Cele lekcji:

- ➔ poznasz podstawowe terminy dotyczące migracji
- ➔ dowiesz się, w jakich państwach jest najwięcej migrantów (w tym uchodźców), oraz jakie są przyczyny uchodźstwa
- ➔ wyjaśnisz, gdzie współcześnie toczą się konflikty zbrojne
- ➔ dowiesz się, czym są Cele Zrównoważonego Rozwoju, i jakie mają znaczenie w kontekście migracji.

Kryteria oceny:

- ➔ wyjaśnisz, jakie są rodzaje migracji
- ➔ wymienisz trzy główne przyczyny uchodźstwa na świecie
- ➔ wymienisz przynajmniej pięć państw, w których jest najwięcej migrantów
- ➔ wskażesz na mapie przynajmniej pięć państw lub regionów, w których toczą się konflikty zbrojne
- ➔ wyjaśnisz pojęcie Celów Zrównoważonego Rozwoju oraz ich znaczenie w kontekście migracji.

Związek z podstawą programową (Geografia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III, IV

Wymagania szczegółowe: 1.2); 10.7), 10.9)–10.11)

Związek z podstawą programową (Wiedza o społeczeństwie, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, IV

Wymagania szczegółowe: 9.5); 22.1), 22.2); 23.1)–23.5)

Metody: analiza źródeł, praca z mapą, praca w grupach, dyskusja, mini wykład (w celu przedstawienia Celów Zrównoważonego Rozwoju, jeżeli wcześniej nie były omawiane).

Środki dydaktyczne i materiały: czyste kartki papieru i pisaki, ćwiczenie przypominające podstawowe terminy związane z migracją (załącznik nr 1), mapa „Udział imigrantów w populacji poszczególnych krajów” (załącznik nr 2), mapa konfliktów zbrojnych z atlasu geograficznego, atlasu historycznego, z dowolnego podręcznika lub Internetu (np.: <http://www.geographic.cba.pl/konflikty.html>; polecam także wykorzystanie mapy i informacji zamieszczonych na stronie: <http://www.conflictmap.org/>), materiały potrzebne do omawiania Celów Zrównoważonego Rozwoju (załączniki nr 3 i 4).

Formy pracy: praca indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Zapoznaj uczennice i uczniów z celami lekcji. Zwróć uwagę, że omawiany temat jest we współczesnym świecie ważny zarówno z perspektywy gospodarczej, jak i politycznej. Wprowadź lub przypomnij podstawowe pojęcia dotyczące migracji, zapraszając młodzież do wykonania ćwiczenia (załącznik nr 1). (4 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

2. Rozdaj młodzieży lub wyświetl na rzutniku mapę ukazującą wielkość kraju w zależności od ilości przebywających w nim imigrantów (załącznik nr 2). Poproś, aby uczniowie i uczennice wskazali obszary (państwa), w których przebywa najwięcej migrantów i migrantek. Zapytaj młodzież, jakie są przyczyny tego, że ta mapa świata wygląda właśnie w taki sposób? Następnie zwróć uwagę na charakterystyczny podział świata: globalna Północ – globalne Południe. (6 minut)

Komentarz metodyczny:

Mapa powstała na podstawie danych z 2005 roku, dlatego warto analizować ją ze świadomością, że część danych mogła ulec zmianie. Według danych z 2015 roku wśród państw, w których mieszka największa liczba imigrantów i imigrantek znajdują się w kolejności:

1. Stany Zjednoczone Ameryki (46,6 mln)
2. Niemcy (12 mln)
3. Rosja (11,6 mln)
4. Arabia Saudyjska (10,1 mln)
5. Wielka Brytania (8,5 mln)
6. Zjednoczone Emiraty Arabskie (8 mln)
7. Kanada (7,8 mln)
8. Francja (7,7 mln)
9. Australia (6,7 mln)
10. Hiszpania (5,8 mln)

Źródło: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/middleeast/12111108/Mapped-Which-country-has-the-most-immigrants.html>.

3. Zapytaj uczennice i uczniów, czy na kierunki migracji mają wpływ obecne konflikty zbrojne na świecie. Powiedz, aby na podstawie mapy „Konfliktów zbrojnych” wymienili minimum pięć państw lub regionów, w których obecnie toczy się wojna. Zaproponowane przykłady zapisz na tablicy. Jeżeli jest taka możliwość, wydrukuj po jednym egzemplarzu mapy politycznej świata na ławkę, aby uczennice i uczniowie mogli na niej nanieść wybrane państwa lub regiony. Podsumuj ćwiczenie krótką informacją o przyczynach zjawiska uchodźstwa. (5 minut)
4. Jeżeli uczennice i uczniowie mieli możliwość poznać Cele Zrównoważonego Rozwoju, poproś chętne osoby o przypomnienie: ile jest celów, jakich wyzwań i problemów globalnych dotyczą, kiedy i przez kogo zostały ustalone i do kiedy mają zostać zrealizowane. Jeżeli młodzież nie miała jeszcze możliwości poznania tego zagadnienia, przedstaw krótko poszczególne cele oraz zaprezentuj ich ikony. (5 minut)

Informacje na temat Celów Zrównoważonego Rozwoju znajdziesz m.in. na stronie: <http://www.un.org.pl/>; możesz także skorzystać z załącznika nr 3.

5. Podziel klasę na grupy według przyjętej przez siebie metody. Możesz podzielić młodzież na 8 grup lub mniej, w zależności od liczby osób biorących udział w lekcji lub zaproponowanych treści. Każdej grupie rozdaj opisy wybranych Celów Zrównoważonego Rozwoju (załącznik nr 4), kartki papieru i pisaki. (20 minut)

Poproś uczennice i uczniów, aby na kartkach papieru wypisali te fragmenty opisu danego celu, które świadczą o powiązaniu z migracjami. Niech wskażą również regiony lub państwa, które będą przykładem powiązania migracji z przyczynami opisanymi w celach.

Po wyznaczonym czasie (12 minut) każda grupa prezentuje swoją pracę, a następnie wywiesza w widocznym miejscu w klasie.

6. Powiedz, aby uczennice i uczniowie w grupach starali się odpowiedzieć na pytanie (3 minuty):
➔ Czy zaproponowane Cele Zrównoważonego Rozwoju są według nich możliwe do zrealizowania?
Odpowiedź należy uargumentować. Młodzież po 3 minutach krótkiej dyskusji przedstawia swoje zdanie na forum klasy.

Komentarz metodyczny:

Więcej informacji do tej części lekcji znajdziesz, analizując materiały na stronach:

➔ <http://www.unic.un.org.pl/strony-2011-2015/zrownowazony-rozwoj-i-cele-zrownowazonego-rozwoju/2860>

➔ [http://www.unic.un.org.pl/szczyt-zrownowazonego-rozwoju/szczyt-zrownowazonego-rozwoju-\(25-27-wrzesnia-2015-r\):-nowa-histeryczna-agenda-na-rzecz-zrownowazonego-rozwoju-jednoglosnie-przyjeta-przez-193-panstwa-czlonkowskie-onz/2863](http://www.unic.un.org.pl/szczyt-zrownowazonego-rozwoju/szczyt-zrownowazonego-rozwoju-(25-27-wrzesnia-2015-r):-nowa-histeryczna-agenda-na-rzecz-zrownowazonego-rozwoju-jednoglosnie-przyjeta-przez-193-panstwa-czlonkowskie-onz/2863).

➔ <http://stat.gov.pl/zrownowazony-rozwoj/agenda-/>.

PODSUMOWANIE:

7. Podsumuj pracę na lekcji, prosząc uczennice i uczniów o napisanie na kartkach odpowiedzi na pytanie: Które zagadnienie omawiane na lekcji było dla mnie najbardziej interesujące? (2 minuty)

Praca domowa:

1. Wyjaśnij znaczenie pojęcia „emigracyjny efekt domina”.
2. Odpowiedz pisemnie na pytanie: w jaki sposób ONZ dzięki Celom Zrównoważonego Rozwoju chce zadbać o bezpieczeństwo i prawa migrantów i migrantek?

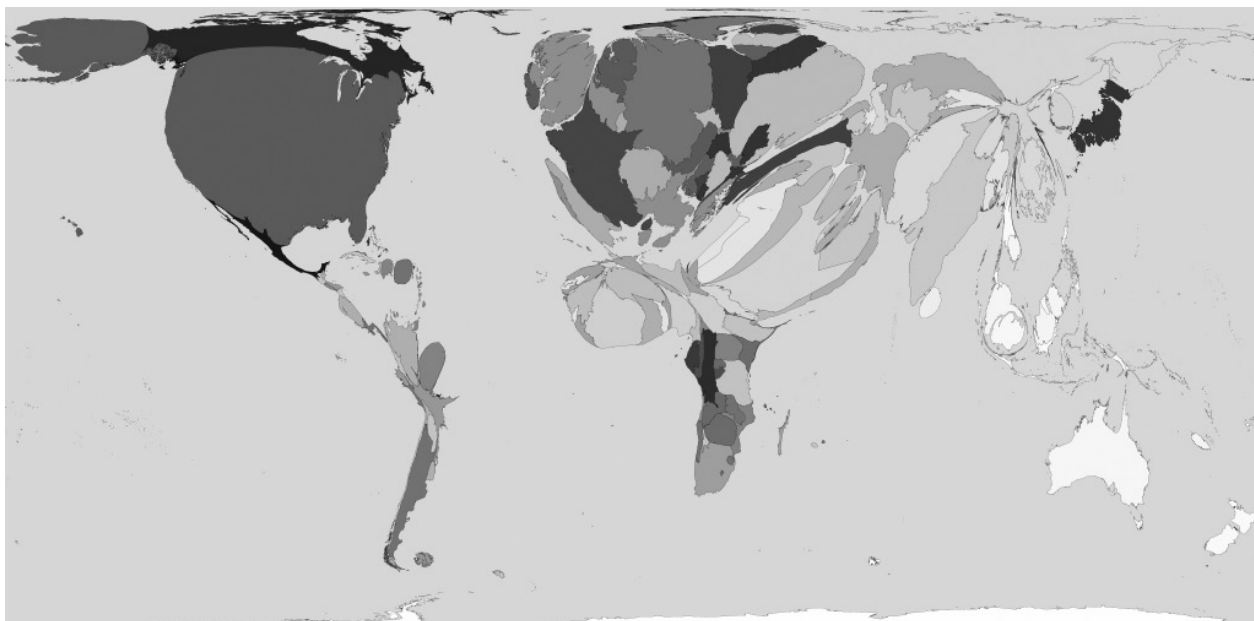

Załącznik nr 1: Pojęcia związane z tematyką migracyjną

Uzupełnij zdania, korzystając z pojęć: *migracja, migracja ekonomiczna, repatriant, uchodźca, emigrant, imigrant, migracja wewnętrzna*.

1. Całokształt przemieszczeń, które mogą spowodować czasowe lub stałe miejsce zamieszkania, to.....
2. Cudzoziemiec, który przybył do Polski z różnych powodów, np. edukacyjnych, to.....
3. Zmiana miejsca zamieszkania na terenie Polski, to.....
4. Osoba, która uciekała ze swojego kraju z powodu wojny, to.....
5. Polak, który wyjechał na pewien okres czasu do wybranego kraju Unii Europejskiej, to.....
6. Wyjazd do wybranego kraju Unii Europejskiej w celu poprawy standardu życia, to.....
7. Polak, który wrócił do ojczyzny po wcześniejszym przymusowym wywiezieniu jego lub jego najbliższej rodziny, to.....

Załącznik nr 2: Mapa – Udział imigrantów w populacji poszczególnych krajów

Źródło: www.worldmapper.org.

Załącznik nr 3: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju

Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 (inaczej *Agenda Post-2015*) jest planem rozwoju dla świata, zakładającym w perspektywie do 2030 r. eliminację ubóstwa, godne życie dla wszystkich ludzi oraz zapewnienie pokoju. Agenda Rozwoju zastępuje przyjęte w 2000 r. Milenijne Cele Rozwoju (ang. *Millenium Development Goals*), których ostateczny termin realizacji został wyznaczony na rok 2015. Agenda została uzgodniona przez wszystkie 193 państwa członkowskie ONZ. Jej przyjęcie miało miejsce podczas Szczytu Zrównoważonego Rozwoju w dniach 25–27 września 2015 r., w siedzibie ONZ w Nowym Jorku.

Agenda zawiera 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (ang. *Sustainable Development Goals*) oraz powiązanych z nimi 169 zadań, monitorowanych odpowiednimi wskaźnikami. Agenda zatytułowana jest „Przekształcanie naszego świata: Agenda na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju – 2030”, zawiera 17 Celów i 169 zadań. Milenijne Cele Rozwoju udowodniły, że globalne cele mogą przyczynić się do wydobycia z ubóstwa milionów ludzi na całym świecie. Nowe cele są częścią ambitnej agendy zrównoważonego rozwoju, która skupia się na trzech spójnych elementach zrównoważonego rozwoju: wzroście gospodarczym, inkluzywności społecznej i ochronie środowiska.

Cele Zrównoważonego Rozwoju (ang. *Sustainable Development Goals – SDGs*) i zadania z nimi związane, mają charakter globalny i mogą być realizowane na całym świecie, biorąc pod uwagę różne warunki poszczególnych krajów, ich możliwości i poziom rozwoju oraz zgodność z krajowymi strategiami i priorytetami. Cele są efektem trzyletniego i przejrzystego procesu ich opracowywania, w którym wzięły udział wszystkie zainteresowane strony oraz został uwzględniony głos zwykłych ludzi. Cele mają wsparcie społeczeństwa obywatelskiego, biznesu, parlamentarzystów i innych stron na całym świecie. Decyzja o rozpoczęciu procesu opracowania Celów Zrównoważonego Rozwoju została podjęta przez państwa członkowskie ONZ na Konferencji Narodów Zjednoczonych w Sprawie Zrównoważonego Rozwoju (*Rio+20*), która odbyła się w Rio de Janeiro w czerwcu 2012 roku. Cele i zadania z nimi związane będą stymulować działania na przestrzeni następnych 15 lat w dziedzinach o najważniejszym znaczeniu: ludzie, nasza planeta, dobrobyt, pokój na świecie i partnerstwo.

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

1 KONIEC Z UBÓSTWEM

2 ZERO GŁODU

3 DOBRE ZDROWIE I JAKOŚĆ ŻYCIA

4 DOBRA JAKOŚĆ EDUKACJI

5 RÓWNOŚĆ PŁCI

6 CZYSTA WODA I WARUNKI SANITARNE

7 CZYSTA I DOSTĘPNA ENERGIA

8 WZROST GOSPODARCY I GODNA PRACA

9 INNOWACYJNOŚĆ, PRZEMYSŁ, INFRASTRUKTURA

10 MNIEJ NIERÓWNOŚCI

11 ZRÓWNOWAŻONE MIASTA I SPOŁECZNOŚCI

12 ODPOWIEDZIALNA KONSUMPCJA I PRODUKCJA

13 DZIAŁANIA W DZIEDZINIE KLIMATU

14 ŻYCIE POD WODĄ

15 ŻYCIE NA LĄDZIE

16 POKÓJ, SPRAWIEDLIWOŚĆ I SILNE INSTYTUCJE

17 PARTNERSTWA NA RZECZ CEŁÓW

CELE ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU

Źródło: www.un.org.pl

Załącznik nr 4: Cele Zrównoważonego Rozwoju dotyczące migracji

Cel 1: Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie

- ➔ Liczba ludzi na świecie żyjących w skrajnym ubóstwie zmalała o ponad połowę w porównaniu do 1.9 miliarda w 1990 roku. Jednakże, 836 milionów ludzi nadal żyje w skrajnym ubóstwie.
- ➔ Co piąta osoba w regionach rozwijających się żyje za mniej niż 1.25 dolara dziennie.
- ➔ Azja Południowa i Afryka Subsaharyjska są miejscami, w których żyje przytłaczająca większość ludzi w skrajnym ubóstwie.
- ➔ Wysokie wskaźniki ubóstwa często dotyczą małych, niestabilnych i dotkniętych konfliktami zbrojnymi państw.
- ➔ Co czwarte dziecko poniżej piątego roku życia ma wzrost nieadekwatny do swojego wieku.

Cel 3: Zapewnić wszystkim w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrostan

- ➔ Każdego dnia umiera o 17,000 mniej dzieci niż w roku 1990, to jednak nadal co roku ponad 6 milionów dzieci nie dożywa piątego roku życia.
- ➔ Od 2000 roku szczepienie na odrę zapobiegło 15.6 miliom śmierci.
- ➔ Pomimo dokonanego postępu na świecie, w Afryce Subsaharyjskiej i Południowej Azji, wskaźnik śmierci wśród dzieci stale wzrasta. Cztery na pięć zgonów dzieci poniżej piątego roku życia ma miejsce w tych regionach.

Zdrowie matek

- ➔ W skali całego świata, od 1990 roku śmiertelność wśród matek spadła prawie o połowę.
- ➔ We Wschodniej Azji, Północnej Afryce i Południowej Azji, śmiertelność wśród matek zmniejszyła się o około dwie trzecie. Jednak wskaźnik śmiertelności matek (liczba matek, które nie przeżyły porodu w porównaniu do liczby, które go przeżyły) w regionach rozwijających się jest wciąż 14 razy większy niż w regionach rozwiniętych.
- ➔ Tylko połowa kobiet w regionach rozwijających się jest objęta odpowiednią opieką zdrowotną.

HIV/AIDS

- ➔ Do 2014 roku, 13,6 miliona osób skorzystało z terapii retrowirusowej. W 2003 roku liczba ta wynosiła 800 tysięcy.
- ➔ Szacuje się, że w 2013 roku liczba nowych zarażeń wirusem HIV wynosiła 2.1 miliona. To o 38% mniej niż w 2001 roku.
- ➔ Do końca 2013 roku szacunkowa liczba osób żyjących z HIV wynosiła 35 milionów osób.
- ➔ Do końca 2013 roku ponad 240,000 dzieci zostało zarażonych wirusem HIV.

Cel 4: Zapewnić wszystkim inkluzywną i wysokiej jakości edukację oraz promować uczenie się przez całe życie

- ➔ Wskaźnik liczby dzieci zapisanych do szkoły podstawowej w krajach rozwijających się osiągnął 91%, wciąż jednak 57 milionów dzieci nie uczęszcza do szkoły.
- ➔ Więcej niż połowa dzieci nie chodzących do szkoły żyje w Afryce Subsaharyjskiej.
- ➔ Szacuje się, że 50% dzieci nie uczęszczających do szkoły podstawowej żyje na terenach objętych konfliktami zbrojnymi. Dzieci z najbiedniejszych domów są objęte cztery razy większym ryzykiem niechodzenia do szkoły, niż dzieci z najbogatszych domów.
- ➔ Świat osiągnął równość chłopców i dziewcząt w dostępie do podstawowej edukacji, wciąż jednak niewiele państw osiągnęło równość na wszystkich jej poziomach.
- ➔ Wskaźnik młodości w wieku pomiędzy 15 a 24 rokiem życia umiejącej czytać i pisać, zwiększył się z 83% w 1990 roku do 91% w 2015 roku.

Cel 5: Osiągnąć równość płci i wzmocnić pozycję wszystkich kobiet i dziewcząt

- ➔ W 1990 roku w Południowej Azji na 100 chłopców tylko 74 dziewcząt uczęszczało do szkoły. Do 2012 roku wskaźniki dla dziewcząt i chłopców uległy wyrównaniu.

- ➔ W Afryce Subsaharyjskiej, Oceanii i Zachodniej Azji dziewczęta wciąż napotykały na bariery w dostępie do podstawowego i średniego szkolnictwa.
- ➔ Kobiety w Północnej Afryce zajmują mniej niż jedną piątą płatnych miejsc pracy w sektorach nierolniczych.
- ➔ W 46 państwach kobiety zajmują więcej niż 30% miejsc w parlamentach, w co najmniej jednej z izb.

Cel 8: Promować inkluzyny i zrównoważony wzrost gospodarczy, zatrudnienie i godną pracę dla wszystkich ludzi

- ➔ Bezrobocie na świecie wzrosło ze 170 milionów ludzi w 2007 roku do blisko 202 milionów w 2012 roku, z czego 75 milionów osób pozostających bez pracy to młode kobiety i mężczyźni.
- ➔ Około 2.2 miliarda ludzi żyje poniżej progu ubóstwa, tj. poniżej 2 dolarów na dzień. Wykorzenie ubóstwa jest tylko możliwe poprzez tworzenie stabilnych i dobrze opłacanych miejsc pracy.
- ➔ W latach 2016–2030 potrzebnych będzie 470 milionów miejsc pracy dla nowych uczestników rynku pracy.
- ➔ Najważniejsze znaczenie dla wczesnych etapów uprzemysłowienia mają małe i średnie przedsiębiorstwa biorące udział w industrializacji i produkcji wytwórczej. To one stanowią 90% całości biznesu na świecie, tworzą najwięcej miejsc pracy i zatrudniają 50–60% siły roboczej.

Cel 10: Zmniejszyć nierówności w obrębie państw i między państwami

- ➔ Biorąc pod uwagę populację światową, pomiędzy 1990 a 2010 rokiem w państwach rozwijających nierówność w uzyskiwanych dochodach wzrosła o 11%.
- ➔ Znacząca większość gospodarstw domowych w państwach rozwijających się, tj. ponad 75%, żyje w społeczeństwach, w których dochód jest mniej równomiernie rozkładany niż miało to miejsce w latach 90. XX wieku.
- ➔ Dzieci zaliczające się do grupy 20% najbiedniejszej ludności świata są narażone na trzy razy większe ryzyko umieralności przed osiągnięciem 5 roku życia, niż dzieci z najbogatszych rodzin.
- ➔ Ochrona socjalna znacząco wzrosła w skali światowej, mimo to istnieje pięciokrotnie większe prawdopodobieństwo, że osoby z niepełnosprawnością poniosą duże większe koszty zdrowotne niż osoby pełnosprawne.
- ➔ Pomimo ogólnego spadku śmiertelności wśród matek w większości państw rozwijających się, kobiety zamieszkujące obszary wiejskie wciąż są objęte 3 razy większym ryzykiem zgonu podczas porodu niż kobiety mieszkające w miastach.

Cel 16: Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa

- ➔ Liczba uchodźców którymi zajmuje się Biuro Wysokiego Komisarza NZ ds. Uchodźców (UNHCR) wyniosła 13 milionów w połowie 2014 roku, co stanowiło wzrost w porównaniu do roku poprzedniego.
- ➔ Korupcja, łapówkarstwo, kradzież i unikanie podatków kosztują państwa rozwijające się 1.26 trylionów dolarów rocznie.
- ➔ Co drugie dziecko w krajach dotkniętych wojną przestało uczęszczać do szkoły podstawowej w 2011 roku. To około 28.5 miliona dzieci.

Cel 17: Wzmocnić sposoby implementacji Celów i odnowić światowe partnerstwo na rzecz zrównoważonego rozwoju

- ➔ Oficjalna pomoc rozwojowa wyniosła około 125 miliardów dolarów w 2014 roku.
- ➔ W 2014 roku 79% towarów importowanych z państw rozwijających się trafiło do państw rozwiniętych bezcłowo.
- ➔ Dług w krajach rozwijających się utrzymuje się na stałym poziomie około 3% rocznych wpływów z eksportu.
- ➔ Liczba użytkowników internetu w Afryce niemal podwoiła się w ciągu ostatnich czterech lat.
- ➔ W 2015 roku 95% populacji świata było objętej sygnałem komórkowym.
- ➔ 30% światowej młodzieży ma styczność z cyfrowymi technologiami od co najmniej pięciu lat.
- ➔ Dostęp do internetu wzrósł gwałtownie od 6% światowej populacji w 2000 roku do niemal 43% w 2015. Jednak niemal 4 miliardy ludzi nie korzystają z internetu i 90% z nich pochodzi z państw rozwijających się.

Źródło: <http://www.un.org.pl/>.

ZMIANY KLIMATU A MIGRACJE LUDZI

Autor scenariusza: Michał Szczepanik

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Zmiany klimatu spowodowane działalnością człowieka (spalanie paliw kopalnianych, wycinanie lasów deszczowych, hodowla zwierząt gospodarskich) powodują migracje ludzi w tereny bardziej stabilne i bezpieczne, bo nie narażone na nagłe zmiany środowiskowe. Pogłębianie niekorzystnych zjawisk klimatycznych będzie potęgowało wędrówki ludzi, zwłaszcza w krajach globalnego Południa. Ludzi, którzy migrują z powodu zmian klimatycznych, nazywamy uchodźcami klimatycznymi – to właśnie ich dotyczy ten scenariusz lekcji.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Co ma wspólnego jedzenie mięsa, jazda samochodem, spalanie paliw kopalnych w elektrowniach z migracjami ludzi?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, w jaki sposób zmiany klimatu powodują migracje ludzi
- ➔ zrozumiesz zależności pomiędzy efektem cieplarnianym, a warunkami życia ludzi
- ➔ będziesz potrafił/a przewidzieć skutki zmian klimatycznych.

Kryteria oceny:

- ➔ wymienisz skutki efektu cieplarnianego
- ➔ wyjaśnisz na przykładzie, jak zmiany klimatyczne zmuszają ludzi do migracji
- ➔ określisz, jakie regiony świata narażone są w największym stopniu na migracje ludzi spowodowane zmianami klimatycznymi.

Związek z podstawą programową (Biologia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: III, IV

Wymagania szczegółowe: X. 1)

Związek z podstawą programową (Geografia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: II, III

Wymagania szczegółowe: 10.5), 10.9), 10.13), 10.15)

Metody: burza pomysłów, studium przypadku.

Środki dydaktyczne i materiały: duże arkusze papieru, kredki lub markery, karteczki (kartka A4 podzielona na części), zatłaczniki.

Formy pracy: praca grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Zapisz na tablicy hasło: „efekt cieplarniany”. Poproś uczniów i uczennice, aby porozmawiali w parach na temat przyczyn i skutków efektu cieplarnianego. Po dwóch minutach rozmowy poproś, aby każda para po kolei podała po jednym przykładzie przyczyny i skutku, który wpiszesz na tablicy, tworząc mapę myśli. Możesz uzupełnić mapę lub pokazać grafikę „Zmiany klimatu bądź rozwiązaniem” (załącznik nr 2). Wyjaśnij, że na dzisiejszej lekcji zajmiecie się skutkami zmian klimatycznych w aspekcie wędrówek ludzi. Poproś uczniów i uczennice, aby zapisali pytanie kluczowe do lekcji. Wytłumacz, że ich zadaniem będzie znalezienie na nie odpowiedzi przed końcem zajęć. (5 minut)
2. Poproś uczniów i uczennice o zapisanie w zeszycie celów i kryteriów oceny. Dokonaj sprawdzenia stopnia ich zrozumienia, np. za pomocą kciuków. Jeśli dla ucznia lub uczennicy wszystko jest jasne, podnosi rękę z kciukiem skierowanym ku górze, jeśli ma jakąś wątpliwość – kieruje kciuk w bok, jeśli nie rozumie celów i kryteriów – kieruje kciuk w dół. Z pomocą uczniów i uczennic, którzy rozumieją cele i kryteria, wyjaśnij wątpliwości pozostałym osobom. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Podziel uczniów i uczennice na 5 grup. Każdej rozdaj duże arkusze papieru, kredki lub kolorowe markery. Zadaniem grup będzie zobrazowanie jednego zagadnienia wiążącego się ze zmianą klimatu, które zmusza ludzi do migracji. Rozdaj każdej z grup zadanie (załącznik nr 1). Wyjaśnij, że ma 10 minut na stworzenie plakatów. Następnie poproś wszystkie grupy o wywieszenie plakatów, z którymi zapoznają się pozostałe grupy. Przypomnij pytanie kluczowe i zapytaj uczniów i uczennice, czy ktoś chce udzielić na nie odpowiedzi. Dokonaj oceny tej odpowiedzi (15 minut).
4. Poproś, aby przedstawiciel/ka każdej grupy zaprezentował/a w ciągu minuty pracę zespołu. Po każdej prezentacji zapytaj pozostałe grupy, czy można tę pracę o coś dodatkowego uzupełnić. Wysłuchaj ich opinii. (10 minut)
5. Odczytaj cele i kryteria prosząc, aby uczniowie i uczennice zasygnalizowali ich realizację. Jeśli dany cel lub kryterium zostało osiągnięte, uczeń lub uczennica pokazują kciuk skierowany ku górze, jeśli mają jakąś wątpliwość – kierują kciuk w bok, jeśli uważają, że cel lub kryterium nie zostało osiągnięte – kierują kciuk w dół. Jeśli pojawią się uczniowie i uczennice kierujące kciuk w bok, poproś, aby wątpliwości wyjaśnili uczniowie i uczennice, dla których cel lub kryterium są zrozumiałe. Upewnij się, że osoby które miały problemy już wszystko rozumieją. Uczniom i uczennicom, którzy kierują kciuk w dół postaraj się sam/a udzielić odpowiedzi. (4 minuty)

PODSUMOWANIE:

6. Jeśli w trakcie zajęć nie padła prawidłowa odpowiedź na pytanie kluczowe, jeszcze raz przypomnij je i poproś uczniów i uczennice o odpowiedzi. Jeśli młódzież ma problem z odpowiedzią, wyjaśnij, że hodowla krów przyczynia się do wylesiania. Krowy produkują też metan, który jest gazem cieplarnianym i podobnie jak spaliny samochodowe przyczynia się do efektu cieplarnianego. Możesz posłużyć się grafiką „Zmiany klimatu – bądź rozwiązaniem”. (2 minuty)
7. Rozdaj każdej uczennicy i każdemu uczniowi karteczki i poproś ich, aby na jednej z nich zapisali, czego nowego nauczyli się na lekcji, a na drugiej – co było dla nich trudne, co chcieliby powtórzyć na kolejnej lekcji. Poproś, aby uczniowie i uczennice wychodząc z klasy zostawili pierwszą karteczkę w jednym pojemniku, a drugą karteczkę w pozostałym. Po zajęciach przeczytaj odpowiedzi uczniów i uczennic i zaplanuj kolejną lekcję, wykorzystując tę wiedzę. (4 minuty)

8. Zaprezentuj uczniom i uczennicom zdjęcia ze strony: <http://www.eea.europa.eu/pl/sygnal42y/sygnaly-2011/galleries/climate-refugees>. Poproś, aby chętne osoby wyszukały w Internecie informacje, którymi podzielią się na następnej lekcji, na temat uchodźców klimatycznych (3 minuty).

Źródła:

- ➔ http://bit.ly/ceo_plakat_klimat
- ➔ <http://www.eea.europa.eu/pl/sygnal42y/sygnaly-2011/galleries/climate-refugees>
- ➔ <http://ziemianarozdrozu.pl/artukul/2194/uchodzczy-klimatyczni-ludzie-ponosza-konsekwencje-zmiany-klimatu>

Załącznik nr 1

Grupa 1 Przesunięcie stref klimatycznych ku biegunom

Na plakacie zobrazujcie, jak podany skutek efektu cieplarnianego wpłynie na migracje ludzi. Nie zapomnijcie określić konsekwencji tej migracji. Spróbujcie wpisać, jakiego kontynentu lub krajów będzie dotyczył w największym stopniu ten skutek.

Grupa 2 Topnienie lodowców

Na plakacie zobrazujcie, jak podany skutek efektu cieplarnianego wpłynie na migracje ludzi. Nie zapomnijcie określić konsekwencji tej migracji. Spróbujcie wpisać, jakiego kontynentu lub krajów będzie dotyczył w największym stopniu ten skutek.

Grupa 3 Zmniejszona lub zwiększona ilość opadów

Na plakacie zobrazujcie, jak podany skutek efektu cieplarnianego wpłynie na migracje ludzi. Nie zapomnijcie określić konsekwencji tej migracji. Spróbujcie wpisać, jakiego kontynentu lub krajów będzie dotyczył w największym stopniu ten skutek.

Grupa 4 Obumieranie raf koralowych

Na plakacie zobrazujcie, jak podany skutek efektu cieplarnianego wpłynie na migracje ludzi. Nie zapomnijcie określić konsekwencji tej migracji. Spróbujcie wpisać, jakiego kontynentu lub krajów będzie dotyczył w największym stopniu ten skutek.

Grupa 5 Topnienie wiecznej zmarzliny Syberii, Kanady i Alaski

Na plakacie zobrazujcie, jak podany skutek efektu cieplarnianego wpłynie na migracje ludzi. Nie zapomnijcie określić konsekwencji tej migracji. Spróbujcie wpisać, jakiego kontynentu lub krajów będzie dotyczył w największym stopniu ten skutek.

JAK JĘZYKIEM SZTUKI MÓWIĆ O UCHODźCACH I UCHODźCZYNIACH?

Autorki scenariusza:

Jolanta Minor, Malina Baranowska-Janusz, Julia Godorowska

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Lekcja ma na celu zainicjowanie rozmowy na temat tego, kim jest uchodźca, i jak poprzez środki społecznego przekazu, w tym sztukę, można poruszać temat współczesnych migracji. Zadaniem młodzieży jest stworzenie kompozycji plastycznej przekazującej wybrane informacje na temat migracji i uchodźstwa, z zachowaniem zasad Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa.

Zagadnienie plastyczne: plakat społeczny, ulotka, wlepka, film, prezentacja jako przykłady sztuki zaangażowanej.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe: Jak mówić o większości świata?

Cele lekcji:

- ➔ poznasz zasady Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa
- ➔ dowiesz się, kim jest uchodźca/uchodźczyni
- ➔ dowiesz się, w jaki sposób sztuka może pełnić funkcję informacyjną
- ➔ poznasz znaczenie słów: stereotyp, ksenofobia, uprzedzenie.

Kryteria oceny:

- ➔ wymienisz najważniejsze zasady Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa
- ➔ wyjaśnisz poprzez sztukę, kim jest uchodźca
- ➔ przygotujesz pracę plastyczną (ulotkę, plakat społeczny lub wlepkę) związaną z tematyką uchodźczą
- ➔ wyjaśnisz znaczenie słów: stereotyp, ksenofobia, uprzedzenie.

Związek z podstawą programową (Plastyka, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II

Wymagania szczegółowe: 1.2); 2.1)

Związek z podstawą programową (Zajęcia artystyczne, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II

Wymagania szczegółowe: 1.2); 2.1)

Metody: mini wykład, analiza filmu, analiza zdjęć, praca z tekstem, burza pomysłów, praca artystyczna.

Środki dydaktyczne i materiały: szablon sześcioboku, film, zdjęcia, arkusze papieru A2, papiery kolorowe, gazety, klej, nożyczki, narzędzia do rysowania: ołówki, flamastry, kredki.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w parach, praca w grupach.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Przedstaw uczniom i uczennicom temat zajęć, pytanie kluczowe oraz wyjaśnij cele, kryteria oceny, a następnie upewnij się, że są zrozumiałe. (2 minuty)
2. Zaproś młodzież do obejrzenia animacji pt. „Jak mówić o większości świata?” przygotowanej przez PAH – Polską Akcję Humanitarną. Wyjaśnij, co oznacza w tym kontekście pojęcie „większości świata”: to inne określenie globalnego Południa, umownego terminu określającego państwa o niższym stopniu rozwoju gospodarczego, których mieszkańcy i mieszkanki stanowią właśnie „większość świata”. (5 minut)
Link do animacji: http://bit.ly/animacja_PAH.
3. Poproś uczniów i uczennice, aby w parach odpowiedzieli na pytania (po 2 minuty na osobę, łącznie 4 minuty):
  - ➔ W jaki sposób wykorzystują przekazy medialne?
  - ➔ Jak mówię o innych osobach i jak je pokazuję?
4. Po upływie czasu poproś chętne osoby o podzielenie się refleksjami na temat przekazu, jaki płynie z animacji. Podkreśl, że odbieramy na co dzień niezliczoną ilość obrazów i wiadomości. Nie są one neutralne – przekazują jakiś obraz świata, pewną perspektywę. Mogą utrwalać i powielać stereotypy lub wręcz przeciwnie – podważać je i kwestionować. Zwróć uwagę na to, jak ważny jest obiektywizm, rzetelność w przekazywaniu informacji i opieranie się na faktach. (4 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

5. Każdej osobie w parze rozdaj wycięty szablon (lub kilka) sześcioboku (załącznik nr 1), a następnie zadaj pytania (1 minuta):
  - ➔ W jaki sposób pokazywana jest postać uchodźcy/uchodźczyni w mediach?
  - ➔ Czy mówisz o uchodźcach i uchodźczyniach w taki sposób, w jaki sam/a chciał(a)byś, aby o Tobie mówiono?Poproś, aby każda para zastanowiła się nad pytaniami i zapisała swoje odpowiedzi na szablonie sześcioboku – na każdym elemencie wpisujemy po jednej odpowiedzi. (6 minut)
6. Następnie poleć, by każdy po kolei (lub ten, kto chce) odczytał na głos swoje stwierdzenia i przykleił na tablicy kartki łączące podobne myśli. W ten sposób zostanie stworzona wspólna praca, mozaika złożona z sześcioboków. (5 minut)
7. Zwróć uwagę, czy pojawiły się w wypowiedziach stereotypy, kwestie odnoszące się do uprzedzeń, strachu, ksenofobii. Wyjaśnij, na czym polega takie myślenie – odnieś się do przekazu zawartego w animacji PAH. (2 minuty)
8. Zapoznaj młodzież z najważniejszymi przekazami Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa (informacje o Kodeksie znajdziesz w poradniku wydanym przez Instytut Globalnej Odpowiedzialności: http://bit.ly/IGO_Kodeks). Na zakończenie tej części wspólnie odpowiedzcie na pytanie kluczowe lekcji: Jak mówić o większości świata? (3 minuty)

O CZYM WARTO PAMIĘTAĆ?

1) Nie pokazujemy ludzi w sposób, w jaki sami nie chcielibyśmy być pokazywani.

2) Nie mówmy o ludziach w taki sposób, w jaki nie chcielibyśmy, by mówiono o nas.

10. Połącz klasę w grupy 4-osobowe. Każdej z nich rozdaj materiał pomocniczy nr 1. Poproś o zapoznanie się z tekstem na temat tego, kim jest uchodźca. Dopytaj, czy i jak rozumieją zapis definicji. Wyjaśnij ewentualne wątpliwości. (6 minut)

11. Zapowiedz, że wiedza na temat tego, kim jest uchodźca, będzie potrzebna na następnej lekcji – wyjaśnij, że aktywność plastyczna będzie dotyczyła przekazywania językiem sztuki informacji, kim jest uchodźca. (1 minuta)

PODSUMOWANIE:

12. Poproś, aby każda osoba dokończyła jedno z poniższych zdań, zapisując je na kartce papieru. (5 minut)

Na dzisiejszej lekcji:

- ➔ Zaskoczyło mnie...
- ➔ Po raz pierwszy w życiu...
- ➔ Poczułem/poczułam...
- ➔ Dowiedziałem/dowiedziałam się...

13. Poproś o przyniesienie na następną lekcję potrzebnych materiałów: arkusz brystolu A2, papier kolorowy, klej, nożyczki, gazety, pisaki itp. (1 minuta)

Lekcja nr 2 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Jeśli zajęcia kontynuujesz na kolejnej lekcji, przejdź do punktu drugiego. Jeśli między zajęciami ma miejsce dłuższa przerwa, przypomnij, czego dotyczyła poprzednia lekcja i jakie były najważniejsze kwestie, o których rozmawialiście. Przypomnij cele zajęć oraz wyjaśnij, czym będziecie się zajmować (przekazanie za pośrednictwem sztuki, kim jest uchodźca). (2 minuty)
2. Połącz losowo uczniów i uczennice w pary i poproś, aby usiedli naprzeciwko siebie w odległości jednego metra i przez jedną minutę, nic nie mówiąc, patrzyli sobie w oczy. (2 minuty)
3. Zaproś uczniów i uczennice do obejrzenia filmowego eksperymentu – „Zatrzymaj się na 4 minuty” Amnesty International. Opowiedz krótko o tym projekcie. (4 minuty)

Link do kampanii: <https://amnesty.org.pl/4minuty/>.

4. Poproś młodzież o rozmowę w parach na temat wrażeń po obejrzeniu filmu oraz skonfrontowanie ich z wcześniejszym doświadczeniem przeprowadzonym na początku lekcji. Możesz zadać dodatkowe pytania do rozmowy (4 minuty):
  - ➔ Co jest potrzebne, by spojrzeć na drugiego człowieka inaczej?
  - ➔ Co jest potrzebne, aby się lepiej zrozumieć i poznać?

PRACA WŁAŚCIWA:

5. Zadaj pytanie: jakie dziedziny sztuki mogą mieć przekaz społeczny? Dodaj, że środki masowego przekazu to środki społecznego komunikowania o szerokim zasięgu, czyli: prasa, radio, telewizja, Internet, a w szerszym znaczeniu także: książka, plakat, film, kino. Zaznacz, że przekaz społeczny może być skierowany do wszystkich obywateli i obywaterek lub do konkretnych grup, oraz może mieć różne cele i funkcje. Powiedz, że obejrzany przed chwilą film jest jedną z form przekazu społecznego. Dopytaj też o inne znane młodzieży. Zapisz na tablicy podane przykłady. (3 minuty)
6. Pokaż przykłady innych działań, których twórcy mieli na celu poruszenie tematyki uchodźczej: (5 minut)
  - ➔ kampania ONZ #WithRefugees, w ramach której aktorzy wspólnie odczytali wiersz „Co zabierzesz, gdy będziesz uciekać z domu?": <http://bit.ly/2jviPML>
  - ➔ Chiński artysta Ai Weiwei: <http://skroc.pl/aiweiwei>
  - ➔ Portrety uchodźców i uchodźczyń z jedną najważniejszą dla nich rzeczą: <http://skroc.pl/6b71a>

Zadaj młodzieży pytania:

- ➔ Jaki przekaz społeczny niosą za sobą poszczególne działania?
  - ➔ Do jakich wartości i postaw w prezentowanych pracach odwołują się ich autorzy i autorki?
7. Podziel grupę na 4-osobowe zespoły. Powiedz, aby wybrali dla siebie jedną z form plastycznych: plakat, ulotka, wlepka, film, prezentacja, a następnie przygotowali pracę plastyczną, w której przekażą informacje zdobyte na poprzedniej lekcji. W odniesieniu do Kodeksu w sprawie obrazów i wiadomości dotyczących krajów Południa oraz animacji „Jak mówić o większości świata” podsumuj zagadnienia, o których powinni pamiętać. (2 minuty)
  8. Zaproś do działania plastycznego. (18 minut)
  9. Zaprezentuj i odnieś się wraz z młodzieżą do każdej pracy na forum – niech każda grupa połączy z poprzednią swoją pracę, aby w ten sposób stworzyć swoisty „mural informacji” na temat tego, kim jest uchodźca. (3 minuty)

Komentarz metodyczny

W przygotowaniu do lekcji i jej realizacji pomogą Ci materiały metodyczne opracowane w ramach projektu „Rozmawiamy o uchodźcach”: <https://migracje.ceo.org.pl/materiały-metodyczne>. Chcąc prowadzić spokojną, rzeczową rozmowę na ten temat warto zapoznać się z następującymi tekstami:

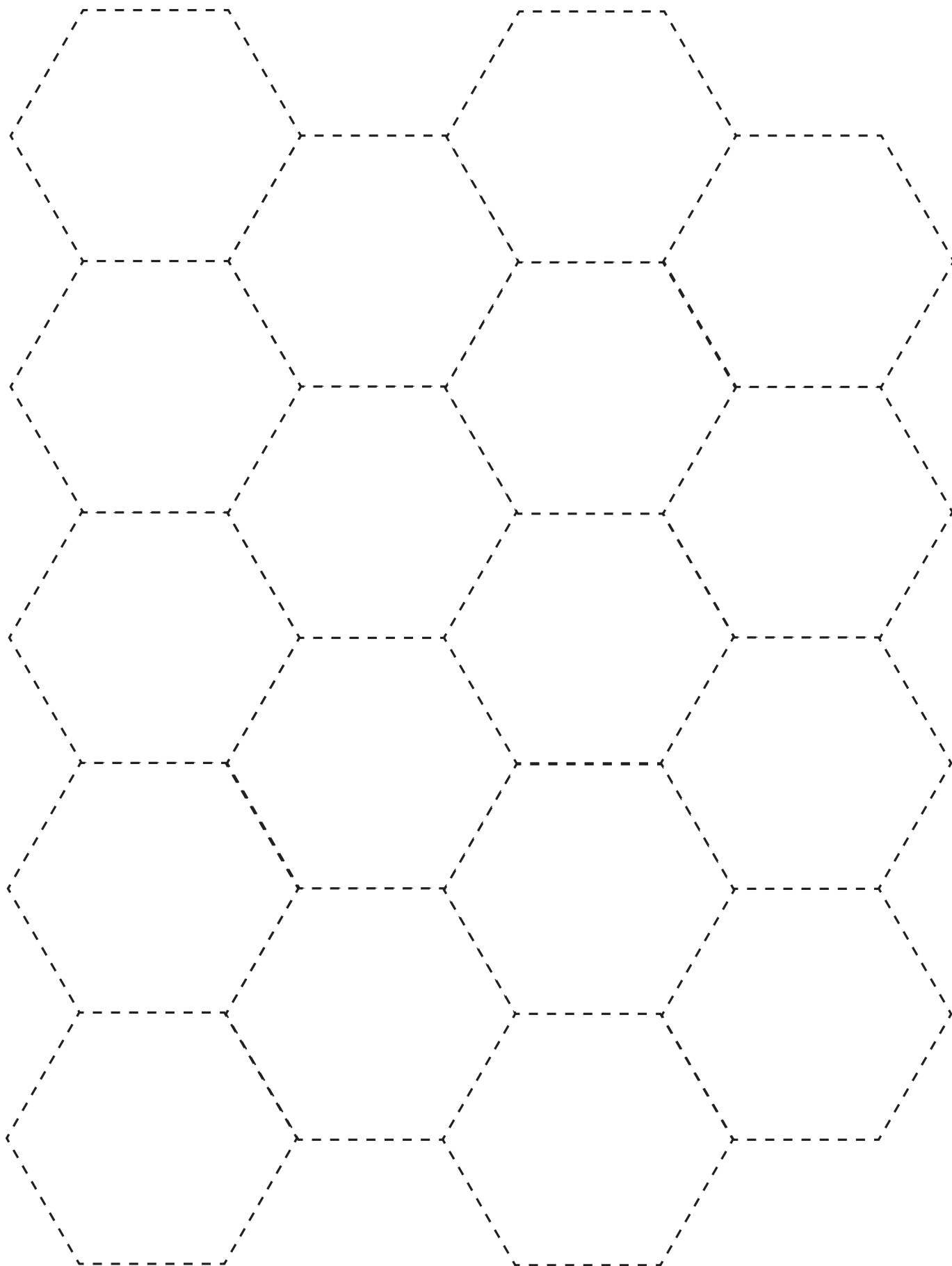
- ➔ „Jak rozmawiać o uchodźcach”
- ➔ „Praca z emocjami towarzyszącymi rozmowom o uchodźcach”
- ➔ „Co zrobić, by postrzeganie bez stereotypów i uprzedzeń było możliwe w kontekście rozmów o uchodźcach?”

PODSUMOWANIE:

10. Na zakończenie zaproś do refleksji nad cyklem obu zajęć i zachęć młodzież do udzielenia odpowiedzi na pytanie zawarte w tytule lekcji. Możesz także poprosić chętne osoby o dokończenie zdań (2 minuty):
  - ➔ Sztuka pozwala na...
  - ➔ Sztuka pozwala informować poprzez...

Załącznik nr 1: Materiał pomocniczy nr 1 – Szablon sześcioboku

Załącznik nr 2: Materiał pomocniczy nr 2 – Kim jest uchodźca?

Rozmawianie na temat migracji i uchodźstwa wymaga znajomości podstawowych pojęć. Na podstawie poniższych informacji wyjaśnijcie, kim jest uchodźca i jaka jest różnica między uchodźcą a migrantem.

Kim jest uchodźca? Zgodnie z Konwencją genewską z 1951 roku uchodźca jest to osoba, która „na skutek uzasadnionej obawy przed prześladowaniem z powodu swojej rasy, religii, narodowości, przynależności do określonej grupy społecznej lub z powodu przekonań politycznych przebywa poza granicami państwa, którego jest obywatelem, i nie może lub nie chce z powodu tych obaw korzystać z ochrony tego państwa, albo która nie ma żadnego obywatelstwa i znajdując się na skutek podobnych zdarzeń, poza państwem swojego dawnego stałego zamieszkania nie może lub nie chce z powodu tych obaw powrócić do tego państwa”.

Wspomniana Konwencja dotycząca statusu uchodźców, sporządzona w Genewie w 1951 roku, stanowi najważniejszy dokument międzynarodowy gwarantujący uchodźcom ochronę prawną. Polska również podpisała tę konwencję, zobowiązując się tym samym do udzielania pomocy uchodźcom i ich ochrony, w tym zapewniania im schronienia. Przypadek każdej osoby ubiegającej się o status uchodźcy rozpatruje się indywidualnie, sprawdzając, jak wygląda sytuacja w kraju pochodzenia danej osoby i z jakiego powodu grożą jej prześladowania lub zagrożenie życia. Takiej osobie nie można odmówić wsparcia. Także z tzw. „krajów bezpiecznych”, w których nie toczą się w danym momencie konflikty zbrojne, zdarza się, że przyjeżdżają osoby, które z innych przestanków (powodów) mają prawo do otrzymania statusu uchodźcy.

Agencją Organizacji Narodów Zjednoczonych zajmującą się uchodźcami jest UNHCR – Biuro Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych ds. Uchodźców. UNHCR koordynuje działania na rzecz uchodźców, związane z ochroną ich praw i zapewnieniem im warunków do życia, reprezentując w tym zakresie społeczność międzynarodową. Warto pamiętać o tym, że w różnych okresach historii Polacy także byli uchodźcami – np. w okresie II wojny światowej (Polacy znaleźli schronienie m.in. w Iranie, Indiach czy Portugalii), a także ci, którzy zmuszeni byli opuścić kraj w stanie wojennym, gdy groziło im więzienie za działalność opozycyjną.

Źródła:

- ➔ Strona internetowa UNHCR: <http://www.unhcr.org>; <http://www.unhcr-centraleurope.org/pl/index.html>.
- ➔ Artykuł wyjaśniający genezę powstania oraz znaczenie Konwencji dotyczącej statusu uchodźców: <http://www.unhcr-centraleurope.org/pl/materialy/konwencje/konwencja-dotyczaca-statusu-uchodzcow-z-1951-r.html>.
- ➔ Wybrane akty i regulacje prawne z dziedziny ochrony uchodźców: <http://uchodzcy.info/infos/akty-i-regulacje-prawne/>.
- ➔ Pojęcia i definicje związane z tematyką migracyjną i uchodźczą: <http://uchodzcy.info/infos/pojecia-i-definicje/>.

WYJECHAŁEM/WYJECHAŁAM ZE SWOJEGO KRAJU, PONIEWAŻ... MIGRANCI EKONOMICZNI OKIEM KAMERY

Autorka scenariusza: Monika Komisarczyk

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Warsztaty oparte na filmie Janusza Zaorskiego „Szczęśliwego Nowego Jorku” oraz filmikach powstałych w ramach kampanii *JestemMigrantem, przygotowanych przez Międzynarodową Organizację do Spraw Migracji (IOM) we współpracy z Media Interactive Center (Media IC). Proponujemy gimnazjalistom/kom z klas III i licealistom/licealistkom zmierzenie się z zagadnieniem tzw. migracji ekonomicznej, jej powodami i skutkami. Warsztaty składają do refleksji na ten temat w świetle aktualnych zagadnień.

Czas trwania: 1 godz. 35 minut projekcji, 2 x 45 minut lekcji

Pytanie kluczowe: Dlaczego ludzie wyjeżdżają za granicę?

Cele lekcji:

- ➔ poznasz różne powody i skutki migracji ludzi ze względów ekonomicznych, charakteryzując bohaterów/bohaterki obejrzanych filmów
- ➔ pogłębisz swoją wiedzę na temat sytuacji polskich emigrantów w USA w latach 80. XX w. oraz imigrantów w Polsce
- ➔ rozwiniesz swoją wiedzę w zakresie języka filmu i sposobu prezentowania rzeczywistości.

Kryteria oceny:

- ➔ wymienisz skutki i powody migracji ekonomicznych
- ➔ poznasz sytuację polskich emigrantów w USA oraz imigrantów w Polsce
- ➔ poznasz podstawowe terminy z zakresu języka filmu.

Związek z podstawą programową (Język polski, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III

Wymagania szczegółowe: I. 1.1)–1.5), 1.7). 1.8); 3.2)–3.4); II. 1.1), 1.2); 2.2), 2.4), 2.10), 2.11); 3.1), 3.2); 4.1)–4.3); III. 1.1), 1.2), 1.5), 1.7); 2.1)–2.3), 2.11)

Metody: burza pomysłów, analiza dzieła filmowego, metoda różnych punktów widzenia, pogadanka, mini wykład, dyskusja.

Środki dydaktyczne i materiały: Komputer z dostępem do Internetu i ekranem/tablica interaktywna, telefony z dostępem do Internetu, załączniki, flipcharty/szary papier, pisaki niebieskie, czerwone i czarne, magnesy.

Formy pracy: indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Przedstaw młodzieży cele zajęć i kryteria oceny.
2. Przed wyświetleniem filmu Janusza Zaorskiego, podaj informacje o filmie, a następnie podziel zespół na siedem grup według kryterium: każda grupa charakteryzuje wskazanego bohatera lub bohaterkę; grupa siódma zajmuje się analizą języka filmu (załączniki 1 i 2).
3. Rozdaj karty pracy wszystkim grupom, poproś o ich indywidualne wypełnianie w trakcie projekcji; grupy od 1 do 6 otrzymują załącznik nr 1, grupie siódmej wręcz załącznik nr 2.
4. Projekcja filmu „Szczęśliwego Nowego Jorku”.

Komentarz metodyczny

W trakcie seansu młodzież nie łączy się jeszcze w grupy, każda osoba indywidualnie nanosi notatki w swojej karcie pracy. (Projekcja: 1h 35 minut + 5 minut na połączenie grup i rozdanie załączników).

PRACA WŁAŚCIWA:

5. Przypomnij młodzieży cele warsztatów. Zapytaj, czy wszystkie brzmią dla uczestników/czek zrozumiale. Krótko przybliż kontekst emigracji zarobkowej Polaków w latach 80. XX wieku, wprowadź rozróżnienie na pojęcia „uchodźca”, „emigrant”, „imigrant”, „gastarbeiter” (linki w źródłach poniżej, wiedza własna). (5 minut)
6. Zadaj pytanie kluczowe: dlaczego ludzie wyjeżdżają za granicę? Napisz na tablicy hasło „emigracja zarobkowa” i po jednej stronie powody, a po drugiej oczekiwania imigrantów. Zaproponuj pracę w parach i po kilku minutach poproś o podanie propozycji. Zapisuj na tablicy pomysły uczniów i uczennic. (5 minut)
7. Rozdaj szary papier i pisaki. Zaproś młodzież do scalenia się w grupy powstałe przed projekcją, by wspólnie uzgodniły pełną wersję charakterystyki przydzielonego bohatera/ki (wskazując motywy postępowania i postawę prezentowanej postaci). Ustal zasadę graficznego przedstawienia postaci: czarna sylwetka bohatera, czerwony – odpowiedzi do części I, niebieski – odpowiedzi do części II z załącznika nr 1. (20 minut)
8. Podsumujcie efekty pracy w grupach na forum – każda dostaje na to 2 minuty. Przypnij powstałe plakaty do tablicy. Zainicjuj kilkuminutową dyskusję, jeśli zauważysz taką potrzebę. (18 minut)
9. Zapytaj uczniów i uczennice, jakie mają skojarzenia z hasłem migrant/ka. Zapisz je na tablicy. (2 minuty)
10. Zaprezentuj młodzieży dwa, trzy filmy z projektu #JestemMigrantem. Powiedz, że powstały w ramach kampanii społecznej Międzynarodowej Organizacji do Spraw Migracji (IOM), a ich celem jest promowanie pozytywnego wizerunku migranta w Polsce.

➔ <https://www.youtube.com/watch?v=gDp0rQyr0KE>

➔ https://www.youtube.com/watch?v=WbRoyOK_Bzk

➔ https://www.youtube.com/watch?v=_01Btfhs-KU

➔ <https://www.youtube.com/watch?v=fRMXYtTYk2w> (do 3 minut/film)

Możesz też zaprezentować film: „Po polsku mam na imię Hania” (patrz: źródła) <https://www.youtube.com/watch?v=JY-NQLaGyAk> (10 minut)

11. Poproś uczennice i uczniów o rozmowę w parach na temat wrażeń po obejrzeniu filmu, następnie, w czwórkach, czego się dowiedzieli o migrantach. Poproś uczniów i uczennice, żeby spojrzeli na tablicę ze skojarzeniami z hasłem „migrant/migrantka” i powiedzieli, co o nich myślą. (5 minut)

12. Zapytaj o podobieństwa i różnice pomiędzy bohaterami filmu Zaorskiego i projektu #JestemMigrantem, czy filmem o Hani. Z czego one wynikają? (10 minut)

PODSUMOWANIE:

13. Podsumuj warsztaty, podkreślając złożoność zagadnienia i szerokie spojrzenie na nie. Odnieś się do pytania kluczowego i celów warsztatów, zapytaj uczniów i uczennice co było dla nich najważniejsze na tej lekcji. (10 minut)

Praca domowa dla chętnych:

Zapoznaj się z tekstem piosenki zespołu Raz Dwa Trzy „Pod niebem pełnym cudów” i pisemnie zinterpretuj jego treść w kontekście fabuły filmu.

Źródła:

Linki z informacjami o filmie:

- ➔ <http://www.filmweb.pl/film/Szcz%C4%99%C5%9Bliwego+Nowego+Jorku-1997-553#>
- ➔ https://pl.wikipedia.org/wiki/Szcz%C4%99%C5%9Bliwego_Nowego_Jorku
- ➔ <http://filmpolski.pl/fp/index.php?film=127050>
- ➔ <http://film.interia.pl/wiadomosci/news-mordy-zamiast-twarzy-czyli-szczuropolacy,nld,1807088>

Linki do stron z informacjami na temat emigracji Polaków i Polek:

- ➔ https://pl.wikipedia.org/wiki/Emigracja_do_Stan%C3%B3w_Zjednoczonych
- ➔ https://pl.wikipedia.org/wiki/Polonia_w_Stanach_Zjednoczonych
- ➔ <http://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Polonia-emigracja-i-Polacy-w-swiecie;3959692.html>

Strona Muzeum Historii Polski: <http://www.rodziny.muzhp.pl/?tekst=czas4>

Artykuł Krisa van Heuckeloma pt. „Nowi Londyńczycy: polscy emigranci na dużym (i małym) ekranie”: http://sjikp.us.edu.pl/ps/pdf/ps2010_1_09.pdf

Strona Krajowego Biura Międzynarodowej Organizacji ds. Migracji w Polsce (MIS):

- ➔ <http://www.iom.pl/postawy-wobec-cudzoziemc%C3%B3w-w-polsce>

Artykuł Józefa Krzyka pt. „Druga wielka emigracja”:

- ➔ <http://wyborcza.pl/alehistoria/1,147041,18340374,druga-wielka-emigracja.html>

Artykuł na temat sytuacji ukraińskich migrantów/ekonomicznych w Polsce:

- ➔ Juliusz Ćwieluch, „Między słowami i Słowianami” [w:] *Polityka* nr 6/2016

Wiedza w pigułce_ język filmu:

- ➔ <http://www.bunchproductions.com/literatura/artykuly/237-montaz-filmowy>
- ➔ <http://edukacjafilmowa.pl/materialy-edukacyjne/elementarz-mlodego-kinomana/jezyk-filmu>
- ➔ <http://kameraakcja.com/45/podstawy-filmowania-ruch-kamery>
- ➔ https://edukacjamedialna.edu.pl/media/catalogue/attachment/K%C4%85t_i_punkt_widzenia_kamery_oraz_podstawowe_ruchy_kamery_materia%C5%82_pomo.odt

Załącznik nr 1: „Szczuropolacy” – pytania dla grup 1-6:

grupa 1: Bogusław Linda – Janek („Andrew”, „Serfer”, „Lawyer”)

grupa 2: Zbigniew Zamachowski – Ignacy („Potejto”)

grupa 3: Cezary Pazura – Leszek („Azbest”)

grupa 4: Katarzyna Figura – Teresa („Teriza”), siostra „Azbesta”

grupa 5: Rafał Olbrychski – Jacek „Pank”, brat „Serfera”

grupa 6: Janusz Gajos – „Profesor”

Instrukcja dla grupy:

Podczas projekcji i tuż po niej odpowiedzcie na poniższe pytania:

Część I:

1. Opisz wygląd zewnętrzny bohatera/bohaterki.

.....

2. Jaki jest jego/ jej stan cywilny?

.....

3. Z jakiego powodu wybrał/a się do USA?

.....

4. Gdzie mieszkał/a w Polsce?

.....

5. Czym się zajmował/a w kraju?

.....

Część II:

6. W jaki sposób pracuje w Stanach?

.....

7. Jak spędza wolny czas?

.....

8. Co myśli o Amerykanach/Amerykankach?

.....

9. Jakim językiem mówi? Podaj kilka przykładów.

.....

10. W jaki sposób zachowuje się w nowojorskim mieszkaniu?

.....

Załącznik nr 2: „Szczuropolacy” – pytania dla grupy 7

Dokonajcie analizy i interpretacji dzieła filmowego (możecie skorzystać z podpowiedzi pod poleceniami używając telefonów) i na jego podstawie spróbujcie dopełnić portretu zbiorowego Polaków przedstawionych w filmie Janusza Zaorskiego „Szczuropolacy”.

Odpowiedzcie na następujące pytania:

1. Jakimi narzędziami filmowymi posłużył się reżyser, portretując postaci?

.....

2. Zwróć uwagę na montaż filmu i zastanów się, czemu służył ten zabieg?

.....

3. Jaką rolę pełni muzyka w filmie?

.....

4. Przyjrzyj się pracy kamery i zastanów nad jej funkcją.

.....

5. Opisz mieszkanie, w którym żyją Polacy w USA.

.....

6. Opisz rodzinne domy i mieszkania bohaterów.

.....

7. Zinterpretuj tytuł filmu i symbole przewijające się w filmie. Jakie jest ich znaczenie?

.....

Wiedza w pigułce – język filmu:

- ➔ <http://www.bunchproductions.com/literatura/artykuly/237-montaz-filmowy>
- ➔ <http://edukacjafilmowa.pl/materialy-edukacyjne/elementarz-mlodego-kinomana/jezyk-filmu>
- ➔ <http://kameraakcja.com/45/podstawy-filmowania-ruch-kamery>
- ➔ https://edukacjamedialna.edu.pl/media/catalogue/attachment/K%C4%85t_i_punkt_widzenia_kamery_oraz_podstawowe_ruchy_kamery_materia%C5%82_pomo.odt

„KAŻDY CZŁOWIEK MA PRAWO DO ŻYCIA, WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA SWEJ OSOBY”¹

Autorka scenariusza: Małgorzata Rusiłowicz

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Celem zajęć jest przybliżenie uczniom i uczennicom zagadnień związanych z wybranymi aktami międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka i uchodźców oraz przełamanie stereotypów i uprzedzeń związanych z przyjmowaniem i udzielaniem wsparcia oraz pomocy uchodźcom.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe: W jaki sposób akty prawa międzynarodowego określają prawa uchodźców i dlaczego ich respektowanie jest tak ważne?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, kim są uchodźcy i dlaczego zdecydowali się na opuszczenie swojego kraju
- ➔ poznasz i będziesz potrafił/a zinterpretować podstawowe akty międzynarodowego prawa dotyczącego praw człowieka i uchodźców
- ➔ zrozumiesz, dlaczego niektórzy ludzie, myśląc o uchodźcach, posługują się stereotypami i mają w stosunku do nich uprzedzenia.

Kryteria oceny:

- ➔ podasz definicję terminu „uchodźca”
- ➔ wskażesz różnice między „uchodźcą” a „migrantem”
- ➔ wymienisz główne przyczyny współczesnego uchodźstwa
- ➔ wymienisz podstawowe akty prawa międzynarodowego dotyczące praw człowieka oraz praw i obowiązków uchodźców
- ➔ będziesz potrafił/a krótko scharakteryzować/zinterpretować (powiedzieć, w jakim zakresie chronią uchodźców): *Powszechna Deklaracja Praw Człowieka* i *Konwencja Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.*

¹ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Artykuł 3, http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/dok_powszechna_deklaracja.php, [13 lutego 2016].

Związek z podstawą programową (Wiedza o społeczeństwie, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III, IV, V

Wymagania szczegółowe: 2.5); 8.3); 9.5); 10.6); 23.2), 23.5)

Metody: analiza tekstów źródłowych, praca z tekstem, burza pomysłów, mini wykład, dyskusja, mapa skojarzeń.

Środki dydaktyczne i materiały:

- ➔ tekst Szymona Dudki pt. „Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?” wraz z pytaniami dla uczniów/uczennic
- ➔ tekst *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* uchwalonej przez Zgromadzenie Ogólne ONZ (10 grudnia 1948 roku w Paryżu)
- ➔ tekst *Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.*
- ➔ instrukcja pracy w grupach.

Formy pracy: indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Poproś uczniów i uczennice o próbę zdefiniowania terminów: *uchodźca/czyni*, *migrant/ka*. Zapytaj, odwołując się do ich wiedzy ogólnej, czy wiedzą, kim są uchodźcy i migranci. Wysłuchaj wszystkich wypowiedzi i wytłumacz, że nie można zamiennie posługiwać się terminami *uchodźca/migrant*, ponieważ istnieje między nimi zasadnicza różnica (migranci – zazwyczaj kierują się względami społeczno-ekonomicznymi – chęcią poprawy sytuacji materialnej rodziny lub/i swojej oraz przemieszczają się dobrowolnie; uchodźcy – opuszczają kraj, aby ratować swoje życie). (2 minuty)
2. Zawieś w widocznym miejscu w sali wypisane wcześniej na arkuszu szarego papieru cele i kryteria oceny. Głośno odczytaj je na forum klasy i sprawdź, czy są dla wszystkich zrozumiałe. Poproś, aby ci, którzy zrozumieli cele i kryteria podnieśli do góry kciuk, ci, którzy mają wątpliwości – zaciśnięte dłonie a ci, którzy ich nie zrozumieli – otwarte dłonie. W razie wątpliwości wyjaśnij uczniom i uczennicom cele i kryteria oceny. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Starter – burza pomysłów – odwołaj się do informacji z wprowadzenia. Zawieś na tablicy arkusz szarego papieru. Na środku umieść napis: **UCHODŹCY**. Zapytaj uczniów i uczennice, jakie skojarzenia nasuwają się im w związku z uchodźcami i jakie obawy pojawiają się w związku z ich przyjęciem. Wszystkie odpowiedzi zapisuj na arkuszu tak, aby powstała mapa skojarzeń np.:

Odczytaj wszystkie wypisane skojarzenia. Na tym etapie unikaj komentarzy. Do mapy powrócisz z uczniami i uczennicami pod koniec zajęć. (5 minut)

4. Rozdaj uczniom i uczennicom kserokopie tekstu Szymona Dudki pt. *Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?* wraz z pytaniami (załącznik nr 1). Poproś, aby pracując w parach, zapoznali się z pytaniami do tekstu i uważnie go przeczytali. Przed przystąpieniem do omawiania, wyjaśnij pojawiające się w tekście terminy: *idee obywatelstwa, tożsamość narodowa, bilateralne podejście*. Następnie zainicjuj dyskusję. Moderuj ją w taki sposób, aby uczniowie i uczennice zwrócili uwagę na:
  - ➔ związek migracji i uchodźstwa z powstawaniem państw, ich granic i polityki
  - ➔ źródło teorii dotyczących postępowania w odniesieniu do uchodźców
  - ➔ poglądy Sokratesa i Platona
  - ➔ problem braku regulacji prawnych chroniących uchodźców
  - ➔ punkt zwrotny w debacie na temat uchodźstwa mający miejsce po zakończeniu I wojny światowej. (5 minut)
5. Podziel uczniów i uczennice na 4 grupy. Poproś, aby przez chwilę wyobrazili sobie, że w skutek trwającego w ich kraju konfliktu zbrojnego muszą go opuścić ze względów bezpieczeństwa (obawa przed utratą życia). Po długiej wędrówce docierają do jednego z europejskich krajów. Czego, jakich praw, jakich działań/pomocy oczekiwali od państwa ich przyjmującego? (4 minuty)
6. Poproś grupy o prezentacje. Podsumuj ćwiczenie, zwracając uwagę na powtarzające się we wszystkich grupach wnioski/zapisy – szczególnie dotyczące określonych praw. Wynotuj je na arkuszu szarego papieru lub tablicy, tak aby były widoczne dla wszystkich. Ważne, aby uczniowie i uczennice dostrzegli i zrozumieli, że uchodźcy to ludzie opuszczający swój kraj w obawie o własne życie. Każdy człowiek ma prawo do życia i poczucia bezpieczeństwa. Trwające na świecie konflikty zbrojne to prawo naruszają. (2 minuty)
7. Porozmawiaj z uczniami i uczennicami na temat ochrony podstawowych praw człowieka i fizycznego bezpieczeństwa gwarantowanych przez władze państwa, którego jesteście obywatelami/obywatelkami. (4 minuty)
8. Stwórz wspólnie z uczniami i uczennicami katalog praw podstawowych przysługujących człowiekowi. Zapisz je na arkuszu szarego papieru i zawieś w widocznym miejscu w sali np.:
  - ➔ prawo do życia
  - ➔ prawo do edukacji
  - ➔ prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego
  - ➔ prawo do prywatności
  - ➔ prawo do wolności myśli
  - ➔ prawo do wolności sumienia, religii i przekonań
  - ➔ prawo do zrzeszania się
  - ➔ prawo do wolności słowa. (5 minut)
9. Podsumuj ćwiczenie: Podkreśl, że zgodnie z Powszechną Deklaracją Praw Człowieka uchwaloną przez Zgromadzenie Ogólne ONZ (10 grudnia 1948 roku w Paryżu) – prawa człowieka są podstawowymi normami przysługującymi wszystkim ludziom. Mają więc charakter przyrodzony i naturalny. Istnieją niezależnie od władzy czy przepisów prawa. W związku z tym są niezbywalne i niepodzielne. (1 minuta)
10. Zestaw prawa, które zostały wypisane w czasie prezentacji grup (pkt. 3) z wypisanymi prawami człowieka. Poproś, aby uczniowie dokonali ich analizy i znaleźli punkty wspólne. Zaznacz je czerwonym markerem. (4 minuty)
11. Rozdaj uczniom i uczennicom kserokopie *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* (dostępna w Internecie w formacie PDF na stronie: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf). Poproś, aby się zapoznali/ły z jej treścią i aby w trakcie lektury zwrócili/ły szczególną uwagę na słowa Art. 13 Deklaracji. Porozmawiaj z uczniami i uczennicami na temat związku praw człowieka z prawami uchodźców. (9 minut)

Po zakończeniu pracy z tekstem *Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka* zaprezentuj uczniom i uczennicom przygotowaną wcześniej planszę lub slajd z wypisanymi aktami prawa międzynarodowego dotyczącego uchodźców:

- a) Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.
- b) Protokołu dotyczącego statusu uchodźców z 1967 r.
- c) Konwencji Organizacji Jedności Afrykańskiej dotyczącej zagadnień charakterystycznych dla problemu uchodźców w Afryce z 1969 r.
- d) Deklaracji z Kartagenu w sprawie uchodźców z 1984 r.
- e) rezolucji przyjętych zwłaszcza przez Zgromadzenie Ogólne ONZ².

Poinformuj, że wszystkie są niezwykle ważne, i że na kolejnych zajęciach dowiedzą się, w jakim zakresie jeden z nich – *Konwencja Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.* reguluje kwestie związane z uchodźcami. (2 minuty)

Lekcja nr 2 (45 minut)

1. Ponownie zawieś w widocznym miejscu sali arkusz szarego papieru z wypisanymi celami i kryteriami oceny. Poproś uczniów i uczennice, aby je przeczytali. Wspólnie dokonajcie ich weryfikacji. Ustalcie, które z nich zostały już osiągnięte. (2 minuty)
2. Podziel uczniów i uczennice na 4 grupy. Poproś, aby wyobrazili/ły sobie, że są wysokiej rangi urzędnikami/urzędniczkami pracującymi nad jednym z rozdziałów *Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.* (tekst Konwencji w formacie PDF dostępny jest w Internecie na stronie: http://www.ptpa.org.pl/public/files/akty_prawne/Konwencja_Dotyczaca_Uchodzcow.pdf). Wydrukuj tekst Konwencji w co najmniej 3 kopiach dla każdej z grup. Poproś, aby grupy zapoznały się z Instrukcją pracy (załącznik nr 2) i przygotowały prezentację dotyczącą określonych zagadnień:
  - a) Grupa I: Preambuły i postanowień ogólnych Konwencji
  - b) Grupa II: Statusu prawnego uchodźców
  - c) Grupa III: Podejmowania przez uchodźców pracy zarobkowej oraz zapewnienia im warunków bytowych
  - d) Grupa IV: Dostępu uchodźców do środków administracyjnych, zasad ich wydalania oraz zakazów wydalania, przepisów związanych z nielegalnym przebywaniem w państwie przyjęcia.

W czasie pracy grup czuwaj nad poprawnością wykonywania zadań i w razie potrzeby udzielaj wskazówek/ wyjaśnij wątpliwości, koryguj ewentualne błędy i uzupełniaj braki. Poleć, aby w czasie prezentacji pozostali uczniowie robili notatki. (15 minut)

3. Poproś grupy o prezentację wyników pracy. (18 minut)
4. Po prezentacji podsumuj ich pracę. Zainicjuj dyskusję i moderuj ją w taki sposób, aby uczniowie i uczennice zwrócili uwagę na rozdzwięk między teorią (przepisami ustanowionymi w Konwencji), a praktyką (problematykami związanymi z przyjęciem i zapewnieniem tak licznej grupie uchodźców przybywających do Europy wsparcia i skutecznej pomocy):
  - ➔ zależność związaną z przestrzeganiem praw ustanowionych w Konwencji z interesami lub prawem zwyczajowym państw ich przyjmujących;
  - ➔ obawy polityków odnośnie międzynarodowych przepisów chroniących uchodźców w kontekście zagrożenia suwerenności i ustroju państwa w przypadku przyjęcia uchodźców;

² *W jaki sposób prawo humanitarne chroni uchodźców i osoby wysiedlone?* https://mswia.gov.pl/ftp/OCK/najczestsze_pytania/13.pdf, [13 lutego 2016].

- ➔ brak skutecznych narzędzi kontroli przekraczania granic przez uchodźców;
- ➔ brak możliwości (ze względu na masowość zjawiska) udzielania wystarczającej pomocy uchodźcom po przybyciu na teren kraju przyjmującego;
- ➔ negatywne działania oddolne – protesty niektórych grup i organizacji funkcjonujących na terenie państwa przyjmującego i ich wpływ na postawę rządzących. (5 minut)

Po zakończeniu dyskusji uczniowie i uczennice powinni zrozumieć i dostrzec, że skuteczna polityka w zakresie problemów związanych z przyjmowaniem uchodźców jest procesem długotrwałym, złożonym i powolnym, a międzynarodowe prawo jest zaledwie jednym z wielu jej aspektów.

PODSUMOWANIE:

5. Wróć do plakatu i pytania kluczowego zawierającego zapisy będące efektem burzy pomysłów na temat uchodźców. Przeanalizuj je wspólnie z uczniami i uczennicami. Zapytaj: (5 minut)
  - ➔ Na ile zajęcia zmieniły Wasze nastawienie do uchodźców? Które z zapisanych propozycji uważacie za krzywdzące?
  - ➔ Dlaczego przestrzeganie prawa międzynarodowego jest tak ważne?

Załącznik nr 1:

Tekst Szymona Dudki pt. „Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?”³

Zjawiska wymuszonych migracji i uchodźstwa pojawiły się wraz z powstaniem państw, ich granic i polityki. Także wtedy pojawiły się pierwsze dotyczące tych zagadnień teorie. Wielcy filozofowie starożytnych imperiów wysuwali własne pomysły jak postępować z tymi, którzy wybierają ucieczkę. Słynny Sokrates uważał prawo jednostki do opuszczenia swego kraju za ważny składnik tak zwanej wolności ateńskiej. Platon kwestionował ten pogląd, uważając, że prawo do opuszczenia kraju przysługuje wyłącznie lojalnym obywatelom polis. W ciągu kolejnych stuleci świat doświadczył masowych migracji uchodźców podróżujących wzdłuż i wszerz globu, nie tylko w obrębie obszaru cywilizacji europejskiej, ale faktycznie w każdym zakątku ziemi objętym podbojami, wojnami i prześladowaniami. Nie było ogólnego prawa, które chroniłoby tych ludzi i zapewniało im bezpieczne schronienie, chociaż oczywiście istniały pewne lokalne zasady postępowania czy przepisy. Współczesność przyniosła idee obywatelstwa, oficjalnie wyznaczone i objęte nadzorem granice oraz zupełnie odmienne pojmowanie idei państwa. Nowe społeczeństwa, nowe idee, gwałtowny rozwój tożsamości narodowych i systemu obywatelskiego – wszystkie te czynniki spowodowały, że ludzie zaczęli myśleć o swoich uniwersalnych prawach. Z początku, oczywiście, rozważania te miały ograniczony i wąski zakres. Jednakże liczne wojny, pociągając za sobą znaczny spadek populacji i olbrzymie zniszczenia, pomogły nowym ideom wykiełkować i rozwinąć się. Punktem zwrotnym w tym procesie była pierwsza wojna światowa. Jej tragiczne doświadczenia przyniosły nie tylko niespotykane wcześniej ilości ofiar oraz upadek kwitnących do tej pory gospodarek. Wielka wojna wprawiała masy ludzkie w ruch. Fale emigrantów zmuszonych do opuszczenia swoich domostw przemierzały świat w poszukiwaniu nowego miejsca do życia. Problem ten po raz pierwszy pojawił się w tak wyraźnym, globalnym kontekście. Stało się całkiem jasne, że problem wymuszonych migracji jest kwestią o charakterze międzynarodowym, która powinna zostać uregulowana na szczeblu międzypaństwowym, a to oznaczało, że sprawa wymaga szerszego, niż tylko bilateralne, podejścia.

³ Dudka Sz., *Czym są prawa uchodźców i skąd się biorą?*, http://www.pah.org.pl/o-pah/355/4066/czym_sa_prawa_uchodzcow_i_skad_sie_biora, [13lutego 2016].

Załącznik nr 2: Instrukcje pracy w grupach

GRUPA I:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

3. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
4. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczyciela/nauczycielki.
5. Na podstawie **I rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:
  - a) Jaką funkcję pełni WKNZU?
  - b) W jaki sposób Konwencja określa termin „uchodźca”?
  - c) W stosunku do jakich osób zapisy Konwencji nie są stosowane?
  - d) Jakie inne (Waszym zdaniem istotne) postanowienia dotyczące praw i obowiązków uchodźców zostały określone w I rozdziale Konwencji? Które z nich „obalają” pojawiające się w mediach i różnego typu dyskusjach mity na temat uchodźców/uchodźczyń?
6. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

GRUPA II:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

3. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
4. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczycielki.
5. Na podstawie **II rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:

W jaki sposób Konwencja określa status prawny uchodźcy w tym:

- a) status osobowy
  - b) mienie ruchome i nieruchome
  - c) prawa artystyczne i własność przemysłową
  - d) prawo do stowarzyszania się
  - e) dostęp do sądów.
6. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

GRUPA III:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

1. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
2. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczyciela/nauczycielki.
3. Na podstawie **III i IV rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951 r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:
  - a) W jaki sposób Konwencja reguluje możliwości podjęcia przez uchodźców pracy zarobkowej w tym:
    - pracy najemnej
    - samozatrudnienia
    - wykonywania wolnych zawodów.
  - b) W jaki sposób Konwencja reguluje kwestie związane z zapewnieniem uchodźcom warunków bytowych:
    - racjonowanie deficytowych towarów
    - przydział mieszkań
    - dostęp do oświaty publicznej
    - korzystanie z opieki społecznej, ustawodawstwa pracy i ubezpieczeń społecznych.
4. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

GRUPA IV:

1. Uważnie przeczytajcie wszystkie polecenia.
2. Wybierzcie spośród siebie: sekretarza (uważnego obserwatora, sporządzającego notatki, przygotowującego i przedstawiającego raport z pracy), mówiącego (który będzie wyjaśniał, komentował, przedstawiał opinie i oceniał) oraz wspierającego (zadającego pytania mówiącemu, np. Dlaczego tak myślisz? Czy zebraliśmy informacje na każdy temat? Czy wszystko co istotne uwzględniliśmy w prezentacji?).

Ważne! Funkcje mogą się dublować! – jedna osoba może być jednocześnie, np. mówiącym oraz wspierającym lub sekretarzem i mówiącym.

1. Zastanówcie się, jak zorganizować pracę, aby była efektywna.
2. W razie wątpliwości skorzystajcie z pomocy/wskazówek nauczyciela/nauczycielki.
3. Na podstawie **V rozdziału Konwencji Narodów Zjednoczonych o statusie uchodźców z 1951r.** przygotujcie w dowolnej formie informacje o tym:
  - a) W jaki sposób Konwencja reguluje dostęp uchodźców do środków administracyjnych w tym:
    - pomocy administracyjnej
    - wolności poruszania się
    - wydawania dokumentów tożsamości i dokumentów podróży
    - opłat skarbowych
    - przenoszenia mienia.
  - b) Jakim zasadom/przepisom podlegają „uchodźcy przebywający nielegalnie w państwie przyjęcia”?
  - c) W jakich przypadkach uchodźcy mogą zostać wydaleny, a kiedy obowiązuje zakaz wydalania lub zawracania?
4. Zaprezentujcie wyniki pracy na forum klasy. Czas prezentacji nie może przekraczać 5 minut.

CZY JESTEM ODPOWIEDZIALNY/ ODPOWIEDZIALNA ZA CAŁY ŚWIAT?

Autorka scenariusza: Anna Włodek

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Celem lekcji jest zainicjowanie rozmowy na temat postaw przyjmowanych przez obywateli krajów globalnej Północy wobec kryzysu migracyjnego. Polega ona na przeprowadzeniu symulacji oraz dyskusji wokół tekstu „Arka”, inspirowanego tekstem Petera Singera pt. „Schron”, zamieszczonym w jego książce „Etyka praktyczna”.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe: Czy jestem odpowiedzialny/odpowiedzialna za cały świat?

Cele lekcji:

- ➔ zrozumiesz, dlaczego ludzie mogą mieć bardzo różne zdania na ten sam temat
- ➔ będziesz potrafił/a sprawniej porozumieć się z innymi ludźmi
- ➔ udoskonalisz umiejętność dobrej rozmowy, także na trudne tematy, dotyczące kryzysu migracyjnego.

Kryteria oceny:

- ➔ samodzielnie sformułujesz argumenty
- ➔ nazwiesz emocje i postawy własne oraz innych uczestników i uczestniczek dyskusji
- ➔ nazwiesz wartości, jakimi kierują się ludzie podczas podejmowania ważnych decyzji.

Związek z podstawą programową (Etyka, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, IV

Wymagania szczegółowe: 1; 2; 4-7

Metody: symulacja, dyskusja, dyskusja metodą „kolorowych kapeluszy”.

Środki dydaktyczne i materiały: załącznik nr 1: ksero tekstu pt. „Arka”, załącznik nr 2: tabela z charakterystykami „kolorowych kapeluszy”, załącznik nr 3: lista emocji i wartości.

Formy pracy: indywidualna i grupowa.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Podaj uczniom i uczennicom temat lekcji, jednocześnie zadając pytanie kluczowe. Poproś o krótkie ustosunkowanie się do niego. (5 minut)
2. Zapoznaj uczniów i uczennice z celami lekcji. Rozdaj uczniom i uczennicom tekst i poproś, by przeczytali go, angażując się w wymyśloną historię tak, jak gdyby dotyczyła rzeczywistej sytuacji, w której właśnie się znaleźli. (10 minut)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Podziel salę na trzy strefy:

- ➔ dla grupy zgadzającej się na przyjęcie do schronu 10 000 osób
- ➔ dla grupy sprzeciwiającej się przyjęciu do schronu jakichkolwiek ludzi z zewnątrz
- ➔ dla grupy zgadzającej się na przyjęcie do schronu 1000 osób.

Poproś uczniów i uczennice o zajęcie tego miejsca, które odpowiada ich decyzji w głosowaniu nad problemem Arki. Poinformuj, że w każdym momencie dyskusji będzie możliwa zmiana miejsca – stanowiska. Przypomnij o zasadach dobrej rozmowy: wzajemnym uważnym słuchaniu, nie przerywaniu sobie nawzajem i nie ocenianiu innych. Jeśli pracowałeś/pracowałaś już ze scenariuszem CEO pt. „Rozmowa o uchodźcach w Polsce”, odwołaj się do zasad dobrej rozmowy sformułowanych podczas wcześniejszej lekcji. Jeśli nie, poproś uczniów i uczennice o propozycje jeszcze innych zasad, do których przestrzegania wszyscy się zobowiążecie.

Podziel również na trzy części tablicę (arkusz papieru), na której będziesz w postaci haseł zapisywać na bieżąco argumenty używane przez członków i członkinie poszczególnych grup. (5 minut)

4. Przejdź do dyskusji, w której uczestnicy i uczestniczki zajęć spróbują wyjaśnić, dlaczego zajęli dane stanowisko. W zależności od proporcji liczebności grup, rozmowa może zostać zainicjowana na różne sposoby. Zwykle uczniowie i uczennice są na tyle zaangażowani, by przejść do motywowania swoich wyborów bez specjalnej zachęty. Jeśli jednak grupy są bardzo zróżnicowane pod względem ilości członków, warto zacząć od pytania skierowanego do najliczniejszej z grup (12 minut):

- ➔ Czy ktoś z Was wahał się przy podejmowaniu decyzji? Jeśli tak, to czego dotyczyły wątpliwości?

Dobrym wyjściem jest również zadanie grupie najmniej licznej pytania:

- ➔ Czy zdziwiło Was, że tak wiele osób ma odmienne zdanie? Jeśli tak/nie, to dlaczego?

Warto również pytać osoby zmieniające miejsce o powody podjęcia innej niż na początku decyzji.

5. Zatrzymaj dyskusję, jednocześnie informując, że na kolejnej lekcji będzie możliwość jej kontynuowania. Przejdź do wynotowanych argumentów stosowanych przez poszczególne grupy i poproś uczniów i uczennice o przyporządkowanie do nich nazw wartości, które według nich przyświecały/były szczególnie ważne lub bliskie osobom formułującym poszczególne argumenty. Nawet jeśli to „nazywanie wartości” stanowi dla uczniów i uczennic problem, staraj się zbytnio im nie „podpowiadać”. W tej części lekcji chodzi nie o językowo-terminologiczną trafność, lecz o to, by zrozumieli, jak różne mogą być perspektywy ujmowania problemu oraz jak złożonego zagadnienia dotyczyła ich dyskusja (8 minut).

Komentarz metodyczny

Inny wariant ćwiczenia: Jeśli uważasz, że uczniowie i uczennice mogą mieć poważne problemy z nazwaniem emocji i wartości, rozdaj im porożcinaną tabelę z załącznika nr 3 i poproś o dopasowanie gotowych odpowiedzi do sformułowanych wcześniej argumentów.

PODSUMOWANIE:

6. Podsumuj dyskusję, podkreślając wielość i różnorodność wartości, na jakie powoływały się osoby formułujące argumenty. Zaznacz, że wynika to ze zróżnicowanych sposobów dążenia do własnego dobra i szczęścia przez jednostki tworzące społeczeństwo. (5 minut)

Lekcja nr 2 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Krótko przypomnij poprzednią lekcję, zwracając szczególną uwagę na różnorodność perspektyw stosowanych przez uczestników i uczestniczki dyskusji. Przypomnij cele sformułowane na lekcji pierwszej. Poinformuj, że wrócicie do tekstu „Arka” oraz do rozmowy, ale tym razem stosując metodę „kolorowych kapeluszy”. (3 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

2. Podziel klasę na 5 grup, każdej z nich przyporządkowując losowo „kapelusz” w określonym kolorze. Poproś, by grupy pozostawiły w tajemnicy przed innymi kolor swojego kapelusza do momentu, w którym pozwolisz na jego ujawnienie. Wyjaśnij, że kolory oznaczają szczególny sposób myślenia i argumentowania, a także stosunek do rzeczywistości, innych i samego siebie typowy dla osoby, która go „nosi”.

Poproś grupy o wybranie osoby, która będzie wypowiadała się w imieniu grupy oraz wręcz grupom opisy sposobu myślenia typowe dla poszczególnych kapeluszy. (5 minut)

3. Poproś, by grupy sformułowały propozycje rozwiązania kryzysu w Arce zgodnie ze specyfiką przyporządkowanego im kapelusza. Zaznacz, że trzymanie się „kapeluszy charakterystyk” jest szczególnie istotne dla przebiegu ćwiczenia. (15 minut)

Komentarz metodyczny

Inny wariant ćwiczenia: Celem ćwiczenia z argumentowania „w kapeluszach” jest między innymi zdystansowanie się do wcześniej prezentowanych stanowisk i lepsze zrozumienie tego, co stało za decyzjami uczestników i uczestniczek dyskusji. Jeśli jednak uważasz, że praca po raz kolejny na tym samym tekście prowadziłyby do powielania argumentacji, zaproponuj uczniom i uczennicom podczas lekcji drugiej pracę z tekstem prasowym, odwołującym się do aktualnych i konkretnych wydarzeń związanych z tematyką migracyjną.

4. Poproś zespoły o przedstawienie stanowisk i rozwiązań. Podczas prezentacji, zadaniem klasy jest próba odgadnięcia, jaki „kapelusz” reprezentują poszczególne grupy. (15 minut)

PODSUMOWANIE:

5. Wróć do pytania kluczowego (7 minut). Zapytaj:
  - ➔ Czy po dwóch przeprowadzonych dyskusjach uczniowie i uczennice nadal zajmują to samo stanowisko, czy jednak coś się zmieniło?
  - ➔ Jakie wartości leżą, według uczniów i uczennic, u podstaw zajmowanych przez ich stanowisk?

Źródło:

Peter Singer, *Etyka praktyczna*, Warszawa 2007, s. 235-237.

Załącznik nr 1: Tekst pt. „Arka”

Ostatnie lata XXI wieku przyniosły mieszkańcom Ziemi niezwykle trudny czas. Dziesięciolecia zaniedbań w sferze ekologii oraz beztroskiej eksploatacji naturalnych zasobów spowodowały globalny kryzys ekologiczny. Prawie całkowite wycięcie lasów doprowadziło do zniszczenia wielu ekosystemów, a intensywny rozwój przemysłowy zaowocował skażeniem powietrza w stopniu, jakiego nikt nawet nie przewidywał. Gesty smog stał się nieodłącznym elementem miejskich pejzaży. Coraz częściej wybuchały zbrojne konflikty o dostęp poszczególnych społeczności do wody pitnej... W przeszłości zdarzali się oczywiście nieliczni, którzy przed takimi konsekwencjami ostrzegali. Ich głos nie był jednak ani słyszalny, ani przekonujący dla większości. Z czasem zrezygnowali zatem z prób przekonywania pozostałych i postanowili działać inaczej. Grupa najbardziej świadomych i przewidujących osób zawiązała spółkę, której celem stało się zgromadzenie funduszy pozwalających na powstanie tzw. Arki, czyli systemu „zielonych oaz” zabezpieczonych przed wpływem z zewnątrz. W „ostatniej chwili” wydzielono spory obszar stosunkowo wolny od zniszczeń spowodowanych działalnością człowieka i na nim właśnie założono osadę. Arka wyposażona jest w niezwykle zaawansowany system filtrujący wodę i powietrze oraz jest całkowicie samowystarczalna. Zgromadzone w niej zapasy tego, co niezbędne, a czego na jej terenie wyprodukować nie można, pozwalają na przetrwanie około 15000 mieszkańców przez około 20 lat. Oczywiście panują w niej surowe zasady, których przestrzeganie ma zagwarantować przetrwanie chronionych tam ekosystemów. Wkrótce po podjęciu tej inicjatywy zgłosiło się oczekiwane 15 000 osób, zainteresowanych wykupieniem udziału w Arce i uzyskaniem w ten sposób prawa do przeniesienia się do niej w sytuacji, gdyby życie na zewnątrz stało się naprawdę nie do zniesienia. Zdecydowana większość z nich podjęła decyzję o przeprowadzce w szczególności „pechowym” roku 2089, kiedy to miała miejsce seria klęsk ekologicznych w różnych częściach świata (wycieki dziesiątek ton trujących gazów w kilku fabrykach pestycydów, pożary szybów ropy naftowej oraz i tak już mizernych resztek lasów). Zniszczone w ich wyniku ekosystemy będą potrzebowały przynajmniej 10 lat na powrót do naturalnego stanu, choć oczywiście już nigdy nie będą to ekosystemy sprzed klęski... Wiele osób, które podjęły decyzję o przeniesieniu się do Arki, planuje po upływie tych najgorszych 10 lat powrócić do miejsc, z których zdecydowali się odejść. W tej chwili jednak życie na zewnątrz wiąże się z ryzykiem wielu chorób, a jego jakość jest niska. Jednocześnie moment ten przyniósł społeczności Arki pierwsze poważne wyzwanie. Rzesze osób, które z różnych powodów nie wykupiły udziałów w Arce, a mieszkają na terenach najbardziej dotkniętych przez klęski żywiołowe, proszą o wpuszczenie do „zielonej oazy”. Pozwoliłoby im to uniknąć części najbardziej negatywnych konsekwencji skażenia środowiska. Mieszkańcy Arki stanęli przed koniecznością decyzji: ilu osobom pozwolić na zamieszkanie w oazie mimo braku ich finansowego wkładu i czy w ogóle należy to zrobić, skoro społeczność osiągnęła już liczebność zakładaną przez projektantów osady? Głosy w tej sprawie są podzielone. Wiele osób jest zdania, że nie należy już nikogo wpuszczać do oazy. Ci, którzy nie rozumieli konieczności inwestycji w przyszłość albo nie są zbyt rozumni, albo na tyle zapobiegliwi, by zasługiwać na darmową pomoc. W opozycji do nich wyodrębniła się grupa zwolenników wpuszczenia do Arki 10 000 osób. Uważają oni, że zasoby zgromadzone w oazie są wystarczające do tego, by zapewnić przeżycie 25 000 osób przez 10 kryzysowych lat. Wiązałoby się to oczywiście z koniecznością ograniczenia przestrzeni zajmowanej przez poszczególnych mieszkańców i obniżeniem standardu ich życia, ale z całą pewnością nie odbywałoby się to kosztem ich zdrowia. Wyodrębniła się także spora grupa zwolenników „rozwiązania kompromisowego”. Twierdzą oni, że należy wpuścić do Arki tysiąc osób, gdyż nie zmieni to w żaden znaczący sposób poziomu życia jej mieszkańców, a jednocześnie umożliwi im szlachetny gest pomocy wobec potrzebujących. W zbliżającym się referendum mieszkańcy wybierać będą zatem spośród trzech możliwości: 1 – wpuścić 1000 osób, 2 – wpuścić 10 000, 3 – nie wpuścić nikogo.

➔ Jaki byłby twój głos?

Opowiadanie Anny Włodek pt. „Arka” inspirowane jest tekstem Petera Singera pt. „Schron”, zamieszczonym w jego książce „Etyka praktyczna”.

Załącznik nr 2: Tabela z charakterystykami kapeluszy

Biały	Opiera się na faktach, liczbach, statystykach, konkretnych informacjach. Wszystko argumentuje na płaszczyźnie rzeczowej.
Czerwony	Skupia się na emocjach, uczuciach (pozytywnych i negatywnych). Często wyraża przypuszczenia, ufa swojej intuicji.
Czarny	Widzi wszystko w czarnych barwach. Skupia się na trudnościach. Ma skłonność do wydawania negatywnych sądów, wchodząc w rolę „adwokata diabła”.
Żółty	Jest optymistą. Widzi przyszłość w jasnych barwach. Myśli pozytywnie i konstruktywnie.
Zielony	Jest kreatywny i pełen wciąż nowych pomysłów. Innowacyjnie i twórczo podchodzi do każdego zadania.

Załącznik nr 3: Lista emocji i wartości

Tabelę należy skserować kilka razy i porozcinać. Oczywiście listę można, a nawet należy uzupełniać i modyfikować. Niektóre wartości celowo sformułowane są na kilka sposobów, ma to umożliwić uczniom i uczennicom jak najtrafniejsze dopasowanie karteczek do sformułowanych przez nich argumentów.

ŻYCIE	WYGODA	STABILIZACJA	LITOŚĆ
WOLNOŚĆ	OBAWA PRZED WYRZUTAMI SUMIENIA	ODPOWIEDZIALNOŚĆ	ODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA CZŁONKÓW NAJBLIŻSZEJ RODZINY
DOBRO	WŁASNE ZDROWIE	ZDROWIE INNYCH	OBAWA PRZED PODEJMOWANIEM TRUDNYCH DECYZJI
SPOKÓJ	BEZPIECZEŃSTWO	WSPÓŁCZUCIE	SOLIDARNOŚĆ
STRACH	SPRAWIEDLIWOŚĆ	NIECHĘĆ DO OBCYCH	MIŁOŚĆ BLIŻNIEGO JAKO NAKAZ ETYKI CHRZEŚCIJAŃSKIEJ
RÓWNOŚĆ	PRZYJEMNOŚĆ	JAKOŚĆ ŻYCIA	TOLERANCJA
OTWARTOŚĆ	OBOWIĄZEK OPIEKI NAD SŁABSZYMI	WIARA	WSPÓLNOTA

I AM A MIGRANT/ JESTEM MIGRANTEM

Autorka scenariusza: Anna Hentel

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Podczas zajęć uczniowie i uczennice poznają autentyczne historie migrantów/migrantek oraz rozumieją, dlaczego decyzja o migracji jest bardzo trudna i wiąże się z wieloma wyzwaniami. Zrozumieją, co można zrobić, aby pomóc migrantom/migrantkom odnaleźć się w nowym środowisku.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Jakie działania można podjąć, aby pomóc migrantom/migrantkom?

Cele lekcji:

- ➔ poznasz historie migrantów/migrantek, w tym uchodźców/uchodźczyń (lub osób ubiegających się o ten status)
- ➔ zrozumiesz, jakie motywacje stoją za decyzjami o opuszczeniu krajów zamieszkania przez różne osoby
- ➔ dowiesz się, z jakimi wyzwaniami mogą mieć do czynienia migranci i migrantki w krajach, do których wyjeżdżają
- ➔ zrozumiesz, jakie działania można podjąć, aby wesprzeć migrantów i migrantki w procesie integracji.

Kryteria oceny:

- ➔ przeanalizujesz tekst w celu uzupełnienia informacji w tabeli na temat migrantów i migrantek
- ➔ wymienisz przykładowe wyzwania, z jakimi mierzą się migranci i migrantki
- ➔ podasz przykłady działań wspierających proces integracji migrantów i migrantek
- ➔ poprawnie utworzysz zdania z czasownikiem modalnym “could”/“might”.

Związek z podstawą programową (Język angielski, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III

Wymagania szczegółowe: 1.14); 2.1); 3.1), 3.3), 3.6); 4.5), 4.6), 4.8); 8.1), 8.3)

Metody: burza pomysłów, dyskusja, kula śnieżna (dyskusja piramidalna).

Środki dydaktyczne i materiały: kartki z hasłami, karty pracy.

Formy pracy: praca indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Przygotuj sześć kartek (lub mniej w zależności od liczby rzędów w Twojej klasie) z hasłami: MAN, ESCAPE, COUNTRY, CULTURE, LIVE, DIFFERENT. Poproś wszystkich uczniów i uczennice o zamknięcie oczu. Następnie osoby z pierwszego rzędu otwierają oczy, a Ty pokazujesz im kartkę z pierwszym hasłem np. MAN. Młodzież ponownie zamyka oczy. Kontynuuj czynność tak, aby każdy rząd zobaczył jedno hasło. Po skończonej czynności uformuj grupy, które będą składały się z 6 uczniów/uczennic, z których każda osoba widziała tylko jedno hasło. Poproś każdą grupę, aby zastanowiła się, jaki jest temat dzisiejszych zajęć, a następnie wypowiedziała się na forum klasy. Zapisz temat lekcji, wyjaśnij, jakie są jej cele oraz kryteria oceny i upewnij się, czy są zrozumiałe. (6 minut)

PRACA WŁAŚCIWA:

2. Zapisz na tablicy hasło: EVERYBODY HAS THE RIGHT TO MIGRATE. Zapytaj uczniów/uczennice, co sądzą na ten temat, dlaczego zgadzają się lub nie zgadzają z tym stwierdzeniem. (2 minuty)
3. Poproś uczniów/uczennice, aby wymienili kraje, z których najczęściej pochodzą migranci/migrantki oraz do jakich krajów wyjeżdżają obecnie w XXI wieku. (2 minuty)
4. Poproś uczniów/uczennice o zapoznanie się z tekstami (załącznik nr 1) przedstawiającymi historie opowiedziane przez migrantów/migrantki, uchodźców/uchodźczynie oraz osoby ubiegające się o status uchodźców z różnych części świata, a następnie poproś o uzupełnienie tabeli (załącznik nr 2) informacjami z tekstu. (15 minut)

Komentarz metodyczny

Zwróć uwagę uczniów/uczennic na różne kraje pochodzenia migrantów/migrantek, kraje docelowe oraz powody opuszczania miejsc zamieszkania; odnieś się do wypowiedzi uczniów/uczennic z początku lekcji. Upewnij się, że wszyscy rozumieją kluczowe pojęcia.

5. Zapytaj, komu jest trudniej: osobom, które migrują, ponieważ są zmuszone opuścić swój kraj, mimo że nie chcą (uchodźcy), czy mieszkańcom państw przyjmujących. (2 minuty)
6. Zapisz na tablicy słowo: HELP. Poproś uczniów/uczennice, aby zastanowili się, co oznacza słowo „pomagać” oraz jakie formy pomocy są ich zdaniem skuteczne. Zapisz pomysły na tablicy. (3 minuty)
7. Rozdaj uczniom/uczennicom kartki (załącznik nr 3) z przykładami pomocy migrantom/migrantkom, które proponują różne instytucje i organizacje. Poproś o odczytanie ich na głos, a następnie zapytaj, w jakim stopniu takie pomysły można uznać za skuteczne. (5 minut)

PODSUMOWANIE:

8. Wyświetl lub zapisz na tablicy pytanie: WHAT COULD WE DO IN OUR LOCAL COMMUNITIES TO HELP MIGRANTS? Poproś uczniów/uczennice, aby w parach, następnie w czwórkach, ósemkach (coraz większych grupach), a w konsekwencji na forum klasy przedyskutowali pomysły, jakie działania młodzi ludzie jako członkowie różnych społeczności (np. społeczności szkolnej, sportowej, społeczności w lokalnych domach kultury itp.) mogą podjąć, aby pomóc migrantom/migrantkom w sytuacjach, o których przeczytali dziś na lekcji. Następnie poproś o zapisanie tych pomysłów w zeszycie. (10 minut)

WE COULD/MIGHT .....

Źródło:

Autentyczne historie imigrantów: <http://iamamigrant.org/>.

Załącznik nr 1: Historie – teksty

Anisha (37, Indian):

“I feel Indian but I feel British, too. The UK is my main home, India is my former home. People found my name difficult and I was often called Anita. Life in the UK was a big challenge for me. When I came to Britain many years ago to meet my father who was working here, I wanted to become an English teacher. Although I couldn't speak English perfectly, I started studying literature at London University, and then I became a full time lecturer. Currently, I am getting interested in the field of motivating students to work hard. I have written several articles on that topic. I left my country for my dreams to come true. Here it was possible”.

Haszim (20, Tunisian):

“I was born in Tunisia, but after the Arab Spring in 2011 I had to flee to Syria when I was a teenager. I was a refugee there, and I am a refugee here. I left Syria with the help of smugglers. It took me three days to reach Turkey and then Greece. I was very lucky. After several months of roaming about Greece and Hungary I am finally here in Germany. In Syria I was studying engineering at the university in Tartus, but I could not finish my studies because of the war. I want to finish it here, but I have to have the opportunity. I like everything in Germany: music, parties, buildings, people. People here know the difference between terrorists and refugees”.

Chloe (25, Greek):

“It's funny when people tell me I look Italian. I never know how to take it, like 'Good! I made it, I look Italian!'. When I was a child, my family and I were often on the move. We even lived in Burundi and Sweden before I moved to Italy 15 years ago. I like living here because you can have a good job and make a decent life. Although I knew the Italian language and was familiar with the culture when I moved here, it was not easy to be accepted by the local people at the beginning. But then people get to know you better and forget where you are actually from. In the end, I have to say I don't feel Greek or Italian. These countries have no boundaries for me”.

Toshi (29, Japanese):

“I left Japan when I was 18. I lived in many countries but I started my journey in the United States because my mother wanted me to go there to study after the earthquake in 2011. However, in the centre of America people are not so open to other cultures. Later on, I lived in Latin America for a year and half, where it was much easier to make friends because people were curious about me. When I came to Germany, it wasn't like that as the culture here is more reserved. They do not start conversations with strangers on the street. It was hard in the beginning, but I have been here in Berlin for 8 months and I'm getting used to it. I am currently working as a waitress in a Spanish Hotel. Now I speak English, Portuguese, Spanish, German and Japanese. What I like about Berlin is its diversity. There are many people from other countries, there are Asians, Latinos, Africans, everyone is here”.

Jurgen (46, German):

“I first came to Rijad, Saudi Arabia in 1991 as a student, because I didn't like my German university. After getting a degree in the field of oil industry, I looked for a job in Germany, but I was offered a great position here. For me it is the greatest place in the world where I feel hot and safe although it was really difficult to get used to the lack of the greenery and living in the society divided into men's and women's worlds”.

Adapted from <http://iamamigrant.org/>.

Załącznik nr 2: Historie – karta pracy

NAME	COUNTRY OF ORIGIN	CURRENT COUNTRY	REASONS	PROBLEMS IN CURRENT COUNTRIES
ANISHA				
HASHIM				
CHLOE				
TOSHI				
JURGEN				

HISTORIE – KARTA PRACY: PRZYKŁADOWE ODPOWIEDZI

NAME	COUNTRY OF ORIGIN	CURRENT COUNTRY	REASONS	PROBLEMS IN CURRENT COUNTRIES
ANISHA	India	The UK	Joining her family relative; dreams	Not knowing the language perfectly; problems with pronunciation of her name; different culture
HASHIM	Syria	Germany	War	Not knowing the language at all; no chance to continue studying
CHLOE	Greece	Italy	Being together with the family	Difficulties being accepted by the local people
TOSHI	Japan	Germany	Her mum wanted her to study; earthquake	Different attitudes towards immigrants
JURGEN	Germany	Saudi Arabia	Bored with studies	Lack of greenery; different culture

Załącznik nr 3: Przykłady pomocy

EXAMPLE 1

Norwegian billionaire Petter Stordalen offered 5,000 free nights in his hotel chain to refugees and said that in the past week he has already taken in at least 50 refugees in 35 rooms at his Quality Hotel Airport Gardermoen, outside Oslo.

EXAMPLE 2

Mazi Mas, a social enterprise in London supports migrant women through training and experience in the food industry. Mazi Mas is currently working with women from Brazil, China, Ethiopia, Iran, Jamaica, Nicaragua, Peru, the Philippines, Senegal, and Turkey. It helps them gain work experience and offers advice on setting up their own businesses.

EXAMPLE 3

London Transitions Job Agency provides specialist employment for refugee professionals. They also help in other needs including immigration, housing and benefits.

EXAMPLE 4

As every year around 10 000 refugees come to Poland, **the Polish social enterprise 'Terra'** has decided to take advantage of their cooking skills. **Kisz Misz** is a multi-cultural cuisine which offers cheap dishes from different parts of the world, prepared according to the original recipes. They also aim at creating a friendly and safe company, where the employees have the chance to take part in different workshops and meetings with psychologists and coaches.

EXAMPLE 5

The tech giant Google announced donating \$5.3 million to give refugees in Germany an access to Chromebooks. They want to buy 25,000 Chromebooks equipped with education and language learning apps, which will help refugees in Germany to find themselves in a difficult situation.

EXAMPLE 6

Another example of **Google Enterprise** is an initiative of gathering people who speak Arabic or Farsi to improve Google Translate via Translate Community. It could make a huge difference for people who have just arrived and have difficulty communicating with anybody.

JAKIE MOŻLIWOŚCI DAJĄ NAM MIGRACJE?

Autorka scenariusza: Iwona Kryczka

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Scenariusz porusza tematykę migracji z perspektywy możliwości, jakie stwarza osobom migrującym. Poprzez przykłady osób znanych ze swojej działalności w różnych dziedzinach – literatura, sztuka, film, sport czy podróże – analizować będziemy, jak na migracjach zyskali migrujący i reszta globalnego społeczeństwa. Zastanowimy się, o kim można powiedzieć, że jest globalnym obywatelem.

Komentarz metodyczny

Na lekcji poprzedzającej podziel klasę na grupy 5-osobowe. Pamiętaj, że większa część ich pracy nad zadaniem będzie przebiegała poza lekcją, więc lepiej niech sami dobiorą się w zespoły, ale tak, by nikt nie został wykluczony. Zanim zaczniesz lekcję – zapoznaj się z materiałem pomocniczym nr 4 – to tekst dla nauczycieli i nauczycielek na temat umiejętności kluczowych, które będziemy doskonalić na lekcji.

Czas trwania: 45 minut

Pytanie kluczowe: Co świat zyskuje dzięki migracjom?

Cele lekcji:

- ➔ udoskonalisz swoje umiejętności kluczowe w zakresie efektywnej komunikacji, współpracy w zespole i planowania pracy
- ➔ poznasz różne możliwości, jakie stwarzają migracje oraz dowiesz się o działalności sławnych migrantów.

Kryteria oceny:

- ➔ wskażesz pozytywne skutki migracji na przykładach sławnych osób
- ➔ nakręcisz film, spot reklamowy lub narysujesz komiks we współpracy z koleżankami i kolegami.

Związek z podstawą programową (Geografia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: II, IV

Wymagania szczegółowe: 5.2); 9.3), 9.7)

Związek z podstawą programową (Wiedza o społeczeństwie, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II

Wymagania szczegółowe: 23.1), 23.2), 23.3), 23.5)

Metody: prezentacja, dyskusja, film/spot reklamowy/komiks.

Środki dydaktyczne i materiały: prezentacja ukazująca znanych migrantów z Polski i świata (z różnych środowisk), mapa możliwości, jakie stwarzają migracje, kserokopie kadru filmowego, załączniki.

Formy pracy: zbiorowa, grupowa.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

Tutaj możesz wykorzystać **slajdy z prezentacji** nr 1–7.

1. Rozpocznij lekcję od przeczytania listu Eli oraz wypowiedzi Aliny, Basi i Roberta (pierwsza ze względu na długość tekstu – raczej do przeczytania, pozostałe w prezentacji). Możesz je również rozdać skserowane dla grup. Poproś, aby zwrócili uwagę na przyczyny migracji z Polski lub do Polski tych osób. (5 minut)
2. Zapytaj uczniów o przyczynę migracji i możliwości, jakie dała im emigracja z ojczyzny. W przypadku niezrozumienia pojęcia wyjaśnij im krótko czym jest emigracja. (2 minuty)
3. Zapoznaj uczniów z tematem lekcji, pytaniem kluczowym, celami i kryteriami oceny. Zapytaj, jak rozumieją te zapisy. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

4. Wyświetl slajdy 6–20 z prezentacji, ukazujące różne aspekty migracji – w zależności od jej przyczyny – różne oczekiwania i możliwości. Zwróć uwagę na pozytywne strony migracji. Pamiętaj, żeby nie wchodzić w szczegóły. Prezentacja ma być tylko ilustracją do tematu. Jeśli uważasz, że zabierze zbyt dużo czasu – zrezygnuj z niej, sam opowiedz krótko, jakie są inne wymiary migracji, niż te omówione w pierwszej części lekcji. (12 minut)
5. Omów przebieg dalszej części lekcji – pracę w grupach uczniów, której efektem ma być przygotowanie scenariusza filmu lub spotu reklamowego, czy komiksu – w zależności od możliwości, potencjału grupy (może decyzję o formie pozostawić samym uczniom?). Temat to możliwości, jakie stwarzają migracje. Na wykonanie spotu/filmu/komiksu będą mieli dwa tygodnie (sami ustalcie czas na wykonanie, ale nie może być zbyt krótki lub zbyt odległy, tak, aby można je było wykonać grupowo poza czasem lekcji). W przypadku spotu lub filmu – można nakręcić je telefonem komórkowym, kamerą lub aparatem fotograficznym. Ważny będzie czas nagrania – spot do 1 minuty, film do 5 minut nagrania. Komiks ma zawierać 8 stron A4 – rysunki, w tym – strona tytułowa i ostatnia. (20 minut)

Komentarz metodyczny

Jeśli problemem będzie przygotowanie takiego nagrania – uczniowie mogą „nakręcić” filmik poprzez przygotowanie 10 kadrów z ilustracjami i treścią, które następnie połączą w całość – „zmontują” film/spot. W tej części ważne, aby uczniowie dobrze zrozumieli, na czym polega ich dalsza praca, a raczej współpraca w zespole. Mogą przydzielić sobie role, np. scenarzysty, reżysera, montażysty czy w przypadku komiksu – rysowników. Powiedz im o tym, że w ten sposób kształtować będą umiejętności kluczowe (cel lekcji). Rozdaj grupom karty pracy z instrukcją do pracy grupowej. Od tej pory wykonanie zadania będzie spoczywało na grupach – dobrze, żeby każda z nich wybrała liderkę/lidera.

PODSUMOWANIE:

- Na podsumowanie pierwszej lekcji zapytaj uczniów o wynik pracy grupowej: (4 minuty)
  - Jaka jest zaplanowana treść filmu/spotu/komiksu? – poproś o krótką wypowiedź dotycząca zarysu treści.
  - Czy grupa ma już przygotowany scenariusz? Jakiego są jego elementy?
  - Jak wyglądała współpraca w grupie? Czy układała się poprawnie? Jeśli nie – co przeszkadzało w Waszej pracy? Co można zrobić, żeby lepiej się Wam pracowało?
  - Jakiej pomocy oczekujecie jeszcze od nauczycielki/ nauczyciela?

Zwróć szczególną uwagę, czy w tych scenariuszach nie pojawiły się stereotypy.

Lekcja nr 2 (45 minut)

WPROWADZENIE:

- Powitaj uczniów i uczennice i przypomnij im cele oraz kryteria sukcesu. Podkreśl, co już zostało zrobione, a co jeszcze jest przed nimi. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

- Poproś, aby zespoły zaprezentowały wyniki swojej pracy. Zwróć uwagę uczniów i uczennic, aby w czasie, gdy oglądają prace swoich kolegów, obserwowali je również pod kątem tego, czy spełniają one główne założenie – przekazują informacje o możliwościach, jakie stworzyła ludziom migracja? Czy nie zawierają stereotypów? Jaki jest czas filmu/spotu? (slajd 22; 15 minut)

PODSUMOWANIE:

- Odpowiedzcie w zeszycie na pytanie kluczowe – 5 do 10 zdań na podstawie obu lekcji (slajdy 23–24; 10 minut): Co świat zyskuje dzięki migracjom? Poproś o odczytanie prac dwie–trzy chętne osoby.
- Teraz będzie czas na rozmowę o przebiegu współpracy i innych umiejętnościach kluczowych (slajd 24; 13 minut):
  - Zapytaj uczniów i uczennice, jak układała im się współpraca przy kręceniu filmu/spotu czy też przygotowaniu komiksu?
  - Jakie trudności wystąpiły w ich zespole i jak udało im się je przezwyciężyć?
  - Które z podanych 5 umiejętności są przydatne w życiu?
  - Dlaczego umiejętność efektywnego komunikowania się wpływa na nasze kontakty z innymi ludźmi i jej brak może uczynić życie trudnym dla otoczenia danej osoby?
- Na koniec domknij ten temat rundką dwóch pytań do wszystkich lub chętnych (slajd 25; 5 minut):
  - ➔ Czego nowego o sobie dowiedziałeś się z tych lekcji?
  - ➔ Jak możemy efekty Waszej pracy upowszechnić na forum szkoły lub większym? (Chodzi o propozycje uczniów umieszczenia ich np. na stronie szkoły czy pokazania miejscowym mediom w celu promocji projektu i pracy młodzieży).

Źródła:

- ➔ Alina B., „Emigracja z Polski”, 18 II 2016 r., źródło prywatne autorki
- ➔ Basia i Robert, „Dlaczego wyjechaliśmy z Polski?”, źródło prywatne autorki
- ➔ „Kompetencje kluczowe w szkole”, zeszyty Programu KREATOR, MEN 1998–1999
- ➔ List Eli B. do koleżanek i kolegów z Polski, źródło prywatne autorki

Załącznik nr 1: Materiał pomocniczy nr 1 – List Eli do koleżanek i kolegów z Polski

Cześć!

Nazywam się Ela. Jestem z Ukrainy. Przyjechałam do Polski 1 IX 2015 r. z moimi rodzicami i psem. Tu poszłam do szkoły, do gimnazjum. Przez pierwsze miesiące było mi ciężko, nie znałam języka, nie miałam koleżanek. Potem już przyzwyczaiłam się i coraz mi łatwiej mówić, czytać, pisać. Przyjechaliście do Polski dlatego, że na Ukrainie nie ma pracy, jest wojna i moja babcia jest Polką. Kiedyś byłam w Polsce, bardzo mi się spodobała!

ELA, 13 LAT

Załącznik nr 2: Materiał pomocniczy nr 2 – Emigracja z Polski

Emigracja z Polski

12 XII 1981 r. 30 minut przed północą grupa uzbrojonych SB-ów wylała drzwi do naszego mieszkania i zabrala męża jak powiedzieli „na białe niedźwiedzie”. Ja w tym czasie byłam w ostatnim miesiącu ciąży. Wtedy nie wiedziałam jeszcze, że to stan wojenny. Mąż był osadzony w więzieniu, internowany. W międzyczasie urodził się nasz synek (7 I), którego mąż zobaczył dopiero będąc internowanym, gdy mąż skończył trzy miesiące. Ja miałam wiele natchodzeń SB, kilka rewizji. Męża poinformowali, że jak nie podpisze tzw. „lojalności dla PRL” to „zgnije” w więzieniu. Oskarżono go również o organizowanie przewrotu, w celu obalenia gen. Jaruzelskiego, w czasie gdy siedział za kratkami. Był wydany za to wyrok w zawieszonym - 7 lat i dalsze „internowanie”. Dano mu ultimatum emigracja lub dalsze „internowanie”. Wielu ludzi zaczęło unikać znajomości ci ze mną. Rodzina jednak była największym oparciem, rodzice przyjeżdżali co tydzień, a przecież trzeba było mieć przepustki, by podróżować. Telefony długo nie działały. Zaczeliście rozumieć, że nie ma dla nas przyszłości w obecnej sytuacji. Postanowiliście emigrować. Wybraliście Stany Zjednoczone, bo ich konstytucja gwarantuje największą wolność osobistą, bezwzględną wolność słowa, możliwość rozpoczęcia nowego życia bez ograniczeń państwa. Decyzja wyjazdu z Polski nie była łatwa, zostawialiście całe nasze dotychczasowe życie, najbliższych. Czekała nas wielka niewiadoma, ale byliście młodzi i chyba nie baliście się tak bardzo przyszłości. W końcu byliście razem, w trójkę. Mieliście tylko ze sobą 2 walizki, najwięcej rzeczy dla synka. Nie mieliście nic cennego ze sobą, ok 100 dolarów. Jako Polacy na obczyźnie zachowujemy nasze zwyczaje, do tej pory obchodzimy Dzień Imienin. Zaadoptowaliście oczywiście również amerykańskie zwyczaje, np.: Halloween, Thanksgiving, tzn. święto Dziękczynienia, bierzemy udział w lokalnej Paradzie Bożonarodzeniowej. Stały się one częścią naszej tradycji. Patrząc na nasze życie z perspektywy czasu, w końcu minęło wczoraj 33 lata od dnia osiedlenia się w Ameryce, myślę, że podjęliście dobrą decyzję. W końcu człowiek ma prawo żyć w pokoju i wolności. Jesteście dumni z tego, że urodziliście się Polakami, ale równocześnie dumni naszej drugiej Ojczyzny.”

ALINA, USA

Załącznik nr 3: Materiał pomocniczy nr 3

„Ziemia to mała, jednakże niezwykła planeta. Różnorodność ludzi mieszkających na niej powoduje, że każda podróż, każdy zakątek świata kryje w sobie coś ciekawego. Tym co mnie popchnęło do opuszczenia Polski była ciekawość świata. By poznać to w jaki sposób żyją inni ludzie, jak się uczą, cieszą, jak przeżywają wolne chwile. Poznać aspekty życia w innych częściach tej jakże małej planety.”

ROBERT, MIESZKANIEC KRAJU UNII EUROPEJSKIEJ (DANIA)

Emigracja, aspekty nieekonomiczne

Wybrałam opcję pracy za granicą ze względu na możliwości rozwoju, których w Polsce nie ma dla osób z wykształceniem w kierunkach przyrodniczych. Bardzo zależało mi na doktoracie na zagranicznej uczelni, co tylko otworzyło możliwości kariery. Mówię biegle w dwóch obcych językach. I żyję w spokojnym, wysoko rozwiniętym kraju.

BASIA, MIESZKANKA KRAJU UNII EUROPEJSKIEJ (DANIA)

Załącznik nr 4: Materiał pomocniczy nr 4

Kompetencje kluczowe w szkole

Przygotowując polską szkołę do reformy z 1999 roku powstał program KREATOR finansowany ze środków PHARE, który miał przybliżyć nauczycielom/nauczycielkom strategię wprowadzania zmian w oświacie, w tym – zmiany roli nauczyciela poprzez odpowiednie wdrażanie kompetencji kluczowych. W roku 2007 Rada Europy przeformowała w/w kompetencje, ale ja w tym scenariuszu powrócę do ich dawnej wersji, bliskiej naszej tematyce lekcji. Dla grupy nauczycieli – edukatorów programu samo uczestnictwo w nim było jak odkrywanie na nowo tego, co odkryte – ale pod kątem innych możliwości pracy z uczniem. Ponieważ w projekcie „Rozmawiamy o uchodźcach” jest dużo o samej rozmowie, postanowiłam napisać scenariusz, który powracałby do idei kompetencji kluczowych w kreatorskim ujęciu. Dlatego pozwolę sobie przypomnieć najważniejsze informacje o tych umiejętnościach, które teraz będą nam potrzebne:

Umiejętności kluczowe:

1. Planowanie, organizowanie i ocenianie własnego uczenia się

Uczenie się jest związane z podejmowaniem różnych wyborów: czego i jak się uczyć, co uznać za najważniejsze, jak odkryć braki i błędy w postępowaniu, jak różnicować ważność uzyskanych informacji. Zdobycie umiejętności planowania, organizowania i oceniania procesu nauczania się daje uczniowi szansę kierowania własnym rozwojem, ale stworzenie warunków do zdobycia tej umiejętności jest zobowiązaniem edukacyjnym szkoły.

2. Skuteczne komunikowanie się w różnych sytuacjach

Nieustannie rośnie różnorodność kontaktów między ludźmi. Coraz częściej musimy komunikować nasze oczekiwania oraz przyjmować informacje zwrotne. Praca, sprawy publiczne kształtują się lepiej, jeżeli potrafimy podzielić się wiedzą z innymi. Człowiek musi umieć w różnych sytuacjach tworzyć i rozumieć teksty w różnych formach przekazu.

3. Efektywne współdziałanie w zespole

Współczesny człowiek wykonuje coraz więcej zadań wspólnie z innymi. Skład zespołów może się zmieniać, ale ogólne zasady współpracy są podobne. Zmieniać się powinny także role, bo podczas pracy w grupie można być przełożonym, partnerem lub podwładnym. Praca w małych grupach w czasie lekcji przygotowuje do spełniania zadań społecznych i zawodowych. Uczenie się przez współpracę jest więc aktywną metodą zdobywania wiedzy i umiejętności, pozwala na pokonywanie trudności i rozwiązywanie problemów.

4. Rozwiązywanie problemów w twórczy sposób

Stajemy wielokrotnie wobec sytuacji nowych i skomplikowanych, które zmuszają do nietypowego postępowania. W nowoczesnym społeczeństwie wzrasta zapotrzebowanie na ludzi myślących i pracujących twórczo. Ważnym zadaniem szkoły staje się wykorzystywanie treści przedmiotowych do kształcenia aktywnej, twórczej postawy wobec trudnych oraz nietypowych problemów poznawczych i organizacyjnych.

5. Sprawne posługiwanie się komputerem i technologią informacyjną.

Komputer staje się narzędziem codziennym. Trudno dziś zdobywać informacje i rozwiązywać wiele problemów bez dostępu do nowych technologii informacyjnych. Umiejętność korzystania z tego narzędzia staje się koniecznością. Łatwy w niedalekiej przyszłości dostęp do komputera postawi nauczyciela i ucznia w nowej sytuacji dydaktycznej. Sprawne posługiwanie się TI (technologią informacyjną) oznacza umiejętność korzystania z sieci komputerowej, oprogramowania”.

Źródło: Praca zbiorowa, „Kompetencje kluczowe w szkole”, MEN 1998

Uwaga: Popatrzcie na rok wydania publikacji. Umiejętność 5 nadal aktualna, choć w tym względzie zmiany zaszczyby największe.

Załącznik nr 5: Karta pracy – Instrukcja dla grupy tworzącej film

ZESPÓŁ FILMOWY

Jesteście grupą filmowców i Waszym zadaniem będzie nakręcenie filmu lub spotu reklamowego dotyczącego tematyki migracji. Macie w nim ukazać możliwości, jakie stwarzają migracje dla różnych osób, zarówno tych, których życie z jakichś powodów jest zagrożone i są zmuszeni do opuszczenia miejsca zamieszkania (migracje polityczne, religijne czy uchodźcy klimatyczni), jak i przebywających poza Ojczyznę z powodów ekonomicznych, czy też dbających o rozwój własnej kariery (artyści).

Film ma trwać nie dłużej niż 5 minut, a spot reklamowy – do 1 minuty. Aby taki film przygotować, musicie jako zespół filmowy przygotować jego scenariusz, czyli zastanowić się nad treścią, dobrać do niej obrazy, być może – muzykę (pamiętajcie, że możecie korzystać z niej w sposób legalny np. ze strony Legalna Kultura), nagrać go na telefonie komórkowym (w miarę możliwości – może to być również kamera, aparat telefoniczny). Elementem pierwszym waszej pracy będzie dyskusja w grupie nad tematem i treścią. Uwagi zapisujcie na kartkach, a w kartkach – kadrach filmowych układajcie gotową treść – rozplanowujcie ją w postaci konkretnych scen z filmu/spotu.

Na nakręcenie filmu będziecie mieli tydzień/dwa tygodnie, po upływie tego czasu zaprezentujecie go na forum klasy. Na dzisiejszej lekcji macie tylko ustalić jego treść, rozplanować kadry i wpisać w nie elementy scenariusza oraz dopasować do nich obrazy.

Dla lepszej współpracy proponujemy podzielić się rolami w grupie, np. scenarzysta, reżyser, operator kamery, lektor, sprawozdawca. Pamiętajcie jednak, że cała grupa odpowiada za dzieło!

POWODZENIA :)

Załącznik nr 6: Karta pracy – Instrukcja dla grupy tworzącej komiks

ZESPÓŁ RYSOWNIKÓW

Jesteście grupą plastyków i Waszym zadaniem będzie przygotowanie komiksu dotyczącego tematyki migracji. Macie w nim ukazać możliwości, jakie stwarzają migracje dla różnych osób, zarówno tych, których życie z jakichś powodów jest zagrożone i są zmuszeni do opuszczenia miejsca zamieszkania (migracje polityczne, religijne czy uchodźcy klimatyczni), jak i przebywających poza Ojczyznę z powodów ekonomicznych, czy też dbających o rozwój własnej kariery (artyści). Komiks ma zawierać 8 stron łącznie z tytułową i ostatnią. Aby taki komiks przygotować, musicie jako zespół przygotować jego scenariusz, czyli zastanowić się nad treścią, dobrać do niej obrazy. Elementem pierwszym waszej pracy będzie dyskusja w grupie nad tematem i treścią. Uwagi zapisujcie na kartkach, spróbujcie również go sobie naszkicować – taki plan komiksu.

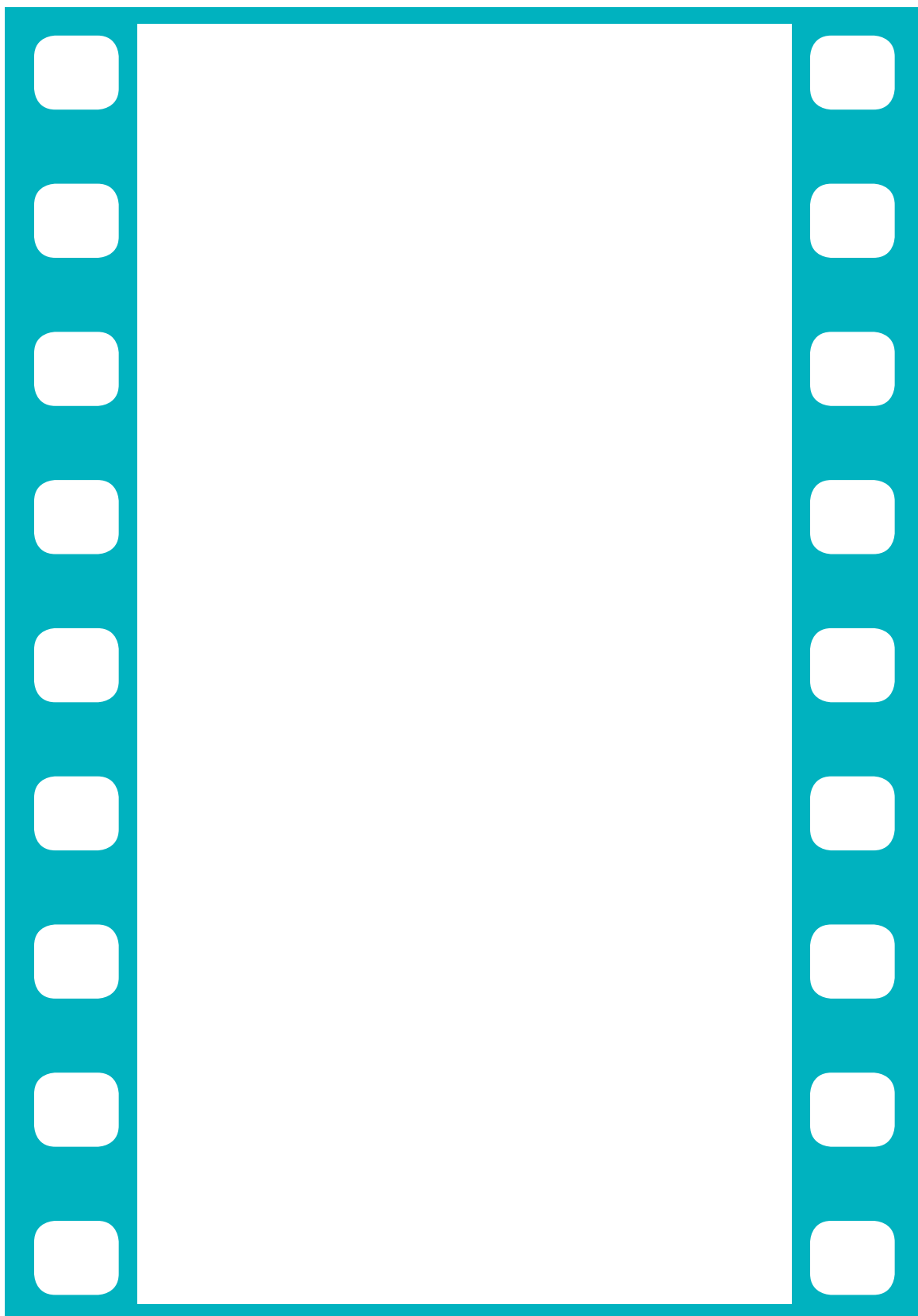
Na przygotowanie komiksu będziecie mieli tydzień/dwa tygodnie, po upływie tego czasu zaprezentujecie go na forum klasy. Na dzisiejszej lekcji macie tylko ustalić jego treść, rozplanować karty i wpisać w nie elementy scenariusza oraz dopasować do nich obrazy.

Dla lepszej współpracy proponujemy podzielić się rolami w grupie, np. scenarzysta, rysownicy, sprawozdawca. Pamiętajcie jednak, że cała grupa odpowiada za dzieło!

POWODZENIA :)

Załącznik nr 7: Kadr filmowy

„JEŚLI CHCESZ IŚĆ SZYBKO, IDŹ SAM. JEŚLI CHCESZ ZAJŚĆ DALEKO, IDŹCIE W GRUPIE”¹

Autorka scenariusza: Monika Komisarczyk

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Scenariusz kładzie nacisk na pozytywne relacje międzyludzkie, które pozwalają przetrwać bohaterom/bohaterkom w traumatycznych sytuacjach życiowych. Przybliży młodzieży konflikt w Sudanie oraz pokazuje sposoby pomagania uchodźcom i związane z tym wyzwania.

Czas trwania:

Czas projekcji z zajęciami: 110 filmu + 70 minut zajęć (lub 45 minut zajęć językowych w przypadku wykorzystania na lekcji po projekcji jedynie załącznika nr 2)

Pytanie kluczowe:

Jakimi wartościami kierują się w życiu?

Cele lekcji:

- ➔ poznasz sytuację polityczną w Sudanie oraz formy pomocy dla uchodźców
- ➔ dowiesz się, jakimi wartościami kierują się w życiu bohaterowie/ bohaterki filmu
- ➔ udoskonalisz pisanie planu wydarzeń, charakterystyki z opisem przeżyć
- ➔ przypomnisz sobie wybrane części mowy
- ➔ zrozumiesz, czym dla ludzi są takie wartości jak: solidarność, rodzina, przyjaźń.

Kryteria oceny:

- ➔ nazwiesz różne wartości ważne dla bohaterów/bohatek filmu wynikające z analizy i interpretacji zachowań filmowych postaci
- ➔ wskażesz odmienne części mowy (rzeczowniki, przymiotniki i imiestowy)
- ➔ wymienisz różnice kulturowe pomiędzy ludźmi reprezentującymi odmienne kultury.

¹ Afrykańskie przysłowie.

Związek z podstawą programową (Język polski, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III

Wymagania szczegółowe: I. 1.1)–1.5), 1.7), 1.8); 2.1)–2.3); 3.2)–3.6), 3.9; II. 1.1), 1.2); 2.2), 2.4), 2.10), 2.11); 3.1), 3.2); 4.1)–4.3); III. 1.1), 1.2), 1.5), 1.7); 2.1)–2.3), 2.11)

Metody: praca z filmem, burza pomysłów, dyskusja, praca z różnymi źródłami informacji, rozmowa nauczająca.

Środki dydaktyczne i materiały: film „W dobrej wierze”, komputer z ekranem z dostępem do internetu/ tablica interaktywna, papier/ flipcharty, kolorowe pisaki (zielone, niebieskie, czerwone, brązowe), samoprzylepne karteczki, mapa Afryki/ świata, załączniki nr 1 i 2 do wydrukowania.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w grupach, praca w parach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Rozdaj młodzieży samoprzylepne karteczki i poproś o wypisanie trzech najistotniejszych wartości w jej życiu. Przyklejcie kartki na tablicy jako przykład różnorodności idei. (3 minuty)
2. Podaj cele lekcji i kryteria oceny – upewnij się, czy są zrozumiałe. Podziel klasę na siedem grup i rozdaj załączniki z zadaniami. Poinstruj młodzież, na czym polega jej zadanie. (załącznik nr 1; 2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Obejrzyjcie wspólnie film „W dobrej wierze...”. (110 minut) Dzieło Falardeau rozpoczyna się krótkim wprowadzeniem, które wyjaśnia przyczyny konfliktu. Przedstaw jednak krótko sytuację w Sudanie, pokaz kraj na mapie świata. (5 minut)
4. Rozdaj papier. Daj zespołom czas na wspólną pracę z załącznikiem. Zachęć młodzież do dyskusji w parach – trójkach, tworzenie planu wydarzeń i charakterystyki według podanych kryteriów. (20 minut)
5. Po upływie czasu przypnijcie na tablicy efekty pracy w grupach, czyli plan wydarzeń na podstawie filmu oraz charakterystyki postaci filmowych. Głośno przeczytajcie kolejne etapy odyssey bohaterów. Poproś, by jednocześnie ochotnik/ochotniczka wskazała na mapie Afryki Sudan i kraje ościenne, do których podążyły dzieci. (5 minut)
6. Poproś, by chętne osoby przedstawiły wskazanych bohaterów lub bohaterkę. Zwróćcie uwagę na poprawność gramatyczną charakterystyki poszczególnych osób. (15 minut)
7. Podziel klasę na dwie grupy: jedna analizuje obrazy Sudanu i Kenii przedstawione w filmie, uczennice i uczniowie powinni zwrócić uwagę na rodzinną wioskę bohaterów, ich codzienne zajęcia, naturę, sytuację w obozie dla uchodźców i rodzaj niesionej pomocy, afrykańskie wspomnienia bohaterów; druga grupa analogicznie analizuje obraz USA (np. otoczenie, warunki materialne, relacje międzyludzkie, formy pomocy dla uchodźców) i interpretuje różnice kulturowe, jakie wynikają ze spotkania ludzi z różnych kontynentów, środowisk, z innym bagażem doświadczeń. Rezultaty grupowych przemyśleń zbierz, zachęcając do ich prezentacji chętne/wskazane osoby. Poproś, by każda osoba notowała w zeszycie spostrzeżenia w formie mapy myśli. Na koniec poproś chętną osobę o przedstawienie swojej notatki koleżankom i kolegom. (12 minut)

PODSUMOWANIE:

8. Podsumuj zajęcia, odwołując się do pytania kluczowego, zapisanej na początku lekcji hierarchii wartości, kolorowych karteczek z wartościami i tematu lekcji – afrykańskiego przysłowia. Poproś chętną osobę o jego krótką interpretację. Jeśli wystarczy Ci czasu, nawiąż do filmu Dejczer „300 mil do nieba” i wskaż podobieństwo sytuacji lub włącz młodzieży filmik (ok. 6 minut) z serii Żywa Biblioteka Fundacji CEO. (8 minut)

➔ <https://www.youtube.com/watch?v=Xw4mbGvLV5s>.

Zapowiedz, że na kolejnej lekcji młodzież napisze charakterystykę wybranej postaci z elementami opisu przeżyć.

Praca domowa:

Załącznik nr 2

Źródła:

Informacje na temat filmu „W dobrej wierze”:

- ➔ <http://www.filmweb.pl/film/W+dobrej+wierze-2014-687198>
- ➔ <http://film.onet.pl/recenzje/dvd-w-dobrej-wierze-zagubieni-w-ameryce-recenzja/8yjyn>
- ➔ <http://www.telemagazyn.pl/artykuly/w-dobrej-wierze-czyli-amerykanka-odkrywa-afryke-recenzja-46667.html>
- ➔ http://www.mlodziez.info/516_Kino_niesuda%C5%84skie.html

Informacje na temat filmu „300 mil do nieba”:

- ➔ https://pl.wikipedia.org/wiki/300_mil_do_nieba
- ➔ www.poranny.pl/magazyn/art/5218564,300-mil-do-nieba-czyli-o-tym-jak-krzysztof-zielinski-uciekal-przed-stanem-wojennym-to-o-nim-byl-film,id,t.html
- ➔ <http://www.polskieradio.pl/9/1363/Artykul/786789,Uciekli-z-PRL-by-wygrac-100-dolarow>
- ➔ <http://www.dziennikzachodni.pl/artykul/577317,300-mil-do-nieba-chcieli-uciec-dokadkolwiek-byle-na-kolorowy-zachod-wideo,id,t.html>
- ➔ <http://kulturaliberalna.pl/2015/11/10/zielinski-dejczner-wnuk-wyjechac-za-wszelka-cene-300-mil-do-nieba-26-lat-pozniej-seminarium-filmowe/>

Dla zainteresowanych:

- ➔ Wojciech Tochman, *W ciszy* [w:] DUŻY FORMAT, czwartek 24 grudnia 2015:
<http://wyborcza.pl/duzyformat/1,149687,19387353,w-ciszy-tochman.html>.

Załącznik nr 1: „W dobrej wierze” – Zadania do filmu dla siedmiu grup

Zadania mają na celu uświadomienie uczniom i uczennicom, jakie wartości były bliskie bohaterom/bohaterkom filmu. Skłaniają do refleksji nad losem dzieci podczas wojny, doskonałą umiejętność analizy i interpretacji zachowań bohaterów, służą wymianie poglądów i uczą krytycznego spojrzenia na rzeczywistość. Zadanie nr 1 należy wykonać podczas projekcji. Kolejne już po obejrzeniu filmu.

GRUPA I

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od początku do cezury „13 lat później” (ok. 26’). Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohatera filmu – Theo. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

GRUPA II

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od cezury „13 lat później” do sceny na lotnisku JFK w Nowym Jorku. (ok. 26’) Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohaterki filmu – Abital. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

GRUPA III

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od sceny na lotnisku (ok. 26’) do sceny poszukiwania pracy w restauracji. (ok. 46’) Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohatera filmu – Jeremiah. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

GRUPA IV

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od sceny poszukiwania pracy w restauracji (ok. 46’) do sceny w szkole (ok. 64’). Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohatera filmu – Mamere. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych postaci użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

GRUPA V

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od sceny w szkole (ok. 64’) do sceny z Abital (ok. 83’). Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohatera filmu – Paul. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

GRUPA VI

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od sceny z Abital (ok. 83’) do sceny na lotnisku (ok. 91’). Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohaterki filmu – Carrie. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

GRUPA VII

1. W trakcie projekcji stwórzcie plan wydarzeń do określonego fragmentu filmu „W dobrej wierze”: od sceny na lotnisku (ok. 91’) do końca filmu. Pamiętajcie o tym, by plan miał postać równoważników. Użyjcie niebieskich pisaków.
2. Sporządźcie charakterystykę bohatera filmu – Jacka. Uwaga! Do opisu cech zewnętrznych użyjcie pisaków w zimnych kolorach, do nazwania cech wewnętrznych kolorów ciepłych. Przymiotniki napiszcie po lewej stronie postaci, rzeczowniki po prawej, imiesłowy przymiotnikowe pod postacią.

Załącznik nr 2: „W dobrej wierze” – Praca domowa

[DVD] „W dobrej wierze”: zagubieni w Ameryce – recenzja

Przeczytaj uważnie poniższą recenzję, a następnie rozwiąż zadania pod tekstem. Dzięki temu ćwiczeniu poznasz opinie recenzenta na temat filmu „W dobrej wierze”, służy ono także utrwaleniu wiedzy gramatycznej i doskonaleniu Twoich umiejętności językowych. Powodzenia!

Darek Kuźma, współpracownik OnetFilm

Nie dajcie się zwieść zwiastunom reklamującym kolejny niemrawy film, w którym tragiczna sytuacja w Afryce służy białym widzom do uronienia kilku łezek i poklepania się po zakończeniu seansu po plecach. „W dobrej wierze” Philippe’a Falardeau to znakomity obraz, który powinien zostać obejrany przez jak największą grupę ludzi.

Falardeau i scenarzystka Margaret Nagle stawiają tylko jeden warunek – widz musi wykrzesać z siebie trochę wiary w gatunek ludzki. „W dobrej wierze”, opowieść o czwórce sudańskich uchodźców uczących się w Ameryce nowego życia, nie jest bowiem filmem dla cyników ani tym bardziej ludzi podchodzących do wszystkiego z dużą dozą ironii bądź sarkazmu. Historia ta, oparta w dużej mierze na prawdziwych przeżyciach tzw. „zagubionych chłopców i dziewczyn” z Sudanu, którzy znaleźli w Ameryce sprzed 9/11 nowy dom, jest wypełniona po brzegi prostymi emocjami i jeszcze prostszym humorem sytuacyjnym, lecz twórcy unikają jakiegokolwiek protekcjonalności czy ideologizowania. W zamian pokazują normalnych ludzi szukających swej drogi w życiu lub próbujących radzić sobie z własnymi ograniczeniami, by pomóc innym – ludzi zupełnie wyzbytych typowej dla amerykańskiego kina przebojowości i efektywności; ludzi, którzy raz stają się czyimiś bohaterami, by innym razem srodze zawieść pokładane w nich oczekiwania.

Mamere (Arnold Oceng), Paul (Emmanuel Jal), Jeremiah (Ger Duany) i Abital (Kuoth Wiel) to dzieci, którym udało się uciec z ogarniętych wojną domową terenów Sudanu do obozu dla uchodźców, z którego po latach wylatują do USA, w ramach jednego z licznych amerykańskich programów społecznych. Na miejscu zostają rozdzieleni – trójka młodych mężczyzn trafia do Kansas City, a dziewczyna leci do Bostonu. Nie przeszkadza im to utrzymywać kontaktu i ciągle wierzyć, że kiedyś uda im się jakoś znowu być razem. Obserwujemy poczynania trójki protagonistów w Kansas City, wspomaganych przez coraz bardziej zżywających się z nimi Amerykanów, Carrie (znakomita, acz wbrew temu, co sugeruje zwiastun, mocno drugoplanowa Reese Witherspoon), Jacka (Corey Stoll) i Pamelę (Sarah Baker), którzy pomagają im urządzić małe mieszkanko, znaleźć pracę i zrozumieć przepisy rządzące życiem w Stanach Zjednoczonych. Chłopaki powoli zaczynają asymilować się z otoczeniem, lecz nigdy nie tracą własnej tożsamości i mimo wielu kłopotów trzymają się wyznawanych przez siebie zasad. A przy okazji uczą czegoś swoich nowych amerykańskich przyjaciół, nawet jeśli są to tylko proste lekcje empatii i ludzkiej godności, której nie wolno nikomu odbierać.

„W dobrej wierze” zbliża się w ten sposób często do granicy trywialnej stereotypowości, lecz nigdy jej nie przekracza – trzeba bowiem umieć rozróżnić powtarzany w nieskończoność i upraszczający prawdę banał od fabularnej prostoty w ukazywaniu pewnych cech charakteru i sposobów myślenia, które odzwierciedlają rzeczywistość, dodając jej lekko filmowego posmaku. Film Philippe’a Falardeau nie ucieka od ukazywania brutalnego świata, w którym nasz gatunek nigdy nie osiągnie stanu równości, lecz w ostatecznym rozrachunku stawia na pozytywne emocje i inspirację płynącą z opowiedzenia tej historii – inspirację do stawania się lepszym nie poprzez ratowanie świata, lecz poprzez pomaganie bliźnim i budowanie relacji na zasadzie przyjaźni i szacunku zamiast nienawiści. Znajdą się oczywiście tacy, którzy nazwą „W dobrej wierze” durnym filmem dla naiwniaków i fantastów, ale nie istnieje i nigdy nie będzie istniał taki obraz, który zadowoli wszystkich. Zapewniam natomiast, że „W dobrej wierze” jest filmem na tyle wartościowym, że warto poświęcić mu dwie godziny swego cennego czasu.

Wydanie DVD:

Bardzo żałuję, że polskie wydanie „W dobrej wierze” nie zawiera żadnych wartościowych materiałów dodatkowych, ale też opisy zagranicznych edycji nie pozostawiają wątpliwości, że takowe w ogóle powstały. A szkoda, bo bardzo chciałbym posłuchać Falardeau oraz Nagle opowiadających o przygotowaniach do filmu oraz próbach jak najlepszego odzwierciedlenia prawdy o tragicznych przeżyciach afrykańskich uchodźców. Wracając jednak do rzeczywistości, wydanie dystrybutora Monolith Video posiada solidne specyfikacje (pięciokanałowy dźwięk oraz panoramiczny obraz) i solidne polskie wersje językowe.

Źródło: <http://film.onet.pl/recenzje/dvd-w-dobrej-wierze-zagubieni-w-ameryce-recenzja/8yjyn>.

Zadania:

1. Z powyższego tekstu wypisz odmienne i nieodmienne części mowy, jakie poznałeś/aś do tej pory – po dwa przykłady każdej z nich.
2. Znajdź w recenzji jedno zdanie złożone współrzędnie (przepisz je do zeszytu na niebiesko), jedno zdanie złożone podrzędnie i nazwij je (przepisz je na zielono) oraz wypowiedzenie z imiesłowowym równoważnikiem zdania (przepisz je na brązowo).
3. Posługując się dostępnymi słownikami, wyjaśnij słowa: „uchodźca”, „sarkazm”, „trywialny”, „protekcjonalność”, „ideologizowanie”, „protagonista”, „inspiracja”, „cynik”, „asymilacja”, „stereotyp”, „empatia”. Podaj tytuły słowników, z których korzystałeś/aś.
4. Znajdź w dostępnych źródłach internetowych informację na temat „zagubionych chłopców i dziewcząt z Sudanu”. Podaj źródło informacji.
5. Podaj podstawy słowotwórcze do wyrazów: „uchodźca”, „emigrant”, „cudzoziemiec”, „azylant”, „migrant”, „obcokrajowiec”. Od jakich części mowy pochodzą?
6. Dokonaj rozbioru logicznego zdania: *Kanadyjski reżyser znakomicie pokazał trudną sytuację dzieci w ogarniętym wojną Sudanie.*
7. Do wyrazu „niemrawy” znajdź antonimy, a do słowa „asymilować się” – synonimy.
8. Jakie zjawiska fonetyczne zachodzą w wyrazach: „przyjaciół”, „prawda”, „pomóc ludziom”, „Kansas”?
9. Wyjaśnij pisownię wyrazów: „Sudańczyk”, „amerykański”, „empatia”, „trójka”.
10. Wypisz z recenzji przykłady użycia języka potocznego. Podaj funkcję użycia kolokwializmów w tekście.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

OPOWIEM (OPISZĘ?) WAM, CO CZUJĘ

Autorka scenariusza: Bernadetta Białek

III ETAP EDUKACYJNY
PRZEDMIOT:
JĘZYK POLSKI

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Lekcja dotyczy uczuć i emocji, które mogą towarzyszyć uchodźcom i uchodźczyniom. Zajęcia mają na celu zwiększenie poczucia solidarności z uchodźcami, rozbudzenie wśród uczniów i uczennic uczucia empatii. Osiągnięcie celu będzie możliwe dzięki zredagowaniu opisu przeżyć wewnętrznych w oparciu o bezpośrednie wypowiedzi kobiet pochodzących z Syrii oraz o dzieła malarskie jednej z nich.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe:

Jakie uczucia i przeżycia towarzyszą uchodźcom?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, czym są podstawowe prawa człowieka
- ➔ zrozumiesz uczucia i przeżycia, które towarzyszą uchodźcom i uchodźczyniom.

Kryteria oceny:

- ➔ wymienisz podstawowe prawa człowieka
- ➔ przedstawisz przykładowe przyczyny opuszczenia danego kraju przez uchodźców
- ➔ zredagujesz opis przeżyć wewnętrznych uchodźczynie z Syrii.

Związek z podstawą programową (Język polski, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III

Wymagania szczegółowe: I. 1.1) 10); II. 1.2); 2.1–3); 4.1–3); III. 1.1) 2) 4) 5) 7) 8); 2.2–5) 11)

Metody: pogadanka, analiza tekstu źródłowego (artykuł), burza pomysłów, globalna kafejka.

Środki dydaktyczne i materiały: arkusze papieru, markery, Internet, rzutnik multimedialny, kserokopie artykułu.

Formy pracy: praca indywidualna, grupowa, w parach.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Przed zajęciami przygotuj pocięte w paski artykuły z Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (załącznik nr 1). Lekcję rozpocznij od losowania praw człowieka przez uczniów i uczennice. Poproś, by każdy i każda z nich zapoznała się z materiałem i zastanowiła, skąd pochodzi. Zapytaj, czy ktoś może podać źródło zapisów, które młodzież ma przed sobą (jeśli nie padnie prawidłowa odpowiedź, podaj źródło). Następnie poleć, by każdy po kolei (bądź chętne osoby) odczytał na głos wylosowane prawo człowieka i je omówił. (8 minut)
2. Poproś, by uczniowie i uczennice zniszczyli wylosowane kartki z prawami i wyrzucili je do kosza. Zadaj pytanie, czy człowieka tak po prostu można pozbawić jego praw, a następnie poproś o uzasadnienie odpowiedzi. (2 minuty)
3. Podziel uczniów i uczennice losowo na grupy (4-5-osobowe w zależności od liczebności klasy). Zaproponuj krótką pogadankę w kontekście wylosowanych praw człowieka na temat, jak się czuje każdy uczeń/uczennica w swojej rodzinie, swoim kraju, jakie uczucia i odczucia towarzyszą im codziennie (przykładowe odpowiedzi: czują się wolni, bezpieczni, mają możliwość przemieszczania się). Na koniec poproś, by przedstawiciel lub przedstawicielka każdej z grup podsumował/a wyniki pracy. (5 minut)

PRACA WŁAŚCIWA:

4. Podaj cele, kryteria oraz pytanie kluczowe; upewnij się, czy są one zrozumiałe dla młodzieży. (1 minuta)
5. Zadaj pytanie i przeprowadź burzę pomysłów: Jak poczułbyś/poczułabyś się w sytuacji zagrożenia, gdyby były łamane twoje prawa jako człowieka? W jaki sposób mógłbyś/mogłabyś w takiej sytuacji zareagować? Odpowiedzi spiszcie na arkuszu papieru. (3 minuty)
6. Wykorzystaj metodę globalnej kafejki. Przy każdym stoliku zaproponuj do rozważenia jeden problem (każda z grup pracuje nad każdym zagadnieniem i grupy przechodzą między stolikami po upływie określonego czasu). Wyznacz po jednej osobie chętnej do dyżuru przy każdym ze stolików. Poproś, by uczniowie i uczennice zastanowili się, co poczuliby:
  - a) gdyby ich kraj znalazł się w sytuacji zagrożenia z powodu wojny? (pierwszy stolik)
  - b) gdyby któryś/któraś z nich byli prześladowani ze względu wyznawaną wiarę/poglądy/orientację seksualną? (drugi stolik)
  - c) gdyby znaleźli się w sytuacji migrantów ekonomicznych (opuszczenie miejsca zamieszkania z powodu braku możliwości pracy i zapewnienia bytu swojej rodzinie)? (trzeci stolik)Pytania pomocnicze do rozważenia każdego z problemów: Jakie działania by podjęli i podjęły ze swoimi rodzinami? Czy mieliby jakieś oczekiwania wobec innych ludzi na świecie? (odpowiedzi spisywane na kartce papieru/arkuszu papieru, przynależnej do każdej z grup)

Na koniec ćwiczenia poproś o wywieszenie wypracowanych materiałów w widocznym w klasie miejscu oraz zaprezentowanie wyników pracy pozostałym grupom. (20 minut)
7. Jeśli młodzież wcześniej skończy pracę metodą globalnej kafejki, możesz zaproponować dodatkowo następujące ćwiczenie: Podziel losowo uczniów i uczennice na 4 grupy, każdej z nich rozdaj kartkę z pytaniem: Co czują osoby, które z przyczyn od siebie niezależnych muszą opuścić swój kraj. Zaproponuj, by grupy kolejno wczuły się w role: I – matek, II – ojców, III – dzieci, IV – dziadków i babć. Poproś, by propozycje były spisane na arkuszach papieru, następnie omówione i przyklejone w widocznym w klasie miejscu.

PODSUMOWANIE:

8. Zaproponuj młodzieży dokończenie myśli i zapisanie jej w zeszycie: „Na dzisiejszej lekcji najbardziej wartościowe było dla mnie...”. (1 minuta)
9. Wyjaśnij, na czym będzie polegała praca domowa: Przeprowadź krótki wywiad z osobą, która ma doświadczenie wyjazdu za granicę – np. do pracy, na studia, itp. Wspólnie zastanówcie się, jakie pytania można zadać rozmówcy i poproś o zapisanie ich w zeszycie. (5 minut)

Lekcja nr 2 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Poproś wybrane osoby o odczytanie pracy domowej lub podzielenie się wrażeniami z przebiegu wywiadu. (6 minut)
2. Poleć, by chętna osoba przypomniała, o czym była mowa na ostatniej lekcji. Przypomnijcie sobie cele lekcji i kryteria oceny – co udało się do tej pory osiągnąć? (1 minuta)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Zadaj pytanie: skąd możemy czerpać wiarygodne informacje o sytuacji uchodźców? Propozycje zapiszcie na arkuszu papieru i zawieście na ścianie, aby można było odwoływać się do wymienionych źródeł i dopisywać kolejne. (2 minuty)
4. Wyjaśnij, że cennym źródłem informacji są bezpośrednie relacje osób, których dotyczy dane zagadnienie. Zaproponuj młodzieży przeczytanie artykułu Macieja Czarneckiego pt. „Listy uchodźców do Europy – część 2. Trzy historie. Trzy kobiety. Każda na swój sposób radzi sobie z wojenną traumą” z *Gazety Wyborczej*.
Link do artykułu: http://bit.ly/GW_3historie
Podziel klasę na 3 grupy i poleć, by każda z grup zajęła się materiałem dotyczącym jednej z kobiet (pogadanka w grupach, nazwanie uczuć i emocji wynikających z tekstu; wypisanie ich na arkuszu papieru). (10 minut)
5. Zadaj pracę pisemną na lekcji: Napisz opis przeżyć wewnętrznych pt. „Jestem uchodźcą/uchodźczynią z Syrii. Opiszę wam, co czuję”. Wykorzystaj materiał wypracowany na dwóch ostatnich lekcjach (warto pamiętać, aby arkusze z notatkami uczniów i uczennic wisiły w widocznym miejscu w sali). (20 minut)
Uwaga: gdyby uczniowie i uczennice mieli trudność z wykonaniem pracy, można zaproponować alternatywne ćwiczenie, np. napisanie charakterystyki w trzeciej osobie.
6. Poproś, by uczniowie i uczennice wymienili się pracami, a następnie napisali pod otrzymaną pracą komentarz, np. „W twojej pracy podobało mi się...”, „Zwróciłeś uwagę...”, „Ukazałaś...”. (5 minut)

PODSUMOWANIE:

7. Rozdaj wszystkim po karteczce samoprzylepnej i poproś o zapisanie na niej odpowiedzi na pytanie: Jakie emocje wzbudziły w tobie historie, z którymi się zapoznałeś/zapoznałaś? (1 minuta)

Źródła:

- ➔ Maciej Czarnecki, „Listy uchodźców do Europy – część 2. Trzy historie. Trzy kobiety. Każda na swój sposób radzi sobie z wojenną traumą”, *Gazeta Wyborcza*, 27.11.2015: <http://wyborcza.pl/1,75477,19254097,listy-uchodzcow-do-europy-trzy-historie-trzy-kobiety-kazda.html?disableRedirects=true>.
- ➔ *Powszechna deklaracja praw człowieka* dostępna na: <http://libr.sejm.gov.pl/tek01/txt/onz/1948.html> (wykorzystana w załączniku) lub inne tłumaczenie na: http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Powszechna_Deklaracja_Praw_Czlowieka.pdf.

Załącznik nr 1: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka

Artykuł 1

Wszystkie istoty ludzkie rodzą się wolne i równe w godności i prawach. Są one obdarzone rozumem i sumieniem oraz powinny postępować w stosunku do siebie wzajemnie w duchu braterstwa.

Artykuł 2

Każda osoba jest uprawniona do korzystania ze wszystkich praw i wolności ogłoszonych w niniejszej Deklaracji bez jakiejkolwiek różnicy, zwłaszcza ze względu na rasę, kolor skóry, płeć, język, religię, poglądy polityczne lub jakiekolwiek inne, pochodzenie narodowe lub społeczne, majątek, urodzenie lub jakąkolwiek inną sytuację.

Ponadto, nie powinno się czynić żadnego rozróżnienia na podstawie statusu politycznego, prawnego lub międzynarodowego kraju lub terytorium, do którego dana osoba przynależy, bez względu na to, czy ów kraj lub terytorium jest niepodległe, powiernicze, zależne albo poddane jakimkolwiek ograniczeniom suwerenności.

Artykuł 3

Każda osoba ma prawo do życia, wolności i bezpieczeństwa osobistego.

Artykuł 4

Nikt nie może być utrzymywany w niewolnictwie lub poddaństwie; niewolnictwo i handel niewolnikami są zakazane we wszelkich ich formach.

Artykuł 5

Nikt nie może być poddawany torturom albo okrutnemu, niehumanitarnemu lub poniżającemu traktowaniu lub karaniu.

Artykuł 6

Każdy jest uprawniony do uznawania wszędzie jego osobowości prawnej.

Artykuł 7

Wszyscy są równi wobec prawa i są uprawnieni bez jakiejkolwiek dyskryminacji do równej ochrony prawnej. Wszyscy są uprawnieni do równej ochrony przed jakąkolwiek dyskryminacją sprzeczną z niniejszą Deklaracją oraz przed jakimkolwiek podżeganiem do takiej dyskryminacji.

Artykuł 8

Każda osoba ma prawo do skutecznego odwołania się do kompetentnych sądów krajowych przeciwko czynom naruszającym prawa podstawowe przyznane jej przez konstytucję lub ustawy.

Artykuł 9

Nikt nie może podlegać arbitralnemu zatrzymaniu, aresztowaniu lub wygnaniu.

Artykuł 10

Każda osoba jest uprawniona, na warunkach pełnej równości, by jej sprawa była sprawiedliwie i publicznie rozpatrzona przez niezawisły i bezstronny sąd, który zadecyduje o jej prawach i obowiązkach albo o zasadności jakiegokolwiek oskarżenia w sprawie karnej skierowanej przeciwko niej.

Artykuł 11

1. Każda osoba oskarżona o czyn zabroniony korzysta z domniemania niewinności, dopóki jej wina nie zostanie udowodniona zgodnie z prawem w procesie publicznym, w toku którego korzysta ona z wszelkich gwarancji koniecznych dla swej obrony.
2. Nikt nie może być uznany winnym jakiegokolwiek przestępstwa karnego z tytułu jakiegokolwiek działania lub zaniechania, które w czasie jego popełnienia nie stanowiło czynu zabronionego zgodnie z prawem krajowym lub międzynarodowym. Na nikogo też nie można nałożyć kary surowszej niż ta, która znajdowałaby zastosowanie w czasie popełnienia czynu zabronionego.

Artykuł 12

Nikt nie będzie podlegał arbitralnemu wkraczaniu w jego życie prywatne, rodzinę, mieszkanie lub korespondencję, ani też zamachom na jego honor i reputację. Każdy jest uprawniony do ochrony prawnej przed takim wkraczaniem lub takimi zamachami.

Artykuł 13

1. Każda osoba jest uprawniona do wolności poruszania się i osiedlania w granicach każdego Państwa.
2. Każda osoba jest uprawniona do opuszczania jakiegokolwiek kraju, włączając swój własny kraj, jak również do powrotu do swego kraju.

Artykuł 14

1. W razie prześladowania, każda osoba jest uprawniona do ubiegania się o azyl i korzystania z niego w innych krajach.
2. Na prawo to nie można się powoływać w razie ścigania dotyczącego w istocie przestępstw pospolitych albo działań sprzecznych z Celami i Zasadami Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 15

1. Każda jednostka ma prawo do obywatelstwa.
2. Nikogo nie można arbitralnie pozbawiać jego obywatelstwa ani też prawa do zmiany jego obywatelstwa.

Artykuł 16

1. Pełnoletni mężczyźni i kobiety, bez jakichkolwiek ograniczeń ze względu na rasę, narodowość lub religię, mają prawo do zawierania związku małżeńskiego i zakładania rodziny. Korzystają oni z równych praw co do zawierania małżeństwa, w czasie jego trwania i po jego rozwiązaniu.
2. Małżeństwo może być zawarte wyłącznie na podstawie dobrowolnej i pełnej zgody przyszłych małżonków.
3. Rodzina jest naturalną i podstawową komórką społeczeństwa oraz jest uprawniona do ochrony ze strony społeczeństwa i państwa.

Artykuł 17

1. Każda osoba ma prawo do własności, zarówno indywidualnie, jak i wspólnie z innymi.
2. Nikogo nie można pozbawiać arbitralnie jego własności.

Artykuł 18

Każda osoba ma prawo do wolności myśli, sumienia i religii; prawo to obejmuje wolność zmiany swej religii lub przekonań, jak również wolność manifestowania swej religii lub przekonań, indywidualnie lub wspólnie z innymi, publicznie lub prywatnie, poprzez nauczanie, praktyki religijne, sprawowanie kultu i rytuałów.

Artykuł 19

Każda jednostka ma prawo do wolności poglądów i wypowiedzi; prawo to obejmuje nieskrępowaną wolność posiadania poglądów oraz poszukiwania, otrzymywania i przekazywania informacji oraz idei, wszelkimi środkami i bez względu na granice.

Artykuł 20

1. Każda osoba ma prawo do wolności pokojowego zgromadzania się i zrzeszania się.
2. Nikogo nie wolno zmuszać, aby należał do jakiegoś zrzeszenia.

Artykuł 21

1. Każda osoba ma prawo do udziału w rządzeniu swym krajem, bezpośrednio albo za pośrednictwem swobodnie wybranych przedstawicieli.
2. Każda osoba korzysta z prawa dostępu, na warunkach równości, do służby publicznej w swoim kraju.
3. Wola ludu ma być podstawą władzy rządu; wola ta winna się przejawiać w regularnych i uczciwie przeprowadzanych wyborach, na warunkach powszechności i równości, w głosowaniu tajnym albo w równoznacznym trybie zapewniającym wolność głosowania.

Artykuł 22

Każda osoba jako członek społeczeństwa ma prawo do zabezpieczenia społecznego, jak również jest uprawniona do urzeczywistnienia, dzięki wysiłkowi krajowemu i współpracy międzynarodowej, jej praw gospodarczych, socjalnych i kulturalnych, niezbędnych dla jej godności oraz dla swobodnego rozwoju jej osobowości.

Artykuł 23

1. Każdy ma prawo do pracy, do swobodnego wyboru zatrudnienia, do słusznych i dogodnych warunków pracy, jak również do ochrony przed bezrobociem.
2. Każdy bez jakiegokolwiek dyskryminacji, ma prawo do równej płacy za równą pracę.
3. Każdy, kto pracuje, ma prawo do słusznego i zadowalającego wynagrodzenia, zapewniającego jemu samemu i jego rodzinie byt odpowiadający ludzkiej godności.
4. Dla ochrony swych interesów, każdy ma prawo do tworzenia związków zawodowych i przystępowania do nich.

Artykuł 24

Każda osoba ma prawo do odpoczynku i do czasu wolnego, a zwłaszcza do rozsądnego ograniczenia czasu pracy oraz do okresowych płatnych urlopów.

Artykuł 25

1. Każda osoba ma prawo do poziomu życia odpowiadającego potrzebom zdrowia i dobrobytu jej samej i jej rodziny, włączając wyżywienie, ubiór, mieszkanie, opiekę medyczną i niezbędne świadczenia społeczne, jak również prawo do zabezpieczenia na wypadek bezrobocia, choroby, niezdolności do pracy, wdowieństwa, podeszłego wieku, a także innych przyczyn utraty środków utrzymania w następstwie okoliczności niezależnych od jej woli.
2. Macierzyństwo i dzieciństwo korzystają z prawa do specjalnej opieki i pomocy. Wszystkie dzieci, małżeńskie i pozamałżeńskie, korzystają z jednakowej ochrony socjalnej.

Artykuł 26

1. Każda osoba ma prawo do nauki. Nauczanie powinno być nieodpłatne, przynajmniej w zakresie kształcenia podstawowego. Wykształcenie podstawowe jest przymusowe. Wykształcenie techniczne i zawodowe ma być powszechnie dostępne, a wykształcenie wyższe ma być dostępne na równi dla wszystkich na podstawie rzeczywistych osiągnięć.
2. Nauczanie winno mieć na względzie pełny rozwój osobowości ludzkiej oraz umacnianie poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności. Powinno ono służyć popieraniu zrozumienia, tolerancji i przyjaźni między wszystkimi narodami oraz wszystkimi grupami rasowymi lub religijnymi, jak również powinno wspierać działalność Narodów Zjednoczonych dla utrzymania pokoju.
3. Rodzice korzystają z prawa pierwszeństwa, jeśli chodzi o wybór rodzaju wykształcenia dla swych dzieci.

Artykuł 27

1. Każda osoba ma prawo do swobodnego uczestnictwa w życiu kulturalnym wspólnoty, do korzystania ze sztuki oraz do współuczestnictwa w postępie naukowym i płynących zeń korzyściach.
2. Każdy ma prawo do ochrony jego interesów moralnych i majątkowych wynikających z jakiegokolwiek twórczości naukowej, literackiej lub artystycznej, której jest autorem.

Artykuł 28

Każda osoba jest uprawniona do porządku społecznego i międzynarodowego, zapewniającego możliwość pełnego urzeczywistnienia praw i wolności ustalonych w niniejszej Deklaracji.

Artykuł 29

1. Każda jednostka ma obowiązki wobec wspólnoty, bo tylko w niej możliwy jest swobodny i pełny rozwój jej osobowości.
2. W korzystaniu ze swych praw i wolności, każdy podlega jedynie takim ograniczeniom, które są określone przez prawo, wyłącznie w celu zapewnienia należytego uznania i poszanowania praw i wolności innych, oraz zaspokojenia słuszych wymagań moralności, porządku publicznego i powszechnego dobrobytu w społeczeństwie demokratycznym.
3. Te prawa i wolności w żadnym razie nie mogą być wykorzystywane wbrew Celom i Zasadom Narodów Zjednoczonych.

Artykuł 30

Żadnego postanowienia w niniejszej Deklaracji nie wolno interpretować jako domniemania na rzecz państwa, grupy lub osoby jakiegokolwiek prawa do zaangażowania się w jakąkolwiek działalność albo do dokonania jakiegokolwiek czynu zmierzającego do zniszczenia któregokolwiek z ogłoszonych tu praw i wolności.

POLSKA KOLEBKĄ TOLERANCJI? KONFEDERACJA WARSZAWSKA

Autorka scenariusza: Patrycja Kopcińska

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Zajęcia przenoszą nas do wieku XVI. Pozwalają na poznanie sytuacji różnowierców oraz zrozumienie znaczenia Aktu Konfederacji Warszawskiej. Umożliwiają także porównanie stosunku Polaków i Polek do ludzi innych wyznań czy narodowości, zarówno w przeszłości, jak i w chwili obecnej.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe: Czego mogą nas nauczyć konfederaci z 1573 roku?

Cele lekcji:

- ➔ poznasz terminy: tolerancja, tolerancja religijna
- ➔ poznasz stosunki wyznaniowe w państwie polsko-litewskim
- ➔ dostrzeżesz różnice między traktowaniem wyznawców różnych religii w Europie
- ➔ wskażesz skutki społeczno-gospodarcze i kulturowe tolerancji religijnej
- ➔ zrozumiesz doniosłość Aktu Konfederacji Warszawskiej
- ➔ będziesz doskonalić umiejętność czytania i analizowania oraz interpretowania tekstów źródłowych
- ➔ zrozumiesz wagę napływu ludności dla rozwoju państwa
- ➔ zauważysz podobieństwa i różnice między podejściem do osób prześladowanych/zagrożonych w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i współczesnym państwie polskim.

Kryteria oceny:

- ➔ postępujesz się terminami; tolerancja, tolerancja religijna
- ➔ oceniasz sytuację różnowierców w Europie
- ➔ wskazujesz Akt Konfederacji Warszawskiej jako podstawę tolerancji w Rzeczypospolitej
- ➔ podajesz przykłady skutków napływu ludności dla rozwoju państwa
- ➔ porównujesz poziom tolerancji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów i współczesnej Rzeczypospolitej.

Związek z podstawą programową (Historia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: II, III

Wymagania szczegółowe: 18.1), 18.2), 19.3), 20.2)

Komentarz metodyczny

Scenariusz można przeprowadzić jako kontynuację scenariusza pt. „Debatować, radzić, rozmawiać...”. Oba scenariusze zachęcają do refleksji nad tym, czy i w jaki sposób Polacy i Polki szukali porozumienia i próbowali wnieść się ponad podziały mimo sporów i waśni.

Metody: metody aktywizujące: argumenty „za i przeciw” (z modyfikacją – młodzież w każdym momencie ma możliwość zmiany swojego stanowiska), praca z tekstem źródłowym, rozmowa nauczająca, pogadanka, dyskusja.

Środki dydaktyczne i materiały: karteczki, plakat z zapisaną tezą do dyskusji i graficznymi symbolami zajmowanych stanowisk, karty pracy (załącznik nr 1).

Formy pracy: praca zbiorowa jednolita, praca zbiorowa indywidualna, grupowa.

Przebieg zajęć:

Lekcja nr 1 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Przed rozpoczęciem zajęć umieść w widocznym miejscu lub zapisz na tablicy: temat, cele zajęć, kryteria oceniania i pytanie kluczowe, a następnie poproś chętne osoby o ich zaprezentowanie. Upewnij się, że dla wszystkich są zrozumiałe. (2 minuty)

PRACA WŁAŚCIWA:

2. Wyjaśnij młodzieży, że podczas zajęć będzie ze sobą dyskutowała, wymieniając się argumentami i przyglądając swoim stanowiskom. Ćwiczenie stanowi punkt wyjścia do refleksji historycznej, a jednocześnie daje przestrzeń do zdobywania umiejętności komunikacyjnych – wyrażania swojego zdania, przysłuchiwania się opiniom innych osób i ustosunkowywania się do nich. Poinformuj, że za chwilę zostanie im przedstawiona sytuacja i związany z nią problem – teza. Zadanie będzie polegało na zajęciu stanowiska wobec przedstawionego problemu, a następnie przeprowadzeniu dyskusji w ustalonych ramach, podczas której uczniowie i uczennice będą mieli czas na refleksję, zmianę stanowiska i dalszą dyskusję oraz argumentację. Celem tej aktywności nie jest przekonanie do swoich poglądów, a jedynie umożliwienie poznania różnych stanowisk i refleksja nad własnymi postawami. (3 minuty)
3. Odczytaj poniższy opis:
„Kilka miesięcy temu w sąsiednim państwie wybuchła wojna domowa. Giną ludzie ze względu na to, że wyznają inną religię; trafiają do więzień za swoje poglądy. Nie wolno im już kultywować swoich świąt i obyczajów. Ich domy są bombardowane, nie mogą liczyć na pomoc medyczną. W niektórych miastach brakuje żywności, a nawet wody. Uciekają... Szukając bezpiecznego schronienia, dotarli do naszych granic. Ta grupa ludzi stale się powiększa, gdyż zniszczone państwo opuszczają również ci, którzy szukają pracy i lepszych warunków życia”. (1 minuta)
4. Wywieś plakat ze sformułowaną tezą lub napisz na tablicy: „Powinniśmy otworzyć granice i udzielić pomocy wszystkim przybyszom” oraz stanowiska, jakie można zająć wobec tego problemu. (1 minuta)
+ + całkowicie się zgadzam
+ raczej się zgadzam
= jestem neutralny (lub nie mam zdania)
– raczej się nie zgadzam
– – całkowicie się nie zgadzam

5. Rozdaj karteczki i poproś, aby młodzi ludzie umieścili na nich powyższe symbole wyrażające ich stanowisko wobec postawionej tezy. Każdy trzyma karteczkę w dłoni. Wyjaśnij, że dyskusja będzie się odbywała w czterech jednonominutowych sesjach. Podkreśl, że po każdej sesji można zastanowić się i zmienić swoje stanowisko, zmieniając jednocześnie zapis na karteczce. To jedna z wartości rozmowy – możliwość skonfrontowania swoich poglądów z poglądami innych osób, ich zweryfikowania i głębszej refleksji nad naszymi postawami. (30 minut na wszystkie sesje)

Komentarz metodyczny

Warto zadbać o dobrą atmosferę tej dyskusji, tak aby każdy mógł swobodnie wypowiedzieć swoje stanowisko, a także zmienić je pomiędzy poszczególnymi sesjami. Podkreśl, że równie ważne jest wyrażanie swojego zdania, jak słuchanie tego, co do powiedzenia mają inne osoby. Poproś, by odnosić się z szacunkiem do poglądów rozmówców i rozmówczyń, nawet jeśli różnią się od naszych. Zachęcaj także do wsłuchiwania się w argumenty pojawiające się w dyskusji, aby lepiej zrozumieć punkt widzenia drugiej osoby.

Wprowadzenie do zasad dobrej rozmowy i wzajemnego słuchania się znajdziesz w scenariuszu bazowym projektu „Rozmawiamy o uchodźcach”: <http://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy>.

Sesja I. Poproś o utworzenie grup, tak aby spotkały się w nich osoby o takich samych stanowiskach (na kartkach mają narysowany ten sam znak), a następnie przedyskutowanie postawionego problemu oraz przedstawienie argumentów lub wyjaśnienie swojego stanowiska (np. w przypadku osób, które zadeklarowały neutralności lub brak zdania – z czego to wynika?).

Sesja II. Daj znak do kolejnej części dyskusji, która będzie się odbywała w parach. Pary tworzą osoby reprezentujące stanowiska różniące się o jeden poziom np.: + i =; – i –; = i –. Zwróć uwagę, że młodzież powinna dyskutować nad problemem, używając kontrargumentów.

Po zakończeniu sesji zapytaj, czy ktoś chciałby zmienić swoje stanowisko, i zachęć do zanotowania na karteczkach ewentualnej zmiany.

Sesja III. Daj znak do następnej części, która również będzie się odbywała w parach, ale uczniowie i uczennice powinni stworzyć je tak, aby dyskutować z osobą o możliwie najbardziej odmiennym stanowisku (np. + + z – –, + z – –). Rozpoczynając tę część dyskusji zwróć uwagę, że teraz szczególnie uważnie warto wsłuchiwać się w głos rozmówcy lub rozmówczyń, żeby zrozumieć argumenty, jakimi się posługuje, i uzasadnić własne zdanie. W dyskusji można posługiwać się argumentami zebranymi we wcześniejszych sesjach.

Po zakończeniu sesji ponownie zapytaj, czy ktoś chciałby zmienić swoje stanowisko, i zachęć do zanotowania na karteczkach ewentualnej zmiany.

Sesja IV. Poleć, aby młodzież powróciła do swoich pierwotnych grup i sprawdziła, czy stanowiska zmieniły się w trakcie ćwiczenia, oraz wymieniła się uwagami, spostrzeżeniami oraz argumentami zebranymi podczas poszczególnych sesji. Poproś również o refleksję: jakie wiadomości wzbogaciły wiedzę rozmówców i rozmówczyń, co przekonało ich do pozostania przy swoim stanowisku lub do jego zmiany.

PODSUMOWANIE:

6. Poproś o zaprezentowanie wniosków z dyskusji przeprowadzonych w czasie IV sesji, a następnie podsumuj ćwiczenie, zwracając uwagę na jego dwa aspekty. Dokonywanie trudnych wyborów, umiejętność określania swojego stanowiska, a także doskonalenie umiejętności prowadzenia rozmowy, słuchania i otwartości na argumenty przeciwne. Wyjaśnij, że podczas kolejnych zajęć omówicie zapisy Konfederacji Warszawskiej i zastanowicie się nad kwestią otwartości Rzeczypospolitej Obojga Narodów, która była w Europie postrzegana jako bezpieczna przystań dla wszystkich prześladowanych. (8 minut)

Lekcja nr 2 (45 minut)

WPROWADZENIE:

1. Poproś młodzież o przypomnienie wiadomości nt. reformacji w Europie. Zapytaj: Jak traktowano protestantów w Niemczech? Co to były wojny religijne oraz jak uczniowie i uczennice oceniają warunki pokoju w Augsburgu? Co się stało z hugenotami we Francji? (5 minut)
2. Opowiedz o reformacji w Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Podkreśl, że na naszych ziemiach nie było prześladowań religijnych dzięki działaniom i dokumentom powstającym w XVI wieku, pośród których największe znaczenie miał Akt Konfederacji Warszawskiej. Wyjaśnij okoliczności jego podpisania (bezkrólewie, spory między uczestnikami konfederacji, stanowisko biskupów, wypowiedzi Piotra Skargi itp.). (8 minut)

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Rozdaj karty pracy (załącznik nr 1) i poproś młodzież o wykonanie zadań (indywidualnie lub w parach), a następnie głośnie odczytanie odpowiedzi przez wybrane osoby. (15 minut)
4. Zaproponuj, aby młodzi ludzie zastanowili się, jakie skutki przyniósł sam Akt Konfederacji Warszawskiej i związana z nim tolerancja. Zachęcaj do spontanicznych odpowiedzi i stosuj pytania naprowadzające, tak aby wybrzmiały sformułowania typu: napływ ludności różnej narodowości i o różnym statusie, rozwój rzemiosła, gospodarki, nauki, rozkwit kultury renesansu, wielokulturowość. (7 minut)
5. Podsumuj wypowiedzi uczniów i uczennic, dokonaj ewentualnych korekt i podkreśl doniosłość tego dokumentu w skali europejskiej. Wspomnij o wpisaniu w 2003 roku Aktu Konfederacji Warszawskiej na listę „Pamięć Świata” UNESCO, na której znajdują się najważniejsze dokumenty w dziejach ludzkości. (3 minuty)
6. Przenieś uwagę młodzieży na zapisane na tablicy pytanie kluczowe: „Czego mogą nas nauczyć konfederacji z 1573 roku?”, i poproś chętne osoby, aby podchodziły i jednym lub dwoma słowami zapisywały swoje propozycje. Na koniec poproś o ich głośne odczytanie. (5 minut)

PODSUMOWANIE:

7. Wróć do zapisanych celów lekcji i poproś o powstanie te osoby, które uważają, że zostały one osiągnięte. Możesz także nawiązać do pytania zawartego w tytule scenariusza („Polska kolebką tolerancji?”) i zachęcić młodzież do refleksji nad nim. Podziękuj młodzieży za udział w zajęciach. (2 minuty)

Praca domowa:

Zachęć młodzież do wyszukania informacji, jakie dzieła kultury związane z historią Polski, poza Aktem Konfederacji Warszawskiej, zostały wpisane na listę UNESCO „Pamięć Świata”.

Źródła:

- ➔ „Historia. Teksty źródłowe”, red. S. Sierpowski, Wydawnictwo Graf Punkt, Warszawa 1998
- ➔ <http://migracje.ceo.org.pl/kategorie/scenariusz-bazowy>.

Załącznik nr 1: Karta pracy dla młodzieży

Uważnie zapoznaj się z tekstem źródłowym – fragmentem Aktu Konfederacji Warszawskiej z 1573 roku – a następnie wykonaj polecenia 1–4.

CONFODERATIO GENERALIS VARSOVIAE

My Rady Koronne, duchowne i świeckie, i rycerstwo wszystko, i stany insze jednej a nierozdzielnej Rzeczypospolitej oznajmiamy [...], iż pod tym niebezpiecznym czasem, bez króla pana zwierzchniego mieszkając, staraliśmy się o to wszyscy pilnie na zjeździe warszawskim, jakobyśmy przykładem przodków swych sami między sobą pokój, sprawiedliwość, porządek i obronę Rzeczypospolitej zatrzymać i zachować mogli. Przeto [...] obiecujemy i zobowiązujemy się pod wiarą, poczciwością i sumieniem naszym:

Naprzód żadnego rozerwania między sobą nie czynić [...] ale podług miejsca i czasu tu naznaczonego zjechać się [...] i wspólnie a spokojnie tę sprawę obierania pana podług wolej Bożej do skutku słusznego przywieść. A inaczej na żadnego pana nie pozwalać, jedno takową pewną [...] umową: iż nam pierwszej prawa wszystkie, przywileje i wolności nasze, które są i które mu podamy po obraniu, poprzysiąc ma. A mianowicie to poprzysiąc: pokój pospolity między rozerwanymi i różnymi ludźmi w wierze i w nabożeństwie zachowywać i nas za granice koronne nigdy nie ciągnąc żadnym obyczajem ani prośbą królewską swą, ani zapłatą pięciu grzywien od kopi, ani ruszenia pospolitego bez uchwały sejmowej czynić. [...]

A iż w Rzeczypospolitej naszej jest różnorodność niemała ze strony wiary chrześcijańskiej, zabiegając temu, aby się z tej przyczyny między ludźmi rozruchy jakie szkodliwe nie wszczęły, które po inszych królestwach jaśnie widzimy, obiecujemy to sobie wspólnie za nas i za potomków naszych na wieczne czasy pod rygorem przysięgi, wiarą, czcią i sumieniem naszym, iż którzy jesteście różni w wierze, pokój między sobą zachować, a dla różnej wiary i odmiany w kościołach krwi nie przelewać, ani nie karać konfiskatą majątności, więzieniem i wygnaniem i zwierzchności żadnej ani urzędowi do takowego postępowania żadnym sposobem nie pomagać. [...]

Wszakże przez tę konfederację naszą zwierzchności żadnej panów nad poddanymi ich [...] nie umniejszamy i posłuszeństwa żadnego poddanych przeciwko panom ich nie psujemy. I owszem, jeśliby takowa samowola gdzie była pod pretekstem religii [...] będzie wolno i teraz każdemu panu poddanego swego nieposłusznego tam, tak w duchownych, jako i świeckich rzeczach, podług rozumienia swego skarać. [...]

Te wszystkie rzeczy obiecujemy sobie i dla potomków swych zachować i trzymać pod wiarą, czcią i sumieniami naszymi. A kto by się temu sprzeciwiać chciał i pokój i porządek pospolity psuć, przeciwko takiemu powstaniemy. [...]

Źródło: „Historia. Teksty źródłowe”, red. S. Sierpowski, Wydawnictwo Graf Punkt, Warszawa 1998, s. 101-102

1. Wymień postanowienia konfederacji warszawskiej.

.....

.....

.....

2. Odszukaj w tekście i podkreśl przyczyny zawarcia pokoju religijnego w Rzeczypospolitej.

3. Jak uzasadniana jest potrzeba wprowadzenia pokoju religijnego?

.....

.....

4. Wymień zobowiązania podjęte przez twórców Aktu Konfederacji Warszawskiej.

.....

.....

.....

CO EUROPA ZAWDZIĘCZA ARABOM? ISLAM JAKO RELIGIA OBECNA OD ZAWSZE W EUROPIE

Autorka scenariusza: Anna Paluszek

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Celem zajęć jest wyjaśnienie pojęcia cywilizacji arabsko-muzułmańskiej i uporządkowanie pojęć oraz zwrócenie uwagi na pozytywne aspekty wpływów islamu na świat i Europę. Realizacja celów została podzielona na dwie bardziej szczegółowe ścieżki – historyczno-kulturową oraz kulturowo-religijną – mogą być realizowane w zależności od zaangażowania uczniów i uczennic, ich postaw wobec tematu czy zainteresowań. Uczniowie i uczennice poznają nowe fakty oraz będą mieli możliwość pracy na swych pierwotnych skojarzeniach dotyczących muzułmanów czy Arabów.

Czas trwania: 45 minut (przy wyborze jednej z opcji), 2 x 45 minut (przy realizacji obydwu opcji)

Pytanie kluczowe: Kim są muzułmanie i co Europa zawdzięcza Arabom i islamowi?

Cele lekcji:

- ➔ dowiesz się, w jakich dziedzinach Arabowie i muzułmanie współtworzyli cywilizację europejską (lekcja historyczno-kulturowa)
- ➔ zrozumiesz, na jakich zasadach opiera się islam (lekcja kulturowo-religijna).

Kryteria oceny:

- ➔ wymienisz co najmniej 4 najważniejsze osiągnięcia i/lub wynalazki cywilizacji arabsko-muzułmańskiej (lekcja historyczno-kulturowa)
- ➔ podasz co najmniej 2 argumenty potwierdzające zasadność stwierdzenia: Arabowie wpłynęli na kształt cywilizacji europejskiej (lekcja historyczno-kulturowa)
- ➔ wyjaśnisz pojęcia: islam, filary, Koran, sunna (lekcja kulturowo-religijna)
- ➔ wyjaśnisz, kim są muzułmanie i muzułmanki (lekcja kulturowo-religijna).

Związek z podstawą programową (Historia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: I, II, III

Wymagania szczegółowe: 8.2, 8.3

Związek z podstawą programową (Etyka, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: II, III

Wymagania szczegółowe: 8

Metody: burza pomysłów, mini wykład, gra Bingo, praca z tekstem i tworzenie plakatu.

Środki dydaktyczne i materiały: wydruki kartek z Bingo, mapy polityczne: zasięg imperium arabsko-muzułmańskiego w okresie klasycznym i współcześnie, teksty pomocnicze dla nauczyciela i młodzieży.

Formy pracy: praca indywidualna, praca w parach, praca w grupach.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Zapoznaj uczniów i uczennice z celami zajęć oraz kryteriami oceny. Stopień ich zrozumienia możesz sprawdzić, prosząc o zasygnalizowanie kciukiem uniesionym ku górze (zrozumienia celów i kryteriów), dłoni zaciśniętej (w przypadku wątpliwości) i otwartej (w przypadku niezrozumienia celów/kryteriów). W razie potrzeby wyjaśnij cele lekcji i kryteria oceny. (2 minuty)

LEKCJA HISTORYCZNO-KULTUROWA – w celu skupienia się na treściach o wynalazkach i kulturze:

2. a) Poproś uczniów i uczennice, aby w parach zapisali po 2 skojarzenia z hasłem „cywilizacja arabsko-muzułmańska”. Poproś o ich odczytanie i przyklejenie na tablicy. Następnie poproś uczniów i uczennice o pogrupowanie pojęć. Moderuj cały proces, wyjaśniając i dopytując w razie potrzeby. Zachęć do wymiany i rozmowy. Celem tego działania jest stworzenie mapy myśli, do której nauczyciel/nauczycielka powróci, podsumowując lekcję. (10 minut)

LEKCJA KULTUROWO-RELIGIJNA – w celu skupienia się na treściach o kulturze arabskiej i islamie:

2. b) Poproś uczniów i uczennice, aby w parach zapisali po 2 skojarzenia z hasłem „Arabowie i islam”. Poproś o ich odczytanie i przyklejenie na tablicy. Następnie poproś uczniów i uczennice o pogrupowanie pojęć. Moderuj cały proces, wyjaśniając i dopytując w razie potrzeby. Zachęć do wymiany i rozmowy. (10 minut)

Komentarz metodyczny

Zwróć uwagę na pojawiające się skojarzenia i ich wymowę – negatywną i pozytywną. W razie potrzeby zwróć uwagę na źródło, skąd takie a nie inne skojarzenia pochodzą – media, wycieczka do konkretnego kraju arabskiego, kontakt z reprezentantem kultury arabskiej czy muzułmaninem/muzułmanką.

Jeśli skojarzenia wiążą się z tematyką fundamentalizmu i organizacji militarnych jak tzw. ISIS lub zamachów terrorystycznych, warto zwrócić uwagę na rozdzielną tych zagadnień i wyjaśnić niski poziom powiązań haseł organizacji terrorystycznych z wartościami islamu. Dostosuj poziom wyjaśnień do wiedzy grupy. Warto założyć, że staramy się nie posługiwać stereotypami.

PRACA WŁAŚCIWA:

3. Wyjaśnij, czym jest cywilizacja islamu, i wprowadź rozróżnienie pomiędzy pojęciami: kultura arabska, cywilizacja islamu, kultura arabsko-muzułmańska na podstawie załącznika nr 1. Odwołaj się do mapy skojarzeń utworzonej w pierwszej części zajęć oraz komentarza metodycznego nr 1. Możesz użyć odpowiednich map, pokazujących zasięg kulturowy islamu i kraje arabskie. (5 minut)

LEKCJA HISTORYCZNO-KULTUROWA

- 4.a) Zaproś uczniów i uczennice do wyjścia z ławek i wyjaśnij, że za chwilę zagrają w grę, która polega na zebraniu w jak najszybszym czasie podpisów osób z klasy na karcie gry „Bingo”. Osoba, która pierwsza zbierze podpisy różnych osób w swojej karcie gry, mówi głośno: BINGO! Jednocześnie każdy podpisuje się na kartkach innych zawodników. Podpisać się może osoba, która miała jakąkolwiek styczność z danym „wynalazkiem”, np. *widziałam* na zdjęciach/podczas wycieczki katedrę gotycką, *czytałam* o pierwszej kamerze zwanej obskura, *mam* w domu globus, *piłam* kawę, etc.

Rozdaj każdemu wydrukowane karty gry „Bingo” z załącznika nr 2, upewnij się, że jasne są zasady gry i ogłoś rozpoczęcie. Po zakończeniu gry, zapytaj, czy uczniowie zdawali sobie sprawę, że wszystkie te zdobycze zostały wymyślone lub rozpowszechnione przez przedstawicieli świata muzułmańskiego i przejęte przez Europę w ramach licznych kontaktów, jakie opierały się na wymianie handlowej, naukowej oraz komunikacji dyplomatycznej. (15 minut)

Jako zadanie domowe poproś o przeczytanie tekstu o szczegółach tych odkryć: „Arabskie wynalazki”, Onet.pl, 8.03.2006 <http://wiadomosci.onet.pl/prasa/arabskie-wynalazki/sp130>.

Zaawansowanym poleć tekst Janusza Daneckiego pt. „Co zawdzięczamy islamowi”, Czytelnia „Opoka”: http://www.opoka.org.pl/biblioteka/I/IR/co_islamowi.html.

LEKCJA KULTUROWO-RELIGIJNA

4.b) Podziel klasę na mniejsze grupy kilkuosobowe. Rozdaj młodzieży odpowiednie materiały jak: papier i flamastry, wycinki starych gazet oraz tekst z załącznika nr 3. Poproś o jego przeczytanie i przygotowanie plakatu pokazującego jak pozytywnie można odpowiedzieć na pytanie „Kim jest muzułmanin/muzułmanka”. (15 minut)

Komentarz metodyczny

Zachęć uczniów i uczennice do potraktowania tematu w sposób kreatywny. Tekst ma jedynie na celu uzupełnić wiedzę w postaci dodania pojęć, aby nie były stosowane jedynie skojarzenia z różnych nienaukowych lub nieobiektywnych źródeł. Nawet jeśli grupa ma pewne opory i posługuje się stereotypami lub powiela przekazy medialne dotyczące grup terrorystycznych, a nie islamu, zwróć uwagę, że zadaniem jest skupienie się na modelowym wyznawcy religii, a nie konkretnych przypadkach osób niereprezentujących islamu jako całości. W poleceniu można dodać, że przekaz plakatu powinien być pozytywny, by przeanalizować zagadnienia z różnych stron, szczególnie jeśli wcześniejsze odwołania miały spory nośnik negatywnych emocji lub skojarzeń ze zjawiskami negatywnymi.

5. Zaprosz przedstawicieli grup do szybkiej prezentacji plakatów. Rozwieście plakaty w widocznym miejscu w klasie. Zapytaj, jak uczniowie i uczennice czuli się w tym zadaniu, a następnie podsumuj ich pracę, odwołując się, jeśli to potrzebne, do pierwszej części zajęć – pierwszych skojarzeń. (10 minut)

PODSUMOWANIE:

6. Poproś o odpowiedzenie indywidualnie, co było najbardziej istotne w trakcie tej lekcji i co uczeń/uczennica zabiera ze sobą do „walizki”. Po chwili zapytaj kilka osób, czy chciałyby się podzielić swoją refleksją po lekcji. (3 minuty)

Źródła:

- ➔ Janusz Danecki, *Podstawowe wiadomości o islamie*, T. 1, Dialog, Warszawa 2002, s.109-157.
- ➔ Marek M. Dziekan, *Dzieje kultury arabskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 13-20 oraz s.244-255.
- ➔ Marek M. Dziekan, *Cywilizacja islamu w Azji i w Afryce*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 82.

Załącznik nr 1 – Cywilizacja islamu

Cywilizacja islamu, czyli świat muzułmański rozciąga się od Chin, Tajlandii i Indonezji, poprzez subkontynent indyjski i kraje Azji Środkowej oraz Bliski Wschód, po Afrykę Północną i Zachodnią. Natomiast sami muzułmanie żyją obecnie na całym świecie.

Od VII wieku islam, mający swój początek w objawieniach proroka Muhammada (żyjącego w Mekce i Medynie na terenie dzisiejszej Arabii Saudyjskiej, zm. 632) rozprzestrzenił się na obszarze bardzo niejednorodnym kulturowo, zróżnicowanym językowo i etnicznie. Język arabski jest językiem, w którym wyrecytowana oraz zapisana została święta księga Koran. Nowa religia i język stały się ważnym spoiwem dla różnorodnego kulturowo i religijnie obszaru. Te dwa elementy współtworzyły kulturę i rozwój nauki. Dlatego najbardziej adekwatnym określeniem jest **cywilizacja** bądź **kultura arabsko-muzułmańska**. Islam stał się religią wielu ludów, choć zachował własną religię, będącą spoiwem dla różnych kultur. Choć języki lokalne były nadal w użyciu, to przez stulecia język arabski był językiem tej cywilizacji. Wiele najważniejszych postaci kultury i nauki pochodzących, np. z Iranu czy Indii, opanowali język na takim poziomie, że zaczęli współtworzyć kulturę arabską. Będzie ona miała inny zakres czasowy, choć w części pokrywający się z poprzednim pojęciem. Początki kultury arabskiej należy szukać w czasach przed islamem, zwanych po arabsku *dżahiliją*. W pewnym stopniu została ona włączona do historii muzułmanów, jako swoisty budulec dla tego ważnego komponentu, jakim jest język arabski. Jednak pewne elementy tej kultury, które nie zostały przetransferowane przez sam islam, nie są wspólne dla wszystkich muzułmanów. W różnych miejscach i okresach ważną rolę pełniły obok języka arabskiego, język turecki i perski.

Na świecie mieszka obecnie 1,6 mld muzułmanów, z czego zaledwie 20% to Arabowie. Aż 62% muzułmanów nie mieszka na Bliskim Wschodzie. Kraj z największą populacją muzułmanów na świecie to Indonezja (86% muzułmanów z 240 mln mieszkańców). Oznacza to, że niezależnie od roli Arabów dla cywilizacji muzułmańskiej, islam jest religią wielu narodów i to język arabski Koranu czyni ten element nadal bardzo widocznym, co nie oznacza jednak, że każdy muzułmanin musi być Arabem. Co ważne, wśród wielu krajów arabskich znajdziemy spory odsetek chrześcijan, np. w Syrii, Libanie, Palestynie, Iraku i Egipcie. Stąd też, nie każdy Arab koniecznie musi być muzułmaninem. Kwestie pojęciowe dotyczące tak skomplikowanego zjawiska jak kultura uproszczają rzeczywistość, lecz w przypadku muzułmanów i islamu zdecydowanie jej nie odzwierciedlają.

Na podstawie:

- ➔ Marek M. Dziekan, *Dzieje kultury arabskiej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008, s. 13-20 oraz s.244-255.
- ➔ Marek M. Dziekan, *Cywilizacja islamu w Azji i w Afryce*, Książka i Wiedza, Warszawa 2007, s. 82.

Załącznik nr 2: BINGO – Wybrane osiągnięcia cywilizacji muzułmańskiej

W poniższych rubrykach wymienione zostały wybrane osiągnięcia zaczerpnięte przez Europejczyków z cywilizacji arabsko-muzułmańskiej. Zdobądź podpisy we wszystkich polach od różnych osób w klasie (jedna osoba – jeden podpis).

UWAGA! W wybrane pole może wpisać się osoba, która miała styczność z danym osiągnięciem (widziała, używała, smakowała) lub jest w stanie podać jakiś fakt z tym związany, np. kto, w jakich okolicznościach je wynalazł czy dokonał odkrycia kawy.

Kawa	Szczepionka	Szachy	Pierwsza kamera (obskura) .....
Spadochron	Mydło	Chemia (destylacja)	Łuk ostry (katedra gotycka) .....
Cyfra zero	Skalpel	Wiatrak	Wieczne pióro .....
Posiłek trzydaniowy	Dywan	Czek	Globus ziemski (Astrolabus) .....

Załącznik nr 3: Kim jest muzułmanin i muzułmanka?

Podstawą **islam**, podobnie jak chrześcijaństwa i judaizmu, jest **wiara w jednego Boga**. Pomimo sporej różnorodności wśród muzułmanów na całym świecie można rozpoznać dość prostą wspólnotę wiary w podstawowe dogmaty i filary islamu (inaczej 5 obowiązków muzułmanina).

Głównymi źródłami zasad w islamie są:

Koran – święta księga islamu, będąca Słowem Bożym objawionym prorokowi Muhammadowi. Ponieważ Prorok był niepiśmienny, recytował objawienie pierwszym wyznawcom – stąd arabska nazwa księgi *Al-Kuran* oznacza „recytacja”. Recytacja Koranu jest bardzo ważnym elementem edukacji w krajach muzułmańskich. Fragmentami objawienie było spisywane przez wyznawców, a za czasów trzeciego władcy po Muhammadzie – kalifa Usmana (644-656) przyjęto ostateczną wersję Koranu. Obowiązuje do dziś i jest spisana w języku arabskim. Wyznawcy nieznający tego języka modlą się po arabsku (tak jak kiedyś w Kościele katolickim odprawiano modlitwy w łacinie).

Sunna – zbiór tradycji tzw. **hadisów**, które są opowieściami z życia Proroka lub jego wypowiedziami. Mogą one dotyczyć takich kwestii jak zasady współżycia w społeczności, rodzinie czy obowiązki wyznawców. Sunna, w przeciwieństwie do Koranu, nie jest jednolitą księgą. Istnieją zbiory hadisów z X w., które uznane są powszechnie za prawdziwe.

Z reguły **interpretacja zapisów** pozostawiona jest samej osobie wierzącej. Nie ma hierarchii kościelnej, czy jednego ośrodka z wykładnią. Z pomocą przychodzą jej często komentarze uczonych, prawników, sędziów czy teologów muzułmańskich. W pierwszych wiekach powstania wspólnoty utworzono specjalne szkoły prawne, stosujące odmienne zestawy narzędzi do interpretacji starych zapisów w kontekście współczesności, np. poprzez analogię lub zgodę większości uczonych.

Wspólnota muzułmanów **umma** jest bardzo zróżnicowana językowo, kulturowo i etnicznie. Na całym świecie muzułmanki i muzułmanie mają różne kolory skóry, style ubierania, zainteresowania, pasje i plany na przyszłość. Zasady islamu są bardzo proste, ale i pojemne, dają ramy w jakich każda osoba ma znaleźć swoją drogę do zbawienia. Wiele wyborów życiowych i praktyk życiowych wynika z kultury w jakiej się żyje, kraju czy z domu rodzinnego. Tak, jak różnorodni są Polacy i Polki pomimo, że mówią tym samym językiem i w większości należą do kościoła katolickiego, różnorodne mogą być osoby wyznające islam w różnych zakątkach świata.

DEBATOWAĆ, RADZIĆ, ROZMAWIAĆ...

Autorka scenariusza: Patrycja Kopcińska

KRÓTKI OPIS SCENARIUSZA:

Zajęcia umożliwią rozszerzenie wiadomości na temat instytucji demokracji szlacheckiej oraz porównanie ówczesnej i obecnej debaty publicznej. Młodzież zastanowi się również, w jaki sposób prowadzić taką debatę, a dzięki ćwiczeniom będzie doskonalić umiejętności komunikacyjne.

Czas trwania: 2 x 45 minut

Pytanie kluczowe: Co łączy debatę publiczną I i III Rzeczypospolitej?

Cele lekcji:

- ➔ zapoznasz się z terminem debata publiczna
- ➔ dowiesz się, gdzie odbywała się i toczy się ona obecnie
- ➔ będziesz doskonalić umiejętność czytania i analizowania oraz interpretowania tekstów
- ➔ dostrzeżesz podobieństwa i różnice między debatami z przeszłości i obecnymi
- ➔ ocenisz poziom publicznej debaty i zaproponujesz działania podnoszące go
- ➔ zrozumiesz rolę rozmowy/ debaty w rozwiązywaniu problemów.

Kryteria oceny:

- ➔ operujesz terminem debata publiczna
- ➔ porównujesz debaty z przeszłości i czasów obecnych (miejsce, przestrzeń, elementy przebiegu itp.)
- ➔ oceniasz poziom debaty publicznej i proponujesz działania podnoszące jej poziom.

Związek z podstawą programową (Historia, III etap edukacyjny):

Wymagania ogólne: II, III

Wymagania szczegółowe: 20.1), 20.4)

Metody: metody aktywizujące: Karuzela, Trójkąt, praca z tekstem, rozmowa nauczająca, pogadanka, dyskusja.

Środki dydaktyczne i materiały: materiały tekstowe, schemat trójkąta – załączniki, arkusz papieru, małe karteczki, kolorowe markery.

Formy pracy: praca zbiorowa indywidualna, grupowa.

Przebieg zajęć:

WPROWADZENIE:

1. Przed rozpoczęciem zajęć umieść w widocznym miejscu lub zapisz na tablicy: cele zajęć, kryteria oceniania i pytanie kluczowe, a następnie zaprezentuj je i upewnij się, że są jasne dla młodych ludzi. (2 minuty)
2. Ustal, jak uczniowie i uczennice rozumieją sformułowanie „debata publiczna”. Zachęcaj różne osoby do wypowiedzenia się. Podsumowując tę część, możesz skorzystać z poniższych informacji. (3 minuty)

Debata – dyskusja o sformalizowanej formie, która dotyczy wyboru najlepszego rozwiązania omawianego problemu lub sprawy, mająca miejsce w większym gronie osób, np. na zebraniu, posiedzeniu, zgromadzeniu, zjeździe, a nawet przestrzeni publicznej.

Główną cechą formalnej debaty jest zestaw zasad, które mają zagwarantować istnienie konfliktu pomiędzy debatującymi. Każda ze stron wygłasza mowę na poparcie danej tezy i ustosunkowuje się do argumentów strony przeciwnej. Porównać jej punkt widzenia ze swoim i przekonać sędziów o swojej racji.

Idea debatowania sięga czasów starożytnej Grecji, gdzie debatowanie było częścią systemu politycznego. Obywatele demokratycznych Aten dyskutowali na temat nowych praw, podatków, wojen. Powstawały szkoły filozoficzne, w których uczono sztuki erystyki i argumentacji.

Współczesny styl debatowania według tzw. reguł oksfordzkich wywodzi się z Anglii. Sięga on historycznie XVIII i XIX wieku. Opiera się on na stylu debaty brytyjskiej Izby Gmin, charakteryzującej się podziałem na dwie strony – rządzącą i opozycyjną. Układ sali brytyjskiego parlamentu zachęca do konfrontacji. Ławy nie są ustawione naprzeciwko siebie. Mówcy zawsze widzą przed sobą swoich oponentów.

Na podstawie: <https://pl.wikipedia.org/wiki/Debata>, <http://www.polishyourpolish.org.uk/blog/debata-co-jak-i-dlaczego/>, <https://repozytorium.amu.edu.pl/bitstream/10593/1979/1/Grzelka.pdf>.

Polecany artykuł: Iwona Benenowska, „Współczesna debata publiczna – jej cechy, sytuacje komunikacyjne, strategie (próba charakterystyki na wybranych przykładach)”: http://bit.ly/debata_publiczna_artykul.

3. Zapytaj, gdzie w XV–XVIII wieku mogła się odbywać debata publiczna? Odwołuj się do wiadomości z lekcji wcześniejszych, dotyczących kształtowania się demokracji szlacheckiej. Stosuj pytania naprowadzające, aby młodzi ludzie wymienili podstawowe instytucje, tzn. sejmy i sejmiki. Przypomnij, jak ważną rolę pełniły one w funkcjonowaniu państwa i podkreśl, że należy w nich upatrywać fundamentów społeczeństwa obywatelskiego. (5 minut)

PRACA WŁAŚCIWA:

4. Zaproponuj aby młodzi ludzie pogłębili swoją wiedzę na temat sejmów i sejmików, przebiegu ich obrad itp. poprzez wykonanie ćwiczenia nr 1 pt. „Karuzela”. (25 minut)

Ćwiczenie „Karuzela”

- a) Losowo rozdaj każdej osobie po jednym tekście (załącznik nr 1) i poproś o zapoznanie się z nim oraz przygotowanie jednogminutowej wypowiedzi zawierającej informacje na temat obrad, debaty publicznej, sposobu prowadzenia rozmów, zachowań oraz własne wnioski na ten temat (m.in. z czego wynikał taki stan rzeczy?).
- b) Poproś o ustawienie krzeseł w dwóch kręgach i zajęcie miejsc tak, aby siedzieć twarzą do kolegi/koleżanki.

- c) Wyjaśnij, iż na dany sygnał (np. kłaśnięcie) osoby z kręgu zewnętrznego referują osobom z kręgu wewnętrznego swoje spostrzeżenia. Po kolejnym sygnale, osoby z kręgu zewnętrznego przesuwają się o dwa miejsca i tym razem młodzież znajdująca się w kręgu wewnętrznym prezentuje informacje i wrażenia.
  - d) Po kilku takich rundach młodzież wspólnie formułuje wnioski i chętna osoba zapisuje je na arkuszu papieru.
5. Zapytaj, jak wygląda współczesna debata publiczna. Podkreśl, że obecnie jest ona o wiele bardziej rozbudowana, odbywa się na wielu płaszczyznach i w przeciwieństwie do XV-XVIII wieku jej uczestnikami (w mniejszym bądź w większym stopniu) jest każdy z nas. Odbywa się ona nie tylko w przestrzeni publicznej, ale także w mediach, w tym społecznościowych, w trakcie kampanii wyborczych, itp. Możecie zastanowić się nad podobieństwami i różnicami, żeby uporządkować wiedzę na ten temat. Pozwól na swobodne wypowiedzi i ich komentowanie przez innych uczniów i uczennice. Zwróć uwagę na miejsce i zasięg publicznej debaty oraz jej przebieg w wypadku, gdy przedmiotem jest trudna, kontrowersyjna kwestia. Na koniec wyciągnijcie wspólnie wnioski z dyskusji i dopiszcie je (innym kolorem) do tych sformułowanych w trakcie ćwiczenia pt. „Karuzela”. (10 minut)
  6. Przenieś uwagę uczniów i uczennice na pytanie kluczowe i poproś chętnie osoby o udzielenie na nie odpowiedzi. (3 minuty)
  7. Zachęć młodzież do zastanowienia się nad poziomem debaty publicznej współcześnie w Polsce. W jaki sposób ją ocenia? Od jakich czynników zależy poziom dyskusji? Jakie są przyczyny obecnego stanu rzeczy i w jaki sposób można na tę sytuację reagować? Zaproś klasę do wykonania ćwiczenia nr 2, które pomoże w ustaleniu odpowiedzi na te pytania. (33 minuty)
    - a) Losowo podziel zespół klasowy na 4-6 osobowe grupy.
    - b) Rozdaj każdej grupie załącznik nr 2 i poproś o zastanowienie się nad postawionymi pytaniami, przedyskutowanie odpowiedzi, a następnie uzupełnienie schematów.
    - c) Po upływie 10 minut poproś o zaprezentowanie na forum wyników prac grup przez ich przedstawicieli lub przedstawicielki.
    - d) Podsumuj ćwiczenie poprzez powrót do tematu zajęć: „Debatujcie, radźcie, rozmawiajcie...” – jak rozumie ten temat młodzież? Jakie wnioski wyciąga z przeprowadzonej lekcji? Jakie znaczenie ma rozmowa dla poszukiwania porozumienia?

Komentarz metodyczny

Warto zapoznać się ze stanowiskiem prof. Ireneusza Krzemińskiego i zastanowić się, czy potrafimy dyskutować na trudne tematy? Link: http://bit.ly/Artykuł_Czy_Polacy_potrafią_dyskutować.

PODSUMOWANIE:

8. Wróć do celów lekcji i poproś o przedyskutowanie (w istniejących grupach) stopnia ich osiągnięcia, a następnie umieszczenie przez ich przedstawicieli i przedstawicielki symbolicznych znaków; +, ?, – przy każdym zapisie. (5 minut)
9. Rozdaj każdemu uczniowi i uczennicy małą karteczkę i poproś o zapisanie na niej, czy i w jaki sposób ich szkoła, oni sami/same oraz nauczyciele i nauczycielki mogą wpływać na kształt debaty publicznej. (3 minuty)
10. Zbierz karteczki i zapewnij, że przeanalizujesz wszystkie sugestie. Podziękuj młodzieży za jej wskazówki oraz udział w zajęciach. (1 minuta)

Źródła:

- ➔ Bardach J., Historia państwa i prawa Polski, Warszawa 1964
- ➔ Borucki M., Sejmy i sejmiki szlacheckie, Warszawa 1972
- ➔ Gierowski J. A., Rzeczpospolita w dobie złotej wolności, Warszawa 2003
- ➔ Kaczmarczyk Z., Leśnodorski B., Historia państwa i prawa Polski od połowy XV w. do r. 1795, Warszawa 1957
- ➔ Kriegseisen W., Sejmiki Rzeczypospolitej szlacheckiej w XVII i XVIII wieku, Warszawa 1991
- ➔ Olszewski H., Sejm Rzeczypospolitej, Kraków 1999
- ➔ http://www.pan.poznan.pl/nauki/N_210_11_Olszewski.pdf
- ➔ <http://sjp.pwn.pl/doroszewski/sejmowac;5495635.html>
- ➔ <http://literat.ug.edu.pl/kitowic/index.htm#spis>
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/przebieg_obrad_sejmikow_ziemskich.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/krzykacze_czy_parlamentarzysci_reprezentacja_mazowska_na_sejmach_dawnej_rzeczypospolitej.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/halas_podczas_obrad_sejmowych.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/klotnie_i_wyzwiska_na_sejmach.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/diariusze_sejmowe.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/organizacja_sejmu_w_xvi_wieku.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/bojka_szlachty_w_kosciele.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/sejm_senat_wzajemne_relacje.html
- ➔ http://www.wilanow-palac.pl/o_czym_deliberowala_szlachta_na_sejmikach.html

Załącznik nr 1: „Na sejmach tak bywało...”

- a. Do wyznaczonego miejsca zjeżdżała szlachta i napotykała problem w postaci braku odpowiedniej liczby kwater. Część musiała zadowolić się noclegiem pod gołym niebem, co było przyczyną licznych sporów i burd. Sejm w Polsce nie posiadał własnej, stałej siedziby. Obrady odbywały się w różnych miejscach, jak np. w wybranych komnatach na zamku królewskim. Sale te były nieprzystosowane do pomieszczenia tak dużej liczby osób, a kiepskie warunki powodowały wzmożoną nerwowość obradujących. Spisywane na sejmach diariusze są wspaniałym źródłem do poznania przebiegu obrad. Opisy dostarczają niezliczonej ilości przykładów zachowań posłów i senatorów, którzy nieraz wyrażali swe poglądy i uczucia w sposób bardzo gwałtowny i pełen emocji.
- b. W szesnastowiecznych diariuszach sejmowych jest wiele przykładów zagłuszania i wygwizdywania mówców. „Gdy tak mówił, poczęli wszystka szlachta huknąć a wrzeszczeć, krzakać, kaszleć, że mu mówić nie dopuścili i zagłuszyli wszystko; [...] aże ledwo uskromił p. Zborowski marszałek mówiąc: nie potrzebujemy tego” – czytamy w diariuszu sejmu konwokacyjnego warszawskiego z 1587 roku. „Na przeszłym [sejmu 1590] zawodziłem się kilkakroć o tym mówić, ale mnie barany żołnierskie zagłuszały, które umyślnie drażniono” – uskarżał się z kolei na sejmie walnym w 1592 roku kanclerz koronny.
- c. Głosy rozsądku, nawołujące do zgody i podniesienia poziomu dyskusji w polskim sejmie były nieliczne i ginęły najczęściej w ogólnym tumultcie. „Ja z mojej strony gotowem się tu wszystkiego sprawić, żebyśmy się nie lżyli” (obrażali, wyzywali) – prosił w 1592 roku na sejmie walnym biskup kujawski. Na wcześniejszych sejmach również podejmowano próby załagodzenia konfliktów, zdając sobie sprawę z tego, że stanowią one zły przykład dla innych posłów oraz znacznie opóźniają obrady, czyniąc je nieraz zupełnie bezskutecznymi.
- d. Autor diariusza walnego sejmu warszawskiego z 1597 roku opisuje kłótnie i kontrowersje ciągnące się przez pięć dni z rzędu. Po kolejnych pięciu dniach względnego spokoju spory wybuchają jednak z nową siłą. Posłowie na sejmach nie tylko kłócili się między sobą, lecz także obrażali na siebie wzajemnie, na drugą izbę, czyli senat, a czasem nawet na króla. Ostatniego dnia obrad, już w zasadzie nocą, posłowie chcieli przeprowadzić oficjalną uroczystość pożegnania króla i zamknięcia obrad. Król ze względu na późną porę, przełożył tę ceremonię na dzień następny. Posłowie podnieśli krzyk, że czekać nie mają zamiaru i zaczęli się rozjeżdżać. Nazajutrz Zygmunt III wszedł do niemal pustej sali.
- e. Obradami sejmu kierował marszałek, którego zadaniem było utrzymanie porządku w ich trakcie. Między innymi uciszał zbyt głośne rozmowy, stukając laską w podłogę. Miał on nietatwe zadanie doprowadzenia posłów do zgodnej konkluzji, co było rzeczą nietatwą i wymagającą niekiedy dużej dozy dyplomacji. Zadanie to czasem okazywało się tak wyczerpujące, że nie był on już w stanie wygłosić pożegnalnej mowy do króla. Na sejmie warszawskim na przełomie 1563 i 1564 roku marszałek Mikołaj Sienicki zachorował i stracił głos, natomiast na sejmie lubelskim w 1569 roku marszałek Stanisław Czarnkowski zemdlął podczas pożegnalnego przemówienia.
- f. Miejscem zebrań sejmikowych były często świątynie. Obrady rozpoczynała msza święta, w intencji owocnych i jednomyślnych obrad. Często, choć biernie, uczestniczyli w niej niekatolicy. Po mszy, w obawie sprofanowania, z kościoła wynoszono monstrancję z konsekrowaną hostią. Następnie wybierano marszałka i zwykle wówczas rozpoczynały się perturbacje o zajęcie odpowiedniego miejsca, co było powodem przepychanek dla czułej o swój prestiż szlachty. Po załatwieniu tych formalności wprowadzano legata królewskiego, który odczytywał „instrukcje królewskie”, stanowiące punkt wyjścia do dyskusji. W dalszej części odczytywano listy, w których nadawcy prosili o poparcie dla spraw prywatnych, ale nie rzadko listy te były głosami w dyskusji osób, które z nie mogły wziąć udziału w obradach. W dalszej części następowała chaotyczna zazwyczaj dyskusja. Przekrzykiwano się, kłócono, co prowadziło do swarów i mieszania spraw, którymi miano się zajmować. Sekretarz miał obowiązek notowania treści wszystkich głosów.

- g. Polskie sejmiki bywały liczne, głośne i rzadko spokojne, co w końcu XVII w. piętnował satyryk Wacław Potocki: „Maluj, diable, sejmiki, gdzie siadłszy w kościele, / Sami nie wiedząc, przy czym, drze szlachta gardziele”, a blisko o wiek późniejszy pamiętnikarz, Jan Duklan Ochocki, dodawał: „Widywałem dawniejsze sejmiki, gdzie czasem, po dwóchset naraz występowało do boju, gdy się dobrze podpiło, obcinano wzajemnie nosy, ręce, uszy i po kilka trupów pozostawało na pobjawisku”.
- h. Obrady sejmików, najczęściej burzliwe i gorszące, odbywały się przeważnie w kościołach. Zwykle było tam bardzo tłoczno, gdyż szlachta chętnie w nich uczestniczyła. Kto się nie zmieścił, czekał na zewnątrz – na przykościelnym cmentarzu, na placu, wreszcie na ulicach miasteczka. W miarę, jak zwiększała się odległość od centrum obrad, przybywało ludzi zainteresowanej jedynie wrzaskiem, tumultem, dobrym jedzeniem i piciem. Bójki sejmikowe były częste, ponieważ tłum rozemocjonowanej szlachty o różnych temperamentach wymykał się spod kontroli. Szlachta nie uwzględniała w swoich kłótniach faktu, iż sejmiki odbywały się w kościołach i zwalczające się partie rąbały sobie głowy z zapałem. Na jednym z sejmików, aby nie dopuścić do rozlewu krwi, potajemnie poobcinano uczestnikom szable z rapcami.
- i. Kłótnie, wyzwiska i lekceważenie cudzych wypowiedzi były na XVI-wiecznych sejmach zjawiskiem niemal powszednim. Najczęstszą przyczyną problemu była źle pojmowana wolność słowa, której szlachta gotowa była bronić za wszelką cenę. Z tego też powodu z upodobaniem dawała upust osobistym animozjom i pieniactwu, wyklócając się i obrażając o drobne nieraz sprawy. Światlejsi przedstawiciele elit politycznych ubolewali nad tym stanem i zwracali uwagę, że właśnie takie sytuacje są powodem znacznych opóźnień i braku potrzebnych uchwał. Zwykła szlachecka pozostawała jednak głucha na tego typu uwagi.
- j. Z lektury diariuszy, czyli XVI-wiecznych sprawozdań sejmowych wynika, że podczas obrad panował nieustanny niemal gwar. Przemówienia przerywane były nie tylko okrzykami pojedynczych oponentów, lecz również zbiorowymi wrzaskami, pomrukami niezadowolenia czy nawet gwizdami. Również zadowolenie i poparcie izba zwykła wyrażać głośnie krzykami i śmiechem. Swoje zastrzeżenia i uwagi, odnośnie czytanych projektów ustaw, posłowie zazwyczaj zgłaszali, przekrzykując się głośno wzajemnie. Wszystko to powodowało, że w izbie sejmowej panował wyjątkowy hałas i trudno był usłyszeć przytaczane argumenty.
- k. Posłowie w XVI wieku bardzo wyraźnie okazywali swoje niezadowolenie i nie tylko w czasie dyskusji prezentowali swoje zdanie. Zdarzyło się np. na sejmie elekcyjnym w 1587 roku że, gdy przysłani przez królową na obrady wojewoda płocki i pan radomski wychodzili z izby, posłowie „poczęli za nimi wielkim głosem huknąć i świstać albo gwizdać”. Diariusze sejmowe niemal na każdej stronie dostarczają bardzo dużej ilości przykładów podobnego zachowania.
- l. W czasie obrad sejmu w XVI wieku panował ogromny hałas. Głosy niektórych posłów, mających widocznie zbyt małą siłę przebicia, ginęły często w ogólnym gwarze albo były zwyczajnie lekceważone przez innych. Na sejmie walnym koronnym w 1585 roku pan gnieźnieński kilkakrotnie domagał się przyniesienia tekstu przywileju, o którego interpretację toczył się spór. „Na co gdy mu nic nie odpowiedziano, prosił i powtóre. W tym, czemu by się go dawniej nie upominał, gdy spytan był, powiedział: Wszakemoń prosił”. W końcu jednak przywilej przyniesiono i odczytano. Spierano się więc dla samego sporu, gdyż nie znano treści dokumentu o którym dyskutowano.
- m. W czasie obrad sejmu w XVI wieku bardzo popularną metodą okazywania niezadowolenia przez oponentów było zagłuszanie przemawiającego wyciem, gwizdaniem, hukaniem i innymi nieartykułowanymi dźwiękami. Rzucano też najróżniejsze niewybredne obelgi. Ówczesne diariusze, opisujące przebieg obrad, bardzo często wspominają o podobnych zachowaniach. Niekiedy rzucano też w zbyt nudnych mówców owocami i jajkami. W czasach saskich ten niechlubny zwyczaj stał się niemal codziennością.

- n. Spory sejmowe często stanowiły kontynuację tych rozpoczętych już w trakcie sejmików, a nawet sporów prywatnych, z czego uczestnicy obrad doskonale zdawali sobie sprawę. Jeden z senatorów jeszcze przed rozpoczęciem obrad sejmu walnego w 1585 roku mówił; „Wątpię, aby była zgoda, bo na oko widzę, że to doma jeszcze i te protestacye i te opponowania i te zwłoki ukowano”. Obrady sejmowe sprowadzały się de facto do wzajemnego przekonywania się aż do umilknięcia opozycji. Oprócz tego odbywały się też nieformalne spotkania posłów w gospodach, karczmach i zajazdach. Według zgodnej opinii zachodnioeuropejskich pamiętnikarzy, skarżących się na agresywność szlacheckich opojów, „byliśmy jednym z najkłótlivszych, najbardziej zawadiackich krajów Europy”.
- o. Gwałtowne nieraz kłótnie do których dochodziło w czasie obrad sejmowych często miały błahę i nieistotne źródła. Przykładem takiego bezpodstawnego sporu może być sytuacja, która miała miejsce w roku 1585 na sejmie warszawskim. Po przemówieniu posła Kazimirskiego „Kanclerz wstał, wziąć chciał skrypt z ręki P. Kazimirskiego, on go mocno trzymając nie chciał dać aż się go nadarło. Potym Kazimirski: Cemu mnie szarpasz P. Kanclerzu? – ów zaś: Nie szarpam, ale daj ten skrypt, coś z niego czytał, bo to moja rzecz odbierać. Zatym Kazimirus heros zdał on skrypt w kęsy a murmur wstał między posły”.
- p. Bardzo napięte i nieprzyjazne stosunki panowały między posłami a senatorami, którzy postrzegali posłów jako poddanych, którzy w czasie obrad nie powinni dyskutować, a jedynie akceptować postanowienia królewskie. Król i senat nie chcieli dostrzec w posłach równych partnerów. Ta sytuacja była źródłem silnych antagonizmów i wzajemnej niechęci między obiema izbami. Czasami zdarzały się nawet bójki i rozruchy, jak na sejmie na przełomie lat 1538–1539, kiedy to doszło do walki na szable między posłami a senatorami, których ci pierwsi chcieli usunąć z obrad. Również na sejmie elekcyjnym 1587 roku doszło do wzajemnego obrażania się i groźby bójki. Najczęściej jednak przedstawiciele obu izb okazywali sobie wzajemną niechęć lekceważącym zachowaniem, ostrymi przymówkami i napominaniem.

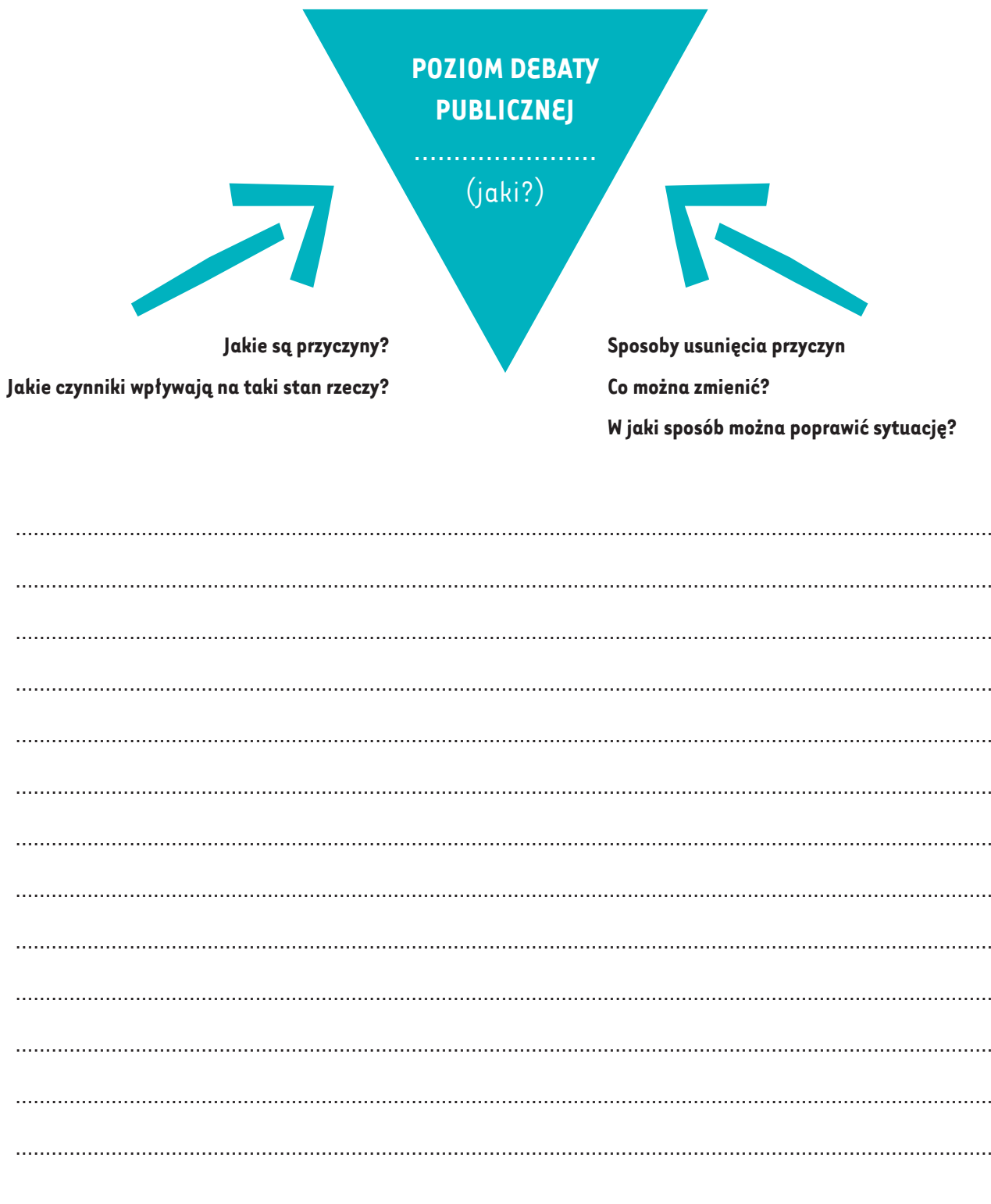
Teksty zostały opracowane w oparciu o teksty popularnonaukowe oraz źródłowe:

➔ http://www.wilanow-palac.pl/demokracja_szlachecka.html.

Załącznik nr 2: Debata publiczna – schemat metody „Trójkąt”

Zastanówcie się, przedyskutujcie, a następnie wspólnie ustalcie, jak oceniacie poziom debaty publicznej w Polsce. Pamiętajcie, że każdą ocenę należy uzasadnić, więc podajcie argumenty. Uzupełnijcie poniższy schemat, odpowiadając na pytania.

POLECANE MATERIAŁY

POLECANE MATERIAŁY

Publikacje:

- ➔ Centrum Edukacji Obywatelskiej: „Rozmawiajmy o uchodźcach. Migracje i wielokulturowość”, „Rozmawiajmy o uchodźcach. Globalnie – lokalnie o migracjach”, CEO 2016: www.migracje.ceo.org.pl/content/publikacje
- ➔ Centrum Edukacji Obywatelskiej: „W świat z klasą. Edukacja globalna na zajęciach przedmiotowych w gimnazjum”, seria publikacji (język polski, język angielski, historia, WOS, biologia, plastyka i zajęcia artystyczne): www.globalna.ceo.org.pl.
- ➔ Instytut Globalnej Odpowiedzialności: „Jak mówić o większości świata? Jak rzetelnie informować o krajach Południa?”, IGO 2015: www.bit.ly/IGO_Kodeks
- ➔ Towarzystwo Edukacji Antydyskryminacyjnej, „Szkoła Równości. Temat lekcji: Wszyscy o wszystkich mało wiemy”: http://tea.org.pl/userfiles/raporty/tea_scenariusze_www_pojedyncze.pdf
- ➔ Fundacja EMIC, „Wielogłos. Integracja uchodźców w polskich gminach”: <http://wieloglos.emic.com.pl/wp-content/uploads/2016/06/wieloglos-raport.pdf>
- ➔ Fundacja Wolna Syria, „Syria kobiet, wojna i ucieczka”: http://www.wolnasyria.org/images/pdf3/syria_kobiet_wojna_i_ucieczka.pdf
- ➔ Helsińska Fundacja Praw Człowieka, „Cudzoziemcy w Polsce. Podręcznik dla funkcjonariuszy publicznych”: http://www.hfhr.pl/wp-content/uploads/2015/11/PL_CUDZOZIEMCY-W-POLSCE_EBOOK.pdf
- ➔ Nomada Stowarzyszenie na Rzecz Integracji Społeczeństwa Wielokulturowego, „Uchodźczynie/Uchodźcy. Podręcznik dla kadry pedagogicznej”: http://nomada.info.pl/publikacje_oraz_portal_Ulica_Antakia: <http://www.ulicaantakia.com/>
- ➔ Stowarzyszenie Praktyków Dramy „Stop - Klatka”, „Drama w edukacji o uchodźcach i uchodźczyniach”: <http://stop-klatka.org.pl/nowe-publikacje-do-pobrania/>
- ➔ Inicjatywa Chlebem i Solą, „Nieobojetnik antyprzemocowy”: <http://solidarnizuchodzcami.pl/wp-content/uploads/2015/10/Nieobojetnik.pdf>

Strony internetowe:

- ➔ www.migracje.ceo.org.pl
- ➔ www.globalna.ceo.org.pl
- ➔ www.uchodzczy.info
- ➔ <http://nscgloboaleducation.org>
- ➔ www.igo.org.pl
- ➔ www.e-globalna.edu.pl
- ➔ www.teg.edu.pl

Informacje o projekcie

„ROZMAWIAJMY O UCHODŹCACH. GLOBALNIE – LOKALNIE O MIGRACJACH”

- ➔ Jak poruszać w szkole bardzo aktualny i kontrowersyjny temat?
- ➔ Jak przeprowadzić w szkole zajęcia polegające na rozmowie, w trakcie której uczennice i uczniowie będą się nawzajem z szacunkiem słuchać, poznają swoje wartości, lęki i nadzieje oraz uzyskają wiarygodne, wyważone informacje?
- ➔ W jaki sposób włączać tematy związane z migracjami na zajęciach przedmiotowych?

Te pytania stały się inspiracją do stworzenia projektu „Rozmawiamy o uchodźcach” realizowanego przez CEO od jesieni 2015 roku, kiedy rozpoczęła się w Polsce, ale też w całej Europie, dyskusja na temat sytuacji uchodźców. Projekt stanowi odpowiedź na ogólnoeuropejski kryzys postaw obywatelskich wobec uchodźców i uchodźczyń, a jednocześnie na potrzebę kształtowania umiejętności rozmawiania i wzajemnego słuchania swoich racji. Zależy nam na wspieraniu nauczycieli i nauczycielek w poruszaniu tego tematu z młodzieżą, a także podejmowaniu rozmów o wartościach i postawach, które są bliskie młodym ludziom.

W ramach projektu proponujemy moderowaną przez nauczycielkę lub nauczyciela rozmowę jako formę zajęć szkolnych. Kwestie związane z akceptowaniem bądź nieakceptowaniem uchodźców pokazały powszechną trudność wymiany opinii na tematy kontrowersyjne. Okazało się, że brakuje w polskim społeczeństwie, w tym w rzeczywistości szkolnej, pozytywnych wzorców rzetelnej debaty, służącej wzajemnemu zrozumieniu oraz poznaniu różnorodnych stanowisk.

Projekt oraz realizowany w jego ramach kurs internetowy przybliży takie metody pracy z uczennicami i uczniami, które skupiają się na prowadzeniu pełnych szacunku rozmów, w których znajduje się przestrzeń na refleksję nad naszymi postawami i wartościami.

Szczegółowe informacje na temat kursu internetowego „Rozmawiamy o uchodźcach” i rekrutacji:

http://bit.ly/Kurs_Internetowy_CEO_Rozmawiamy_2017

Wydawca:

Fundacja Centrum Edukacji Obywatelskiej
ul. Noakowskiego 10, 00-666 Warszawa
www.ceo.org.pl

Autorki i Autor:

Malina Baranowska-Janusz
Bernadetta Białek
Julia Godorowska
Anna Hentel
Jadwiga Jarosz
Monika Komisarczyk
Patrycja Kopcińska
Iwona Kryczka
Karolina Kryściak
Jolanta Minor
Anna Paluszek
Małgorzata Rusiłowicz
Katarzyna Siewiec
Dorota Stępnik
Michał Szczepanik
Anna Włodek

Koordinacja projektu i redakcja merytoryczna:

Elżbieta Krawczyk

Korekta:

Michał Tragarz

Wydanie I, Warszawa 2016

ISBN: 978-83-65457-17-2

Projekt graficzny, ilustracje i skład:

 RZECZYOBRAZKOWE.PL

Druk: Autograf-Druk

Wydrukowano na papierze ekologicznym.

polska pomoc

Publikacja jest finansowana w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2016 roku. Publikacja wyraża wyłącznie poglądy autorów i autorek i nie może być utożsamiana z oficjalnym stanowiskiem Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP.

Publikacja „Rozmawiajmy o uchodźcach. Globalnie – lokalnie o migracjach” jest dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 3.0 Polska. Pewne prawa zastrzeżone na rzecz Fundacji Centrum Edukacji Obywatelskiej. Zezwala się na dowolne wykorzystanie utworu, pod warunkiem zachowania ww. informacji, w tym informacji o stosownej licencji, o posiadaczach i posiadaczkach praw oraz o programie polskiej współpracy rozwojowej.

OGÓLNOPOLSKIE
STOWARZYSZENIE
KADRY
KIEROWNICZEJ
OSWIATY

Część materiałów edukacyjnych powstała w ramach projektu „Rozmawiajmy o uchodźcach” realizowanego przez Centrum Edukacji Obywatelskiej wraz z Centrum im. Profesora Bronisława Geremka oraz Ogólnopolskim Stowarzyszeniem Kadry Kierowniczej Oświaty w ramach programu Obywatele dla Demokracji, finansowanego z Funduszy EOG (styczeń–kwiecień 2016 r.).

Projekt „Rozmawiajmy o uchodźcach. Globalnie – lokalnie o migracjach” jest współfinansowany w ramach programu polskiej współpracy rozwojowej Ministerstwa Spraw Zagranicznych RP w 2016 roku, a także dzięki środkom Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach Programu „Szkoła Ucząca Sieę”.

polska pomoc

POLSKO-AMERYKAŃSKA
FUNDACJA WOLNOŚCI

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie: www.migracje.ceo.org.pl.

Dołącz do nas na Facebooku:

www.facebook.com/rozmawiajmyuchodzaczach.

Centrum Edukacji Obywatelskiej to niezależna instytucja edukacyjna, działająca od 1994 roku. Upowszechniamy wiedzę, umiejętności i postawy kluczowe dla społeczeństwa obywatelskiego. Wprowadzamy do szkół programy, które nauczycielkom i nauczycielom pozwalają lepiej i skuteczniej uczyć, a młodym ludziom pomagają zrozumieć świat, rozwijają krytyczne myślenie, wiarę we własne możliwości, zachęcają do angażowania się w życie publiczne i działania na rzecz innych. Obecnie realizujemy blisko 30 programów adresowanych do szkół, kadry pedagogicznej oraz uczniów i uczennic.

Wersja elektroniczna publikacji jest dostępna na stronie: www.migracje.ceo.org.pl.

Dołącz do nas na Facebooku:
www.facebook.com/rozmawiajmyouchodzcach.

ISBN 978-83-65457-17-2

9 788365 457172